

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS DIDAKTIKOS KATEDRA

Specialiosios pedagogikos (specialiojo ugdymo koordinavimas) dieninių
studijų programa, II kursas

Ingrida Kriaučiukienė

**SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ MOKINIŲ UGDYMO BENDRO TIPO
KLASĖJE EFEKTYVUMO KONTROVERSIJOS**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovas –
prof. dr. Jonas Ambrukaitis*

Turinys

Magistro darbo santrauka	2
Įvadas	3
1 skyrius. INTEGRACIJA LIETUVOJE IR PASAULYJE	6
1.1. Integracija: teisinio pagrindo raida.....	6
1.2. Integracija ir inkluzija.....	8
1.3. Integracija Lietuvoje ir kitur.....	9
1.4. Integracijos proceso efektyvumas. Atliktų tyrimų apžvalga.....	12
2 skyrius. INTEGRACIJOS EFEKTYVUMO KONTROVERSIJOS	22
2.1. Tyrimo metodika.....	22
2.2. Respondentai.....	22
2.3. Pedagogai.....	23
2.4. Tėvai ir vaikai.....	31
2.5. Vaikai, besimokantys „mokykloje visiems“.....	39
2.6. Bendrojo lavinimo mokyklos bendruomenės narių požiūrių į integracijos procesą kaita.....	46
Išvados	48
Refleksijos	50
Literatūra	51
Summary	56
Priedai	57

Magistro darbo santrauka

Darbe aptariamos bendrojo lavinimo mokyklų bendruomenių nuomonių įvairovė į specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų integruotą ugdymą ir jų kaita nuo integracijos proceso pradžios.

Iškelta *hipotezė*, kad tarp teorinio integracijos modelio ir praktinio jo pritaikymo yra tam tikrų nesutapimų, kurie trukdo kokybiškam integracijos proceso vystymuisi. Gali išryškėti kontroversiškos bendrojo lavinimo mokyklos bendruomenės nuostatos, nepalankiai veikiančios integruotai ugdomų mokinių socializaciją.

Turinio analizės metodu apžvelgti panašūs atlikti tyrimai, siekiant išvelgti integracijos proceso dalyvių nuostatų kaitą. Anketinės apklausos metodu buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas - ištirti bendrojo lavinimo mokyklų mokytojų, mokinių bei jų tėvų požiūrius į specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus bei įvertinti integruotai ugdomų specialiųjų poreikių vaikų savijautą mokyklos aplinkoje.

Tyrimo dalyvavo 130 bendrojo lavinimo mokyklose besimokančių normalios raidos ir specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių, 75 šių mokinių tėvai ir 115 pedagogų, dirbančių tose pačiose mokyklose iš įvairių Lietuvos regionų.

Empirinėje dalyje nagrinėjamos bendrojo lavinimo mokyklų bendruomenių nuostatos į specialiųjų poreikių vaikų socializacijos sėkmę, į integruotą ugdymą bei jo efektyvumą.

Svarbiausios empirinio tyrimo *išvados*:

1. Bendrojo lavinimo mokyklos bendruomenės nariai pakankamai geranoriškai ir tolerantiškai nusiteikę specialiųjų poreikių vaikų atžvilgiu. Tėvų nuostatos netgi teigiamesnės nei vaikų. Specialiųjų poreikių vaikai mokyklos aplinkoje jaučiasi pakankamai gerai, panašiai kaip ir kiti vaikai. Pusės mokytojų teigiamas nuostatas į integraciją užgožia negebėjimas rengti kokybiškų individualių programų bei efektyviai diferencijuoti savo dėmesį skirtingiems klasės vaikams pamokų metu.
2. Specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų integruotas ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose įgyvendinamas gana sėkmingai, net ir pasireiškiant prieštaringsiems mokyklos bendruomenės narių požiūriams, kurie pamažu tampa vis daugiau teigiami, o pati integracija tampa vis labiau natūraliu ir suprantamu bei priimtiniu dalyku daugumai jos dalyvių.
3. Pasitvirtino hipotezė, kad kokybiškam integracijos proceso vystymuisi trukdo pedagogų neigiamos emocijos dėl praktinių žinių bei gebėjimų stokos dirbant heterogeninėje klasėje, nors teorinių žinių tam užtenka.

Esminiai žodžiai: specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai, integruotas ugdymas, bendrojo lavinimo mokykla.

Ivadas

Jau kelias dešimtis metų pasaulyje, o tuo pačiu ir Lietuvoje, didėja dėmesys specialiųjų poreikių turinčių vaikų auklėjimo, mokymo, socialinės adaptacijos ir integracijos teorinių ir praktinių problemų sprendimui. Daugėja valstybių, vienokiomis ar kitokiomis formomis įgyvendinančių šių vaikų mokymą ir auklėjimą, tobulinamos organizacinės mokymo formos ir turinys, tiriami bei sprendžiami šių vaikų ugdymo organizavimo klausimai, socializacijos problema.

Mūsų valstybė semiasi naujovių bei patirties šioje srityje iš Šiaurės šalių, Vakarų Europos valstybių, JAV ir stengiasi kiek įmanoma pritaikyti Lietuvos vaikams. Mūsų valstybėje taipogi yra žmonių, kurie daug metų paskyrė specialiųjų poreikių turinčių vaikų mokymo ir auklėjimo tobulinimui, tyrimams, mokslinių knygų ir pačių vadovėlių specialiųjų poreikių vaikams kūrimui, o įvairios ugdymo naujovės bei technologijos tiesiog prašyte prašosi naudojamos kasdieniame ugdomajame, auklėjamajame ir kitokiame visokeriopame darbe su ypatingaisiais (ir ne tik) vaikais.

Dabar, kai dauguma specialiųjų poreikių turinčių vaikų yra ugdomi bendrojo lavinimo mokyklose, sekant užsienio pavyzdžiu, vis dar iškyla problemų pedagogams, kurie neturi pakankamai žinių apie šių vaikų ugdymo ypatumus arba tiesiog nenori jų įgyti. Žinių spragoms užpildyti organizuojami atitinkamų temų seminarai, įvairūs profesinės kompetencijos tobulinimosi bei kvalifikacijos kėlimo kursai, yra pakankamai literatūros trūkstamų žinių temomis. Bet jie nėra specialieji pedagogai ar specialiojo ugdymo koordinatoriai, kad gerai išmanytų, kaip kuo geriau palengvinti programas, ir dar nėra mūsų mokyklose, kaip užsienyje, kiekvienoje klasėje po mokytojo padėjėją, kuris galėtų pamokų metu atskirai dirbti su bendroje klasėje sėdinčiais sutrikusio intelekto ar kitokių sutrikimų turinčiais mokiniais, padėtų jiems įsitraukti į bendrą klasės veiklą. Ir vis dėlto – tvirtai galima sakyti, kad integruotų mokinių specialiuosius poreikius bendrojo lavinimo mokykloje iš tiesų tenkina tie patys mokytojai dalykininkai bei (ypač) pradinių klasių mokytojai, jiems paprastai tenka didžioji dalis krūvio ir atsakomybės už darbą tiek su specialiųjų poreikių vaikais, tiek ir su visais normalios raidos vaikais.

Kiek gi laiko specialiųjų poreikių vaikas praleidžia specialiojo pedagogo ar logopedo kabinete? Dvi-keturias pamokas per savaitę ar dvejas logopedines pratybas? Žinoma, tai realus ir normalus specialistams tenkantis krūvis, atsižvelgiant į skirtas etatines valandas, mokinių skaičių, kuriems teikiama pagalba. Taip, specialisto teikiama pagalba mokiniui yra labai koncentruota, struktūruota, specifinė, visas dėmesys skiriamas tik vaikui ir jo ugdymui, o logopedinių pratybų atveju – vaiko kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų korekcijai ar

kompensacijai. Niekas nepaneigs šių užsiėmimų svarbos ypatingųjų vaikų ugdymui. Tačiau visą likusį mokymosi krūvį bei pagrindinę socialinę bei kitokią adaptaciją šie mokiniai patiria bendroje klasėje, ir čia jiems didžiausią įtaką turi bendraamžių bei juos kasdien ugdančių pedagogų nuostata į juos, požiūris, bendras mikroklimatas klasėje bei pačioje ugdymo įstaigoje.

Ne šiaip sau iki šiol bendrojo lavinimo mokyklų pedagogai ne itin teigiamai atsiliepia apie specialiųjų poreikių mokinius, be entuziazmo priima žinią apie jiems reikalingą skirtą modifikuotą ar adaptuotą ugdymo programą, kurią parašyti turės patys pedagogai. Tačiau mokytojai mato ir supranta, tad negali ir paneigti, kad bendro tipo klasė – išties tinkama ir reikalinga terpė šių vaikų socialinei adaptacijai, rengimuisi gyventi kuo savarankiškiau toje pat bendruomenėje.

Gal ir ne pačiais švelniausiais, o kartais ir žiaurokais būdais specialiųjų poreikių vaikai čia yra labiau įgalinami ir ruošiami savarankiškam gyvenimui, nei labiau izoliuotoje šiltnaminėje specializuotų įstaigų erdvėje. O kaip šie vaikai jaučiasi toje inkluzijos ar integracijos terpėje? Ką apie tai galvoja ir kaip jaučiasi jų tėvai?

Natūraliai išskyla ir daugiau klausimų – juk į tą patį procesą įtraukiami ir normalios raidos vaikai bei jų tėvai. Kiek tolerancijos ar užgniaužtos paniekos, pykčio ar nerimo turi savyje šie visi vienoje valtyje plaukiantys keleiviai?

Į šiuos klausimus verta sužinoti atsakymus, siekiant įvertinti integracijos sėkmingumą, efektyvumą bei tuo pačiu atskleisti esamą situaciją, integracijos dalyvių (o juk dalyviais tampa visi, nes kito pasirinkimo neturi nei pedagogai, nei normalios raidos vaikai ar jų tėvai, o ne tik specialiųjų poreikių vaikai ir jų tėvai, pasirinkę bendrojo lavinimo įstaigą) nuomonę apie šiuolaikinės „mokyklos visiems“ privalumus ir trūkumus. Tokiu būdu, vertinant esamą situaciją, galima numatyti geresnius būdus ir metodus, darbo kryptis integracijos efektyvumui tobulinti, dalyvių savijautos gerinimui.

Šiais ir kitokiais panašiais klausimais atlikta nemažai tyrimų, tačiau būtina stebėti ir fiksuoti jų pokyčius, tad kiekvienas panašus atliktas tyrimas turi savo vertę.

Mokslinė problema ir tyrimo aktualumas. Kaip pasireiškia skirtumai tarp tėvų, vaikų ir pedagogų nuomonių apie specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų ugdymo efektyvumą bendrojo lavinimo mokykloje, žiūrint per socialinės adaptacijos bei ugdymo kokybės prizmę?

Gauta informacija bei duomenys gali būti naudingi PPT vadybininkams, pedagogų švietimo organizatoriams.

Aktualus ir ieškomas atsakymas į klausimą, ar visais aspektais, visiems vaikams integracinis ugdymas yra teigiamas, o jei ne – tai kodėl; interesas – ištirti esamą realybę ir kiek su integracijos procesu Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose susitaikiusi jų bendruomenė.

Tyrimo objektas. Nuomonių įvairovė ir jų raiška vertinant SUPV integraciją bendrojo lavinimo mokykloje (psichopedagoginė problema).

Tyrimo dalykas. SUPV aplinkos kūrimas bendrojo lavinimo mokykloje.

Hipotezė. Tikėtina, kad tiriant integracijos efektyvumą gali paaiškėti, kad tarp teorinio modelio ir praktinio jo pritaikymo yra tam tikrų nesutapimų, kurie trukdo kokybiškam integracijos proceso vystymuisi. Gali išryškėti kontroversiškos bendrojo lavinimo mokyklos bendruomenės nuostatos, nepalankiai veikiančios integruotai ugdomų mokinių socializaciją.

Tyrimo tikslas yra nustatyti SUP vaikų psichopedagoginių sąlygų kokybę bendrojo lavinimo mokykloje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Panagrinėti ankstesnius atliktus tyrimus apie bendrojo lavinimo mokyklos bendruomenės požiūrių įvairovę į SUPV integracinį ugdymą, siekiant išvelgti tų požiūrių kaitą;
2. Išanalizuoti, kuo remiasi bei kaip reiškiasi prieštaringi bendrojo lavinimo mokyklų pedagogų požiūriai į SUP vaikus;
3. Ištirti bendrojo lavinimo mokyklose besimokančių mokinių tėvų nuostatas į SUP vaikų integruotą ugdymą;
4. Ištirti ir palyginti bendrojo lavinimo mokyklose besimokančių nesutrikusios raidos vaikų bei vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, savijautą mokykloje ir jų nuomonę apie specialiųjų poreikių vaikus bei jų ugdymą su kitais bendraamžiais.

Tyrimo dalyviai. Tyrimo imtį sudarė 130 bendrojo lavinimo mokyklose besimokantys normalios raidos ir specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai, 75 šių mokinių tėvai ir 115 pedagogų, dirbančių tose pačiose tyrime dalyvavusiose bendrojo lavinimo mokyklose iš įvairių Lietuvos regionų (Vilniaus, Panevėžio ir jo rajono, Šiaulių rajono, Ukmergės, Kupiškio ir jo rajono, Telšių rajono). Mokyklos ir tiriamieji pasirinkti atsitiktinės atrankos būdu.

Tyrimo metodai. Šiame magistro darbe naudoti turinio analizės ir empiriniai metodai. Tyrimo duomenys rinkti anketinės apklausos metodu. Naudoti šio darbo autorės ir jos darbo vadovo prof. Jono Ambrukaičio parengti pusiau uždaro tipo klausimynai. Duomenys apdoroti SPSS-PC programine įranga. Buvo naudoti aprašomosios statistikos metodai (dažnių skaičiavimas, dažniniai reitingai).

Pagrindinės sąvokos: specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai, integruotas ugdymas, bendrojo lavinimo mokykla.

Magistro darbo struktūra. Šį magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (52 šaltiniai), santrauka anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 7 lentelės, 1 paveikslas. Prieduose pateikiami 3 anketų

pedagogams, mokinių tėvams bei mokiniams pavyzdžiai, anketų duomenų pateikimas lentelėse.
Darbo apimtis – 57 psl.

1 skyrius. INTEGRACIJA LIETUVOJE IR PASAULYJE

1.1. Integracija: teisinio pagrindo raida

Specialiojo ugdymo sampratos ir neįgaliųjų statuso visuomenėje kaita – tai ėjimas nuo izoliacijos ir segregacijos prie asmens, esančio neįgalumo situacijoje, individualumo ir išskirtinumo pripažinimo integruoto ugdymo erdvėje, gerbiant kiekvieno vaiko teisę būti savimi...(Ambrukaitis, 2005).

Iki nepriklausomybės ir valstybingumo atkūrimo Lietuvoje specialiųjų poreikių vaikai buvo ugdomi segreguotai – specialiosiose ugdymo įstaigose, praktiškai paslėpti nuo visuomenės. Mažai kas girdėjo, o tuo labiau – garsiai kalbėjo apie žmonių su negalia teises, ugdymo, socializacijos, gyvenimo bendruomenėje galimybes.

Neįgaliųjų statuso visuomenėje kaita prasidėjo nuo pirmųjų specialiųjų mokyklų vaikams ir jaunuoliams, turintiems fizinę, intelekto ar sensorinę negalę, įkūrimo. Apžvelgiant Lietuvos mastu, požiūrį į vaikus, turinčius vystymosi negalių ir intelekto sutrikimų, vyravusį visuomenėje, aiškiai parodo Kauno miesto savivaldybės ir Sanitarijos tarnybos 1928m. liepos 12 dieną priimtas nutarimas „...neleisti sutrikusio intelekto ir kitiems vaikams, turintiems negalių, mokytis pradinėse bendrojo lavinimo mokyklose...“ (Karvelis, 2001). Sekantis žingsnis žengtas Tarybų Sąjungai okupavus Lietuvą, kai buvo paruoštas ir pradėtas sparčiai įgyvendinti pagalbinių ir specialiųjų mokyklų formavimo planas, nes buvo laikomasi nuostatos, kad vaikai, turintys protinę ar fizinę negalę turi būti ugdomi *tik specialiosiose mokyklose* (Strolaitė, 1998). 1940m. Lietuvoje veikė 7 specialiosios mokyklos sutrikusio intelekto vaikams, o 1990 – 53. Pamatome buvusią situaciją – 50 metų buvo teigiama ir manoma, kad specialiosios ikimokyklinės įstaigos ir specialiosios mokyklos – vienintelės įstaigos, galinčios specialiųjų poreikių vaikams teikti kvalifikuotą pedagoginę korekcinę pagalbą. Juk nemažai specialiųjų pedagogų kartų dirbo ir dar tebedirba pagal tas segregacines idėjas. Bet tik dėl segregacijos atsirado ir visos įstaigos, skirtos neįgaliesiems. Tuo laikmečiu tikriausiai tai buvo teisinga išeitis, atsižvelgiant į valstybės politinę bei ekonominę padėtį, visuomenės požiūrį bei pačių neįgaliųjų padėtį toje visuomenėje. Iš tiesų to, ką gaudavo specialiųjų poreikių vaikas, būdamas specialiojoje įstaigoje, dažniausiai negalėdavo gauti savo šeimoje ar bendrojo lavinimo įstaigose. Juk specialiosiose mokymo ir auklėjimo įstaigose su šiais vaikais dirbo kvalifikuoti specialistai, tos įstaigos buvo aprūpinamos reikalinga aparatūra bei tinkamomis mokymo priemonėmis, o tai leido organizuoti bei įgyvendinti korekcinį medicininį bei korekcinį pedagoginį darbą. Viso to

nėra bendrojo tipo įstaigose. Tai kas čia negerai? Ogi tai, kad vaikai, besimokantys toli nuo namų specialiosiose mokyklose-internatuose, atpranta nuo savų namų, aplinkos, kurioje gimė ir į kurią kažkada turės grįžti, praranda ryšį su bendruomene, po to sunkiai adaptuojasi realiame gyvenime. Be to, tėvai taipogi atpranta nuo rūpinimosi savais vaikais,- tai tampa socialine problema, kai priprantama prie valstybinio išlaikymo, ir pamiršamos savos pareigos ir atsakomybė. Taip išeina, kad specialiosios auklėjimo, mokymo bei globos įstaigos ne tik rengia specialiųjų poreikių vaikų socialinei darbinei adaptacijai, integracijai, bet tuo pačiu ir tampa šių asmenų socialinės adaptacijos ir integracijos kliūtimi. Ir tai tampa viena svarbiausių priežasčių, kodėl reikia pereiti prie specialiųjų poreikių asmenų integruoto ugdymo bei globos.

1991m. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Lietuvos Respublikos invalidų socialinės integracijos įstatymą ir Lietuvos Respublikos švietimo įstatymą. 1992m paskelbiama bei Švietimo ir kultūros ministerijos Kolegijos patvirtinama Lietuvos švietimo koncepcija. Tai padėjo kurti ugdymo diferencijavimu ir integravimu pagrįstą švietimo sistemą keliamiems ugdymo tikslams Lietuvoje įgyvendinti. 1993 07 27 – Švietimo ir kultūros ministerijos Kolegija priėmė nutarimą „Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo specialiųjų poreikių vaikams bendrojo ugdymo įstaigose tvarka“. Tačiau nebuvo sukurtas finansinis mechanizmas, užtikrinantis efektyvų šio nutarimo nuostatų įgyvendinimą praktikoje (Labinienė, Aidukienė, 2003). Tiesą sakant, prasidėjo staigus, stichiškas integracijos įgyvendinimas Lietuvoje. Remiantis LR specialiojo ugdymo įstatymo 1998 12 15 Nr. VIII-969 suteikta teise rinktis savo vaikui ugdymo įstaigą, daugelio mokinių, turinčių nežymią protinę negalę, tėvai pasirinko galimybę vaikams lankyti bendrojo lavinimo mokyklą. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, atsivėrė naujos galimybės plėtoti profesinius ryšius ne tik su Rytų šalimis (kas buvo iki nepriklausomybės atkūrimo), bet ir su Vakarais. Šių ryšių dėka atsirado vienas svarbiausių faktorių, smarkiai paspartinęs integracijos procesą ir jo įgyvendinimą mūsų šalyje - mūsų valstybė, reformuodama švietimo sistemą ir siekdama narystės Europos Sąjungoje, stengėsi perimti Vakarų Europoje diegiamus sutrikusios raidos vaikų ugdymo principus ir prioritetus. Taigi, Lietuva ratifikavo Jungtinių Tautų Lygių galimybių neįgaliems žmonėms teikimo bendrąsias taisykles bei Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvenciją. Formuodama specialiųjų poreikių vaikų ugdymo politiką, Lietuva vadovaujasi Salamankos deklaracija. Lietuvos švietimo institucijos siekė (ir tebesiekia) užtikrinti lygias mokinių ugdymo ir ugdymosi galimybes, pagerinti socialines, pedagogines mokymosi sąlygas. Naujoji Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo redakcija (2003) įteisino švietimo prieinamumo ir kokybės nuostatas specialiųjų poreikių asmenims.

2004 metais Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino Specialiojo ugdymo paslaugų teikimo programą, kurios išsikeltas tikslas buvo sukurti specialiųjų poreikių asmenims ugdyti

palankią aplinką, o taipogi užtikrinti mokytojų pasirengimą ugdyti įvairaus amžiaus specialiųjų poreikių asmenis. Ir – dar tebetęsiamas Lietuvos Respublikos valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatų įgyvendinimo programoje numatytas siekis – išplėtoti tęstinę, mokymąsi visą gyvenimą laiduojančią, prieinamą ir socialiai teisingą švietimo sistemą. Viena iš socialiai teisingų mokymosi ir studijų sąlygų laidavimo prielaidų – specialiojo ugdymo formų išplėtojimas.

Išanalizavus tai, ką turime šiandien, galima teigti, jog Lietuvoje specialusis ugdymas turi sukurtą tvirtą teisinę bazę. Integruoto ugdymo ir specialiųjų poreikių turinčių asmenų socializacijos sėkmingas įgyvendinimas – kiekvieno visuomenės nario moralinė ir etinė pareiga.

1.2. Integracija ir inkluzija

“...pedagoginė (mokyklinė) integracija suprantama kaip procesas, kuriuo siekiama ne tik sudaryti galimybę mokytis bendrojo lavinimo mokykloje kuo daugiau vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, bet ir priartinti jų mokymą prie bendrojo lavinimo mokyklos turinio ir įtraukti juos į visą mokyklos popamokinį (užklasinį) gyvenimą, garantuoti jiems specialią pedagoginę, socialinę, psichologinę, medicininę paramą“ (Ambrukaitis, 2005).

Lietuvių pedagoginėje terminijoje paprastai vartojamos dvi integruoto ugdymo lygmenis apibūdinančios sąvokos:

- dalinė integracija, kai specialiųjų poreikių mokinių ugdymas derinamas bendrojo ugdymo įstaigos bendrojoje ir specialiojoje klasėje;
- visiška integracija, kai specialiųjų poreikių mokiniai ugdomi bendrojo lavinimo įstaigos bendroje klasėje.

„Integruotos mokyklos turi pripažinti ir tenkinti įvairius mokinių poreikius, taikydamos skirtingus mokymosi būdus bei tempus ir visiems užtikrindamos kokybišką švietimą per tinkamas mokymo programas, mokymo proceso organizavimą, mokymo strategijas, naudojimąsi turimais ištekliais bei bendradarbiavimą su savo bendruomenėmis“ (UNESCO Salamankos deklaracija). Jungtinių Tautų konvencijos 24 straipsnis teigia, kad integruota aplinka yra pagrindinė ugdymo alternatyva. Tuo nurodytas tikslas integruoti specialiųjų poreikių mokinius į bendrojo lavinimo sistemą. Tuo pačiu principu veikia ir nuo 2001 metų JAV veikianti organizacija “No Child Left Behind” (NCLB), kas išvertus skambėtų kaip “Nė vieno palikto vaiko”, ir skelbianti, kad visi vaikai turi teisę mokytis toje pačioje mokykloje.

Ko norima pasiekti, įgyvendinant integracinį ugdymą? Siekiama to, kas buvo iš vaikų atimama segreguoto ugdymo laikotarpiu – kad vaikas gyventų savo šeimoje, savuose namuose, turėtų galimybę augti ir vystytis su savo bendraamžiais toje aplinkoje, kurioje jam teks gyventi ir

toliau, galėtų sėkmingai ir saugiai adaptuotis ir socializuotis savoje bendruomenėje. Taipogi atsižvelgiama į tėvų ir vaikų galimybę pasirinkti jiems priimtinausią ugdymo įstaigą, kurioje vaikai gautų pritaikytą pagal jų galimybes ugdymą, turėtų teisę į ugdymosi tęstinumą ir rastų savo vietą po saule šiame, realiame gyvenime.

Lygiagrečiai su terminu „integracija“ kalbama apie inkliuziją. Inkliuzija – tai aukščiausia siektina integracijos forma. Anglų kalboje integracijai ir inkliuzijai išreikšti vartojami terminai „mainstreaming“ ir „inclusion“, tai yra, „pagrindinis srautas“ ir „įtraukimas“. Pagrindinė inkliuzijos idėja – „visi vaikai ir jaunuoliai turi teisę įgyti tinkamą privalomą išsilavinimą bendrojo lavinimo mokykloje – MOKYKLOJE VISIEMS“ (Eklinth, 1998).

Inkliuzija – („įtraukimas, dalyvavimas“, galima sakyti, „įgalinimas“) suvokiamas kaip „buvimas kartu“, išreiškiant pagrindinį socialinės integracijos principą – sukurti vienodas sąlygas visiems – ir sveikiems, ir neįgaliems vaikams, kad jie galėtų dalyvauti bet kokioje veikloje. Inkliuzija – tai socialiniai santykiai, pagrįsti partnerystės principais bei skirtubių toleravimo filosofija (Ruškus, 2002).

Esminiai inkliuzijos principai yra šie:

- priklausyti bendruomenei ir būti priimtam jos nariu;
- nuolatiniai socialiniai santykiai ir draugystė;
- šeimos, specialistų ir bendruomenės partnerystė;
- viena „mokykla visiems“, vienodos ugdymo institucijų struktūros ir sveikiems, ir neįgaliems vaikams;
- visiškai įgyvendinamos žmogaus teisės;
- galimybė atlikti įvairius socialinius vaidmenis;
- priklausomybės nuo kitų žmonių mažinimas.

Inkliuzijos esmė ir rezultatas – visi laimi būdami drauge, tai yra, neįgalieji įgyja savivertę ir pilnavertę bendravimą, sveikieji visuomenės nariai keičia savo moralines nuostatas, mokosi vertinti kiekvieną žmogų, nepriklausomai nuo jo negalės. Inkliuzija – ne priemonė, o galutinis tikslas ir vertybė.

1.3. Integracija Lietuvoje ir kitur

Integracinis ugdymas Lietuvoje vis labiau plinta, vis daugiau specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių ugdomi bendrojo lavinimo mokyklose – vien jau 2006 metais jose mokėsi vos ne 90 procentų visų vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, o bendras jų skaičius nuo visų Lietuvos mokinių skaičiaus – 10 proc. (Lietuvos švietimas skaičiais, 2006). Šio proceso niekas nebesustabdys ir nepaneigs, prireiks tik dar šiek tiek laiko visuomenei prie to galutinai priprasti

ir su tuo susitaikyti. Apžvelkime padėtį užsienio šalyse, iš kur imame pavyzdžius ir naujoves (Pumputis, 1994; Kaupinytė, 1994; Juodraitis, 1994; Ambrulaitis, 2005).

Vokietijoje šiuo metu veikia 10 tipų specialiųjų mokyklų, kuriose mokosi 95% visų vaikų ir jaunuolių, turinčių specialiųjų poreikių. Bandymai integruoti specialiųjų poreikių vaikus davė tokį rezultatą, kad apie 20% integruotųjų po kurio laiko grįžo į specialiąsias mokyklas, nes jose vaikai jaučiasi saugesni.

Tuo tarpu Italijoje veikia griežtas Integracijos įstatymas, tad valstybinių specialiųjų mokyklų čia beveik nėra, bet steigiamos privačios specialiosios mokyklos. Deja, šioje valstybėje nebuvo atsižvelgiama į šeimos nuomonę, integruojant vaikus į bendrojo lavinimo mokyklas, nebuvo perkvalifikuoti bendrojo lavinimo pedagogai, tad socialinė integracija čia abejotina profesionalumo atžvilgiu.

Anglijoje yra apie 20% specialiųjų poreikių vaikų, iš jų apie 1,3% mokosi specialiosiose mokyklose. Šioje šalyje skatinamas specialiųjų ir bendrojo lavinimo mokyklų bendradarbiavimas ar susijungimas. Tačiau čia pripažįstama, kad be specialiųjų mokyklų švietimo sistema normaliai funkcionuoti negalėtų, o ir vaikai, turintys nežymių intelekto sutrikimų, dažnai jaučiasi saugesni specialiosiose mokyklose.

Švedijoje specialiosiose mokyklose mokosi apie 0,5% šalies vaikų. Visi kiti SP vaikai mokosi integruotai bendrojo lavinimo mokyklose. Čia apie 10% yra integruotų, kiti mokosi specialiosiose klasėse. Čia ypatingai daug dėmesio skiriama sutrikusio intelekto asmenų integracijai į visuomenę, visur šiuolaikine technika aprūpintos patalpos, puiki materialinė mokymo bazė... Tačiau specialieji pedagogai čia yra neaukštos kvalifikacijos, gan siauras jų metodinių žinių lygis.

Danijoje dauguma specialiųjų mokyklų prisijungė prie bendrojo lavinimo mokyklų ar transformavosi į specialiąsias bendrojo lavinimo mokyklų klases. Apie 10% SP mokinių integruota į bendrojo lavinimo mokyklas, bet vaikai neretai noriau eina į specialiąsias klases ar specialiąją mokyklą, nes ten jie jaučiasi geriau tarp sau lygių.

Remiantis JAV įstatymais, vaikas, turintis negalių, turi būti kaip galima plačiau įtrauktas į bendrojo lavinimo procesą kartu su kitais vaikais. Čia SP vaikai mokomi bendrojo tipo klasėje, specialiojo ugdymo kabinete, specialiojoje klasėje, įrengtoje bendrojo lavinimo mokykloje ar ne internatinėje specialiojoje mokykloje, atsižvelgiant į mokinio poreikius.

Iš Vakarų mes greičiau perėmėme praktinę integracijos patirtį, nei teorinį ar filosofinį ideologinį jos antstatą, kuris dažniausiai remiasi normalizacijos koncepcijomis. Taipogi skubame praktiškai įgyvendinti didesnę patirtį turinčių Šiaurės šalių bei kitų Europos valstybių geranoriškai nusiteikusių kolegų ugdymo metodikas, programas, idėjas, bet nespėjame jų tinkamai pritaikyti prie savos šalies ugdymo ir mokymo sistemos ypatumų, neįvertiname savo

realių galimybių ir esamos padėties. Ar per šiuos beveik 20 integracijos metų sugebėjome užtikrinti integruotiems mokiniams tinkamą socialinę, materialinę, psichologinę ir pedagoginę bazę? Dar vis trūksta specialiųjų pedagogų, logopedų, psichologų, socialinių pedagogų. Bendrojo lavinimo mokyklų pedagogams trūksta žinių, o neretai ir geranoriškumo dirbant su ypatingaisiais vaikais, ir tai nenuostabu – gausios klasės, priemonių trūkumas, vis daugiau dokumentacijos, o dar laiko stoka... Mes dar neturime asistentų ar mokytojo padėjėjų kiekvienoje klasėje, kaip tai yra specialiosiose mokyklose, kaip tai yra normalu užsienyje, iš kur imame idėjas ir pavyzdį. Visi pavargsta, kai nėra to, kas privalo būti pagal idėją.

Teisingai išsireiškė Gudonis ir Rovienė (1998), kad nederėtų absoliutinti nei specialiojo, nei integruoto ugdymo formas, nes abi jos turi privalumų ir trūkumų, abi yra pilnateisės.

Vis lyginamės su Vakarais, Šiaurės šalimis, pažangiomis Europos valstybėmis. O kaipgi specialusis ugdymas vystomas tose valstybėse, kurias kadaise taip šiltai „sesėmis“ vadinome? Pasidomėkime nors keletu iš jų.

Baltarusijos Respublikoje 2004 metais priimtas specialiojo ugdymo įstatymas dėl asmenų, turinčių specialiųjų poreikių, garantuojantis jiems būtinausių sąlygų sudarymą gauti išsilavinimą, jų socialinei adaptacijai ir integracijai į visuomenę - „jie ne blogesni ir ne geresni už sveikus vaikus“. Bendrojo lavinimo įstaigose sudaromos sąlygos visų vaikų ugdymui, atsižvelgiant į jų specialiuosius poreikius ir galimybes. Tėvams suteikiama galimybė rinktis ugdymo įstaigą ir formą gauti išsilavinimą savo vaikams. 2005 metų duomenimis, Baltarusijoje integruotai buvo ugdomi 53,2 proc. mokyklinio amžiaus specialiųjų poreikių vaikai. Iš viso Baltarusijos specialiosiose mokyklose-internatuose mokosi 34,6 proc. mokyklinio amžiaus specialiųjų poreikių vaikai. Respublikoje sumažėjo specialiųjų mokyklų. Baltarusių požiūriu, jiems pavyko sėkmingai nustatyti integracinio ugdymo organizavimo formas ir užtikrinti finansines garantijas klasėje dirbantiems dviem pedagogams – mokytojui dalykininkui ir specialiajam pedagogui. Paruošti ir išleisti specialūs mokomieji-metodiniai komplektai užtikrina adaptyvios aplinkos sudarymą bendro tipo mokykloje. Integracinis ugdymas visgi nėra priešpastatomas mokymui specialiojoje mokykloje.

Rusija intensyviai pradėjo keisti specialiųjų poreikių vaikų situaciją ugdyme maždaug nuo 1991 metų, sekdamą Europos pavyzdžiu, tačiau susidūrė su didžiuliu nepasitenkinimu ir pasipriešinimu iš specialiųjų pedagogų, dirbančių specialiosiose mokyklose ir bendrojo lavinimo mokyklų pedagogų pusės. Kardinalūs pakeitimai negalėjo greitai pakeisti situacijos į teigiamą pusę, kilo grėsmė nuo atviros segregacijos pereiti prie užslėptos izoliacijos, specialiųjų poreikių mokinių atstūmimo bendrojo lavinimo mokyklose, reikalingos pagalbos nutraukimo ar nebuvimo. Rusija čia išvelgia negreitą sėkmę dėl to, kad Europa pradėjo integraciją ekonomikos pakilimo viršūnėje, o Rusija tuo metu pradėjo įgyvendinti integraciją pačios šalies ekonominės

krizės įkarštyje, neturėdama net specialiojo ugdymo įstatymo... Vis dėlto pirmas ir svarbiausias rusiškosios integracinio ugdymo koncepcijos principas – integracija per ankstyvąją korekciją, ir čia Rusijos specialistai turi sukaupę didelę patirtį. Antrasis integracinio ugdymo koncepcijos principas – privalomas korekcinis blokas, funkcionuojantis paraleliai su bendrojo lavinimo bloku. Trečiasis šios koncepcijos principas – diferencijuotas skyrimas integruotam ugdymui (tai yra integruotai gali mokytis tik tie specialiųjų ugdymosi poreikių turintys vaikai, kurie nedaug atsilieka nuo bendrųjų reikalavimų. Rusijoje integracija, kaip matome, nėra priešpastatoma specialiojo ugdymo sistemai, o tiesiog pateikiama kaip viena iš alternatyvių formų pačioje sistemoje.

Armėnijoje specialiojo ugdymo sistema susiklostė tarybiniais laikais. 1996 metais „Įstatymas apie išsilavinimą“ tapo specialiojo ugdymo sistemos reformos pradžia. Įstatymas teigė, kad specialiųjų poreikių turintys vaikai pagal tėvų pasirinkimą gali būti ugdomi tiek bendrojo lavinimo mokyklose, tiek specialiosiose mokyklose. 2005 metais čia priimtas įstatymas „Apie vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymą“. Specialiojo ugdymo programos reformavimas grindžiamas dviem fundamentaliais principais – išsilavinimo gavimo galimybės ir išsilavinimo kokybės. Armėnai nusistatė integracinio ugdymo reformos gaires, kuriose numatė, jog nuo 2007 metų respublikoje liks tik 28 iš 52 specialiosios ugdymo įstaigos, o per tą laiką bus vykdomas eksperimentas šešiose specialiosiose ir šešiose inkliuzinėse mokyklose, kuriant mokymo dalykinių programų projektus įvairių lygių vaikams, turintiems protinį atsilikimą. Armėnijos inkliuzinėse mokyklose dirba ir specialusis pedagogas bei socialinis darbuotojas, įrengti kambariai tėvams, specialūs kabinetai, kuriuose vyksta individualūs užsiėmimai su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais vaikais pagal jų individualiuosius ugdymo planus. 2007-2008 metais dar aštuonios mokyklos turėjo tapti inkliuzinėmis.

Kiekviena valstybė priėmė socialinės ir ugdymo integracijos idėją savotiškai, praktikoje įgyvendino nevienodai, bet vienbalsiai ją pripažino, padarydami integraciją ugdymo politikos dalimi.

1.4. Integracijos proceso efektyvumas. Atliktų tyrimų apžvalga

Lietuvoje nuolat aktyviai domimasi integruoto ugdymo eiga, pasiekimais ir nesėkmėmis, atlikta nemažai tyrimų šia tematika. Kiekvienas tyrimas yra reikšmingas, nes suteikia galimybę stebėti, vertinti ir ieškoti tinkančių būdų išskylančioms problemoms spręsti. Todėl prieš atliekant dar vieną tyrimą, buvo paanalizuoti ir prieš tai atliktų įvairių tyrėjų gautų tyrimų rezultatai su tikslu palyginti ankstesnius ir dabartinius duomenis.

Ne tik Lietuvoje visuomenės nuostatos į integruotą ugdymą ir sutrikusios raidos vaikus yra įvairios – tiek teigiamos, tiek neigiamos. Užsienio šalys susiduria su tokiomis pat problemomis ir taipogi ieško įvairių jų sprendimų. Ne tik lietuviai pedagogai, mokinių, neturinčių specialiųjų poreikių, tėvai ar nesutrikusios raidos vaikai jaudinasi ir prieštaringai vertina „kitokių“ vaikų mokymąsi bendrojo lavinimo mokyklose – tiek Anglijos, tiek Jungtinių Amerikos Valstijų, tiek kitų šalių pedagogai skundžiasi apsunkintu darbu, baiminasi savo kompetencijų nepakankamumu ypatingųjų vaikų ugdymo atžvilgiu, „sveikųjų vaikų“ tėvai išreiškia savo pasipiktinimą ir nepasitenkinimą dėl tų vaikų buvimo bendroje klasėje, baiminasi, kad specialiųjų poreikių mokiniai daro neigiamą įtaką jų vaikams, kad pedagogai negali skirti pakankamai dėmesio „normalių“ vaikų ugdymui... Beje, Ugdymo tyrimų ir politikos centras (CERP) Simono Freizerio universitete (Britų Kolumbija, Kanada) atliko tyrimą apie inkluzinio ugdymo įtaką normalių vaikų ugdymosi rezultatams (Friesen, Hickey, Kranth, 2009). Inkluzinis ugdymas buvo kritikuojamas dėl to, kad buvo kalbama, jog mokytojai bendrojo lavinimo klasėse per daug laiko skiria specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams ir apleidžia kitus vaikus. Tyrimas atliktas 4-7 klasių mokinių tarpe. Šis tyrimas įrodė, kad specialiųjų poreikių turintys mokiniai neturi įtakos kitų mokinių mokymuisi ir mokymosi rezultatams.

1.4.1. Bendrojo lavinimo mokyklų pedagogai – apie specialiųjų poreikių vaikų integraciją.

1998 metai – I. Kaffemanienė atliko tyrimą apie moksleivių bei pedagogų požiūrį į specialiųjų poreikių bendraamžius (Kaffemanienė, 2001). Tyrimas parodė, kad net 61 proc. pedagogų – integracijos priešininkai. Pusė apklaustųjų mano, kad sutrikusio intelekto vaikai būtų geriau parengiami specialiosiose mokyklose, ir tik 24,2 proc. – kad jiems tiktų mokytis bendrojo lavinimo mokykloje; 40proc. pedagogų tiki integruoto ugdymo galimybėmis, ir net 69,5 proc. jų tiki specialiųjų poreikių ir „normalių vaikų“ bendravimo nauda.

1999 metai – dauguma mokytojų, dirbančių bendrojo lavinimo mokyklose, nėra pasiruošę ugdyti ir nenori savo klasėse turėti sutrikusio intelekto vaikų (Adomaitienė, Samsonienė, 1999). Tų pačių autorių atliktas panašus tyrimas 2003 metais davė joms panašius rezultatus.

2000 metai – Kurauskaitės (2000) tyrimas apie mokytojų nuostatas į neįgalius vaikus ir integruotą ugdymą parodė, kad jų požiūris į šiuos vaikus ir integraciją nėra teigiamas; pedagogai nėra pasirengę darbui su šiais vaikais, tačiau jie domisi integracijos procesu ir palankiai žiūri į specialiųjų poreikių vaikų ugdymą specialioje klasėje ir pritaria, kad jų buvimas bendrojo lavinimo mokykloje bei bendravimas su nesutrikusios raidos vaikais būtų naudingas.

2001 metai – tirtos mokyklos daugumos pedagogų požiūris į integruotą ugdymą – optimistinis ir konstruktyvus (Galkienė, 2001). Tačiau kitas tyrimas atskleidė, kad integruotam

specialiųjų poreikių mokinių ugdymui dar stinga sistemingumo, tęstinumo, perimamumo, o visiems švietimo dalyviams – suvokiamos integruoto ugdymo misijos (Ališauskas, 2001; Ambrukaitis, Ruškus, 2002).

2003 metai – atlikti tyrimai apie pedagogų nuostatas į ugdytinių integraciją ir segregaciją (Gribačiauskas, Merkys, 2003) parodė, kad ketvirtadalis pedagogų nepritaria integracijai, trečdalis mano, jog integracija – tik eilinis teoretikų paklydimas, ir apskritai pedagogai linkę atsiriboti nuo nepažangių ir pedagogiškai apleistų ugdytinių. Tačiau beveik pusė apklaustųjų pritarė, kad integracija naudinga specialiųjų poreikių ir normalios raidos mokiniams bendravimo tarpusavyje atžvilgiu. Be to, didžioji dauguma pedagogų mano, kad, norint padėti specialiųjų ugdymosi poreikių vaikams pasiekti geresnių rezultatų, reikėtų aktyviau kurti adaptuotas ir modifikuotas programas, ir beveik pusė respondentų nemano, kad tų programų rašymas – tik papildomas ir neprasmingas pedagogams užkrautas darbas.

Tų pačių metų ataskaitoje Švietimo ir mokslo ministerijai apie specialiųjų poreikių vaikų integravimo problemas (Bagdonas, Brazauskaitė, Gevorgianienė, Girdzijauskienė, Kašalynienė, 2003) gana plačiai ir išsamiai aprašė tyrimo vykdytojai, išsiaiškinę įdomių, girdėtų ir mažiau afišuojamų faktų, į kuriuos verta atkreipti dėmesį. Tyrimų rezultatai išties labai kontraversiški, prieštaraujantys vieni kitiems. Štai: pedagogai skeptiškai vertina integruoto ugdymo koncepciją, dar beveik pusė jų – griežtai prieš integruotą ugdymą, jie linkę manyti, kad adaptuotų ir modifikuotų programų rašymas – tik laiko švaistymas, ir tuo pat metu pripažįsta, kad specialiųjų poreikių mokinių ugdymo plano individualizavimas – svarbi inkliuzijos prielaida, be to, dauguma apklaustųjų pasisako už tai, kad SUP vaikai turėtų mokytis bendrojo lavinimo mokykloje, bendroje klasėje, gaudami sistemingą specialiąją pagalbą; čia pat dalis pedagogų mano, kad šiems vaikams nuosekli pagalba apskritai nėra būtina... Respondentų nuomone, ugdymo procese nukenčia sveikieji ir neįgalieji mokiniai dėl pedagogo dėmesio stokos, nes negali tinkamai paskirstyti pamokos laiko vieniems ir kitiems. Dėl vaikų bendravimo pedagogų nuomonė yra pakankamai teigiama: jie mano, kad specialiųjų poreikių vaikai gerai jaučiasi klasėje su savo bendraamžiais, o pastarieji taipogi geba džiaugtis jų sėkme, padeda pamokų metu; yra įvairių nuomonių bendravimo klausimais: išlenda faktai, kad specialiųjų poreikių vaikai pertraukų metu būna vieni, tačiau yra ir nuomonių, kad visi vaikai geba rasti bendrų interesų, žaidimų, draugauja. (Tikėtina, kad tokių „vienišių“ ar bendraujančiųjų yra ne tik specialiųjų poreikių mokinių, bet ir „normaliųjų“ vaikų tarpe, tačiau apklausa buvo koncentruota į specialiųjų poreikių mokinių savijautą.) Taigi galutinės tyrimų išvados buvo tokios, kad integruotai ugdymo vaiko savijauta vertinama daugiau gerai nei blogai ir kad vaiko negalumas – ne esminis veiksnys, nulemiantis jo santykius su bendraamžiais ir pedagogais. Be to, nors pedagogai tik patenkinamai vertina savo kompetencijas dirbti su neįgaliais vaikais, tačiau jie jau

vis tiek daugiau teigiamai, nei neigiamai vertina integruotą ugdymą bendrai ir visgi pritaria šių vaikų ugdymo plano individualizavimui, nors tai ir sukelia jiems daugybę nepatogumų.

2002-2004 metais atliktas tyrimas „Pedagogų profesinės kompetencijos vertinimas specialiųjų poreikių vaikų (ugdymo plėtros) aspektu“ (Ambrukaitis, Udrienė, Bagdonienė, Rimdeikienė, 2004) atskleidė mokytojų nuomonę, priklausančią nuo jų amžiaus: jauni pedagogai palankiau vertina integracijos procesą, tačiau jiems daug kas sunku apskritai pedagoginiame darbe, ir tai gali būti dėl nedidelės darbo patirties; vyresnieji pedagogai gan neigiamai vertina integracijos procesą, jiems daugiau problemų ir darbo atsiranda pritaikant užduotis specialiųjų poreikių vaikams, o jaunesnieji pedagogai tame nemato labai didelių bėdų. Bendrai apžvelgus matyti, kad apie pusę pedagogų geba bendrauti su specialiųjų poreikių vaikais, o tai rodo jų palankesnę nusiteikimą pastarųjų atžvilgiu. Dauguma mokytojų įsitikinę, kad jiems netrūksta žinių kaip rengti darbinės programas, bet vis dėlto daugumai jų sunku rengti tas programas, organizuoti specialųjį ugdymą aukštesnėse klasėse...

Dar šviežesni tyrimai apie pedagogų požiūrį į specialiųjų poreikių vaikus bendrojo lavinimo mokykloje (Gudonis, Mockevičiūtė, 2008) parodė, kad daugelis apklaustų pedagogų teigiamai vertina specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių integraciją, tačiau...jei tas procesas vyksta ne jų klasėje. Pedagogai sutinka, kad teigiamą poveikį duoda ypatingųjų vaikų bendravimas su bendraamžiais bendrojo lavinimo mokykloje. Ir šiame tyrime rasta tendencija, kad jaunesnio amžiaus mokytojai palankiau vertina integracijos procesą, nei vyresnieji ir didesnę darbo stažą turintieji.

Tyrimas apie bendrojo lavinimo mokyklų mokinių specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimą (Ališauskas, Jomantaitė, 2008) atskleidė, kad pedagogai savo pagalbos veiksmingumą vertina vidutiniškai, bet geriau, nei juos vertina specialiųjų poreikių mokiniai.

Šiuose tyrimuose iškyla visuotinį pedagogų nepasitenkinimą ir prieštaravimą, išankstinį nusiteikimą prieš integraciją sąlygojančios priežastys: žinių, kompetencijų apie specialiųjų poreikių vaikų ugdymo ir jų ugdymo programų ypatumus trūkumas, nepasirengimas psichologiškai priimti teigiamai šiuos vaikus savo ugdomoje klasėje, ugdymo priemonių trūkumas ir panašiai. Tačiau iš tiesų pedagogai giliai širdyje pripažįsta neįgalių žmonių teisę gyventi ir mokytis bendruomenėje, suvokia, kad tai svarbus veiksnys šių žmonių socializacijai, ir kad jie turi tokias pat teises, kaip ir visi žmonės.

1.4.2. Tėvų nuomonė apie specialiųjų poreikių mokinių integruotą ugdymą.

Patys suvokdami, kad negali taip greitai pakeisti savo nuostatų į ypatinguosius žmones, pedagogai savo priederme laiko vaikų tolerancijos ugdymą kitoniškumui, formuoja naujovišką, teigiamą “margos” bendruomenės modelį. Šis uždavinys nėra lengvas, nes vaikai ne tik

mokykloje mokosi socializacijos, bet daug ką atsineša iš namų. Taigi, bendrojo lavinimo mokyklos bendruomenė – ne tik pedagogai ir mokiniai, bet ir mokinių tėvai, vaidinantys čia ne patį menkiausią vaikų auklėjimo vaidmenį. Bet kartais pedagogams tenka auklėti ne tik vaikus, bet ir jų gimdytojus... Taigi, reikia išsiaiškinti, ką apie integruotą ugdymą mano tėvai, kokios jų žinios šiuo ir kitais panašiais klausimais, kokie tėvų lūkesčiai ir rūpesčiai dėl savo vaikų bei juos ugdančių pedagogų. Apžvelkime šiuo aspektu atliktus tyrimus, kurie pasižymi plačia įvairove.

2002 metais buvo atliktas tyrimas apie bendrojo lavinimo mokyklos bendruomenės nuostatas į specialiąsias klases ir jų ugdytinius, apklausoje dalyvavo normalios raidos vaikų tėvai (Gudonis, Valantinas, Strimaitienė, 2003). Tyrimo rezultatai atskleidė, kad daugiau nei pusė tėvų teigiamai žiūri į tai, kad jų vaikas laisvalaikį leistų su neįgaliu vaiku, ir kiek mažiau nei pusė jų sutiktų, kad klasėje, kurioje mokosi jų vaikas, būtų ir neįgaliųjų. Tačiau dauguma respondentų nėra pasirengę patys bendrauti su neįgaliuoju tiesiogiai ir savo namuose, jie jaučiasi nepatogiai ir mėgina save tarsi pateisinti, esą, jie neturėtų laiko pakankamai ir tinkamai su tokiais vaikais bendrauti, turi per mažai žinių ir panašiai. Paklausti, kur labiausiai tiktų mokytis specialiųjų poreikių vaikams, dauguma tėvų pasirinko atsakymą „specialiojoje klasėje“, kaip kitą alternatyvą antroje vietoje buvo siūloma specialioji mokykla, ir trečią vietą šiame reitinge užima tėvai, sutinkantys, kad specialiųjų poreikių vaikai galėtų mokytis bendroje klasėje.

Bendra šio tyrimo išvada galėtų būti tokia, kad normalių vaikų tėvai teoriškai domisi integracijos procesu ir yra teigiamai nusiteikę specialiųjų poreikių vaikų atžvilgiu, kol tai neliečia jų asmeniškai.

2002-2003 metais buvo nagrinėti mokymosi negalių turinčių vaikų ir jų tėvų santykių aspektai – tėvų lūkesčiai ir jausmai savo vaikams (Barkauskienė, 2005). Lygintos mokymosi negalių turinčių vaikų ir vidutiniškai besimokančių vaikų šeimos. Gauti apklausos rezultatai parodė, kad mokymosi negalių turintys vaikai kelia daugiau neigiamų jausmų motinoms, nei vidutiniškai besimokantys jų bendraamžiai; motinos, kurių vaikai turi mokymosi negalių, juos vertina kaip menkai atitinkančius jų lūkesčius, o ir pačios jaučiasi labiau nepatenkintos savimi kaip motinos, tačiau nesiskiria mokymosi negalių turinčių ir vidutiniškai besimokančių vaikų motinų teigiami jausmai savam vaikui. Be to, rasta, jog aukštesnį išsilavinimą turinčioms motinoms sunkiau teigiamai žiūrėti į mokymosi negalių turintį vaiką ir juo džiaugtis, nei žemesnį išsilavinimą turinčiosioms. Galbūt, sunku priimti savo vaiką tokį, koks jis yra dėl to, kad motinos lygina savo pasiekimus ir gebėjimus su vaiko, ir joms sunku susitaikyti su mintimi, kad vaikas nepasieks to, ko galbūt iš jo buvo tikimasi, o tuo pačiu ir pasitenkinimas savimi ir vaiku negali būti labai didelis – ypač, įdedant daug pastangų „negalės įveikimui“, ugdymo pasiekimams pagerinti, o tų rezultatų...kaip ir per mažai.

Panašų ir giminingą aukščiau aprašytam tyrimą tiriamųjų grupėmis atliko ta pati tyrėja (Barkauskienė, 2004). Ji domėjosi tėvų ir pedagogų požiūriu į vaikus, turinčių mokymosi negalių, psichologinį prisitaikymą. Tyrimo rezultatai parodė, kad mokymosi negalių ir vidutiniškai besimokančių vaikų grupėse nesiskyrė agresyvumo ir delinkventinio elgesio lygis, kai jį vertino motinos. Taigi, motinų nuomone, mokymosi negalių turintys vaikai turi daugiau emocinių, bet ne elgesio sunkumų. Jos taipogi mano, kad mokymosi negalių turintys vaikai išsiskiria socialinėmis problemomis: jie dažniau atstumiami ir nemėgstami bendraamžių, stokoja bendravimo įgūdžių, labiau priklauso nuo suaugusiųjų. Žodžiu, šio tyrimo rezultatuose taipogi vyravo problemų išryškėjimas, o ne teigiamų bruožų akcentavimas, bet juk toks tyrimo tikslas ir buvo.

2003 metais Švietimo ir mokslo ministerijos užsakymu specialistų komanda atliko didelį tyrimą, domėdamiesi specialiųjų poreikių vaikų integravimo problemomis (Bagdonas, Brazauskaitė, Gevorgianienė, Girdzijauskienė, Kašalynienė, 2003). Apklausoje dalyvavo pedagogai, ekspertai ir specialiųjų ugdymosi poreikių vaikus auginantys tėvai. Čia apžvelgiami tik pastarųjų apklausos rezultatai.

Dauguma apklaustųjų pasirinko bendrojo lavinimo įstaigą savo vaiko ugdymui ir iš esmės yra patenkinti teikiama pagalba joje. Daugiau nei pusė tėvų pritarė integruotam ugdymui, argumentuodami tuo, kad šie vaikai – tokie pat kaip ir sveikieji, kad visi vaikai turi vienodas teises, kad neįgaliesiems tokia ugdymo forma padeda integruotis į visuomenę, o sveikieji vaikai tampa jautresni ir tolerantiškesni. Tyrime išaiškėjo, kad tėvai domisi vaiko ugdymu, turi nuomonę šiais klausimais, tačiau patys gana pasyviai dalyvauja savo vaiko ugdymo procese. Dalies tėvų nuomone, jų vaiko gebėjimai yra didesni nei linkę manyti specialistai, dauguma yra tokios nuomonės, kad jų vaiko ugdymo planas neturėtų skirtis nuo sveikų vaikų ugdymo plano, kad tai nėra būtina. Nors didžioji dalis tėvų nedalyvauja vaiko individualizuotos programos sudaryme, tačiau, jų nuomone, ugdymo priemonės pakankamai pritaikytos jų vaiko poreikiams, o beveik trečdalis tėvų šiuo klausimu savo nuomonės neturi. Tiriant tėvų požiūrį į specialiosios pagalbos poreikį, labiausiai reikalinga tėvai laikė logopedo, specialiojo pedagogo ir psichologo pagalbą. Be to, tėvai mano, kad mokytojai objektyviai vertina jų vaiko žinias.

Tėvai vertino savo vaiko savijautą klasėje. Jie mano, kad jų vaikai su bendraamžiais bendrauja gana intensyviai, turi pakankamai daug draugų, yra mylimi, kad jaučiasi pakankamai svarbūs ir vertinami. Taipogi vyravo tėvų nuomonė, kad jų vaikai noriai eina į mokyklą, dažnai būna nusiteikę gerai ir nesielgia agresyviai, kad mokykloje jie nėra nei stumdomi, nei nemėgstami, nei labai skriaudžiami.

Apskritai tyrimo rezultatuose vyravo teigiamos tėvų nuotaikos ir nuostatos į specialiųjų poreikių vaikų ugdymą bendrojo lavinimo mokykloje ir bendrai į mokyklą, esančią arčiausiai namų ir jos bendruomenę, kur mokosi jų vaikai.

Miltenienė (2005) tyrė bendradarbiavimo realybę tenkinant vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius bendrojo lavinimo mokykloje. Tyrime dalyvavo tėvai, auginantys mokyklinio amžiaus vaikus ir turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių ir lankančius bendrojo lavinimo mokyklas, bei pedagogai. Tėvų apklausos rezultatai parodė, kad šie mažai bendrauja su mokytojais ir specialistais, tėvams, priešingai nei pedagogams, atrodo, kad mokytojai su jais dažniau kalba apie vaiko mokymosi sunkumus, o mažiau akcentuoja pozityvius ugdymosi aspektus. Be to, nors ir nemaža dalis tėvų supranta pedagogų teikiamą informaciją, tačiau mažesnę išsilavinimą turintiems tėvams sunku suvokti pedagogo leksiką, dėl to jie jaučiasi nesmagiai. Su pedagogais linkę bendrauti 7-10 metų amžiaus vaikus auginantys tėvai; pastebėta tendencija, kad kuo vyresni vaikai, tuo rečiau tėvai lankosi mokykloje ir bendrauja su pedagogais.

2007 metais patyrusių specialistų komanda atliko tyrimą apie ugdymo proceso dalyvių pasitenkinimą psichologine, specialiąja pedagogine ir specialiąja pagalba (Ališauskienė, Ališauskas, Gerulaitis, Melienė, Miltenienė, Šapelytė, 2008). Tėvų apklausos rezultatai parodė, kad tėvai iš esmės patenkinti teikiama specialiąja pagalba, dauguma jų puikiai žino, kokios pagalbos galima tikėtis iš logopedo ir specialiojo pedagogo, jų teikiamomis paslaugomis jie ir yra labiausiai patenkinti, o mažiau tėvai turi žinių apie psichologo bei mokytojo padėjėjo teikiamą pagalbą, tad ir jų paslaugas vertino ne itin teigiamai.

Tėvų, auginančių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus, nuomonė apie jų vaikų ugdymo ypatumus bei vaikų savijautą bendrojo lavinimo mokykloje buvo analizuota dar viename tyrime (Ališauskas, Jomantaitė, 2008). Tėvai atsakinėjo į klausimus apie specialiosios pedagoginės pagalbos teikimą bendrojo lavinimo mokykloje, ir net ketvirtadalis jų neatsakė į klausimą, kokie specialistai teikia pagalbą jų vaikams; 14 proc. teigė, kad jų vaikui pagalba teikiama; 9 proc. nežinojo apie pagalbos teikimą, 2 proc. atsakė, kad mokykloje nėra tokių specialistų. Įvardindami specialistus, teikiančius pagalbą jų vaikui, tėvai dažniausiai minėjo logopedą – 42 proc., 12 proc. – specialųjį pedagogą. Atsakymai į šiuos klausimus parodė, kad tėvai nepakankamai žino ir supranta specialistų funkcijas mokykloje. Du trečdaliai tėvų tvirtino, kad jie padeda namie savo vaikui mokytis, nors taip pat mano tik trečdalis pedagogų. Išreikšdami savo nuomonę apie vaikų savijautą mokykloje, dauguma tėvų teigia, kad specialiųjų poreikių vaikai klasėje jaučiasi pakankamai gerai (per 70 proc.), ir tik 9 proc. tėvų teigia, kad jų vaikas jaučiasi atstumtas, izoliuotas, 8 proc. mano, kad jų vaikas jaučiasi “kitoks” bendraamžių tarpe, ir tai dažniausiai pasireiškia tuo, kad specialiųjų poreikių vaikai dažnai bendraamžių

pravardžiuojami, skriaudžiami, yra vieniši. Bendrai šis tyrimas atskleidė, kad tėvai ir net vaikai teikiamą specialistų pagalbą vertina prasčiau, nei pedagogai, ir kad beveik pusė specialiųjų poreikių vaikų auga rizikos grupės šeimose.

Ką galima pasakyti apie tėvų toleranciją? Nesutrikusios raidos vaikų tėvai. Tėvai, auginantys specialiųjų poreikių turinčius vaikus... Visi jie – tėvai, ginantys SAVO vaikus ir jų teises. Aišku, mažiau tolerancijos turi “stipriųjų” vaikų tėvai, o daugiau – “silpnųjų”, tačiau juk yra šeimų, auginančių įvairių gabumų ir ypatingumų turinčius vaikus... O ir tėvų yra visokių... stipresnių ir silpnųjų – juk ir jie kažkada buvo vaikai.

1.4.3. Vaikai – apie integruotą ugdymą ir savijautą mokykloje.

Manau, kad rizikos grupės šeimose augantys vaikai būna atstumiami bendraamžių ir pasiekia menkų ugdymosi rezultatų ne tik dėl specialiųjų ugdymosi poreikių... Atstūmimą, izoliaciją, patyčias gali patirti ir normalaus intelekto, neturintis specialiųjų ugdymosi poreikių vaikas. O specialiųjų poreikių vaikai gali pelnyti bendraamžių meilę, simpatiją ir globą...Ar tiesa? Šie ir panašūs klausimai buvo nagrinėjami ir šiame darbe, tad beliko apžvelgti su jais susijusius jau atliktus tyrimus.

Jau ankstyvos integracijos laikotarpiu buvo domimasi šio proceso eiga ir pasekmėmis. Gana giliai tirtas „sveikųjų“ mokinių požiūris į jiems iki tol mažai žinomą sritį atskleidė tokią nuomonę, kokios ir reikėjo tikėtis integracijos pradžioje (Kaffemanienė, 2001), nes tyrimas buvo atliktas 1998 metais. Apklaustos rezultatai parodė, kad didesnioji dalis mokinių yra priešiška nusiteikę specialiųjų poreikių vaikų atžvilgiu. Jie suvokia, kad šie vaikai turėtų turėti tokias pat teises kaip ir visi, tačiau dar vyrauja išankstinė neigiama nuostata į neįgaliuosius. Mokiniai dar nėra pasirengę lygiaverčiam bendravimui su „kitokiais“ vaikais, jie jų nenorėtų savo klasėje. Beje, tyrimas parodė, kad mokinių žinios apie sutrikusios raidos bendraamžius yra patenkinamos ir pakankamai adekvačios.

2000-aisiais metais atliktas svarbus ir išsamus tyrimas apie specialiųjų mokymosi poreikių tenkinimą (Ališauskas, Miltenienė, 2001). Buvo atlikta specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių apklausa. Vaikai įvertino savo savijautą ir gaunamą pagalbą bendrojo lavinimo mokykloje. Dauguma vaikų teigė, kad noriai eina į mokyklą, o penktadalis tai neigė (pradinių klasių mokiniai noriau eina į mokyklą, nei aukštesniųjų klasių); mokymasis vaikams daugiau patiko nei nepatiko; trečdalis respondentų teigė esą patenkinti savo bendraklasiais ir turį draugų, tiek pat teigė, kad jie nepatenkinti savo draugais, nes jie stumdosi, prasivardžiuoja (reikia manyti, kad tokie nuomonių prieštaravimai yra dėl skirtingų vaikų charakterio bruožų, gebėjimo bendrauti). Beveik trečdalis mokinių pripažino turį mokymosi sunkumų. Apie gaunamą pagalbą rezultatai gauti tokie: 79 proc. vaikų tvirtino, kad jiems namuose ruošti pamokas padeda tėvai ir

kiti šeimos nariai, du trečdaliai mokinių teigė, kad mokykloje mokytis jiems daugiausia padeda mokytojai, jiems svarbi ir specialiojo pedagogo (22proc.) pagalba (du trečdaliai respondentų eina pas šį specialistą su tikslu patirti sėkmę, geriau išmokti, o trečdaliui jų specialiojo pedagogo pagalba – būtina, bet nemaloni pareiga, nes vaikai (ypač aukštesniųjų klasių) nebenori išsiskirti iš bendraklasių kitoniškumu, išėjimu iš bendros klasės mokytis kitur) bei logopedo (9 proc.) pagalba; svarbi vaikams ir draugų parama ir pagalba (22 proc.), kurios dažniau sulaukia aukštesniųjų klasių mokiniai. Tik 13 proc. mokinių norėtų daugiau mokytis su specialiuoju pedagogu, sulaukti didesnės pagalbos iš savo tėvų, mokytojų. Kaip matome, vaikai pakankamai adekvačiai suvokia jiems teikiamos pagalbos teikimo mastą ir prasmę. Ir vis dėlto pagrindinis vaidmuo, tenkinant mokinio specialiuosius ugdymo(si) poreikius, tenka mokytojui – pradinių klasių ar dalykininkui.

2002 metais atliktas dar vienas tyrimas, kuriuo siekta išsiaiškinti mokinių nuostatas į specialiąsias klases ir jų ugdytinius (Gudonis, Valantinas, Strimaitienė, 2003). Tyrimo rezultatai parodė, kad normalios raidos vaikų nuostatos į specialiąsias klases ir jų ugdytinius yra daugiau neigiamos, nei teigiamos. Tarp aštuntos klasės mokinių ir iš viso – tarp berniukų vyrauja neigiamos nuostatos, tarp ketvirtokų ir bendrai tarp mergaičių – teigiamos ir neigiamos pasiskirsčiusios po lygiai. Vaikai teigiamai žiūri į formalų kontaktą, sutiktų padėti neįgaliesiems, tačiau jie dar nėra pasirengę artimesniam bendravimui.

Bendrojo lavinimo mokyklose integruotai besimokančių mokinių specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo tyrimas (Ališauskas, Jomantaitė, 2008) parodė, kaip specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniai jaučiasi mokykloje, kokie jų santykiai su kitais vaikais. Dauguma mokinių (68 proc.) teigia, kad jie klasėje jaučiasi pakankamai gerai, tačiau net 16 proc. jų jaučiasi atstumti, izoliuoti. Dauguma respondentų tvirtina klasėje turintys draugų, ir nedidelė jų dalis dar neranda bendros kalbos su bendraamžiais klasėje. Didžioji dalis apklaustųjų teigia, kad jų santykiai su mokytojais yra geri ar labai geri, ir tai siejama su mokytojų teikiama papildoma pagalba, kritikos prie visų klasėje vengimu, teigiamu skatinimu, šiltesniu bendravimu. Iš tiesų, šiems vaikams reikalinga ne tik draugų parama, bet ir supratinga visapusiška pedagogo globa, teigiamo klasės mikroklimato palaikymas.

O štai kitas panašus tyrimas (Miltenienė, 2008), kuriuo taipogi buvo apklausiami integruotai bendrojo lavinimo mokyklose ugdomi mokiniai, atskleidė panašių ir šiek tiek skirtingų nuomonių apie jų ugdymo(si) kokybę. Žemesniųjų klasių mokiniai labiau akcentavo savo teigiamas asmenybės savybes, tikėjimą savo galimybėmis, socialiai priimtina elgesį, dažniau patiriamą sėkmę ir teigiamą mokymosi motyvaciją, o aukštesniųjų klasių mokiniai – blogą fizinę ir emocinę savijautą, dažniau patiriamą nesėkmę, mokymosi sunkumus, netikėjimą savo galimybėmis ir mokymosi motyvacijos stoką. Tyrimo rezultatai parodė, kad mokiniai

norėtų pasiekti geresnių mokymosi rezultatų, jie teigė, kad sulaukia palaikymo ir pagalbos mokantis iš savo tėvų, o rečiau patiria teigiamas pedagogų nuostatas (mažai paaiškina, jei ko nesupranta, neišklauso); aukštesniųjų klasių mokiniai patiria neigiamas emocijas, kai reikia eiti pas specialųjį pedagogą, nes nenori išsiskirti iš klasės mokinių, nors ir suvokia, kad ta pagalba jiems naudinga ir reikalinga. Vaikai gana dažnai jaučiasi priimami bendraamžių, kalba apie teigiamas draugų nuostatas, tačiau neretai prabylama ir apie socialinę atskirtį (neturi draugų, norėtų jų turėti, yra atstumiami bendraamžių, iš jų juokiamasi...). Buvo ir vaikų, patenkintų esama situacija mokykloje.

Šie tyrimai pakankamai atvirai parodė normalios ir sutrikusios raidos vaikų požiūrį ir nuostatas į integruotą ugdymą bendrojo lavinimo mokyklose.

Kaip matome, specialiųjų ugdymosi poreikių vaikai didesniąja dalimi šiose ugdymo įstaigose jaučiasi pakankamai gerai, kai turi draugų, kai yra mokytojų ir specialistų globojami, kai gauna palaikymą iš savo šeimos narių ir draugų. Jie suvokia, kad turi mokymosi sunkumų, todėl priima teikiamą pagalbą, nors dėl to paties jaučiasi ir nelabai patogiai. Dalis vaikų jaučia diskomfortą bendrojo lavinimo mokykloje, nes su jais nedraugiškai elgiasi vaikai, nekorektiškai ir nepakankamai tolerantiškai su jais bendrauja pedagogai. Be to, vaikai išgyvena neigiamas emocijas ir dėl šeimoje esančių aplinkybių – juk dažnai tyrimai parodo, kad beveik pusė šių vaikų auga rizikos šeimose, tad iš tiesų sunku būti labai gerai nusiteikusiems ir mokykloje, kai iš namų išeini nekokios nuotaikos, tuščiu pilvu (bet net ir sunkiausiomis sąlygomis gyvenantys vaikai teigia, kad jų tėvai jiems padeda mokytis, jie gina savo tėvus, norėtų, kad viskas iš tiesų būtų taip, kaip jie pasvajoja...). Dėl šių ir kitų priežasčių vaikams ypač reikalingas draugų ir mokytojų palaikymas, šiltos emocijos, supratingumas, juk dažnai mokykla jiems – ne tik „antrieji namai“, yra ir tokių vaikų, kurie joje ir gyventų, nes po pamokų nenori eiti namo...

„Sveikieji“ vaikai, kaip atskleidė tyrimai, suvokia savo „kitokių“ bendraamžių bejėgiškumą, ir nelabai pageidauja bendrauti su silpnesniais vaikais, juk „išlikime“ lyderiauja stipresnieji visais atžvilgiais, ir pageidautina siekti naudingos draugystės su dominuojančiais vaikais. Aišku, vaikai suvokia, kad ir tie „kitokie“ vaikai turi tokias pat teises kaip ir visi, tačiau...ar visi paiso tų pačių taisyklių ne tik mokykloje, bet ir gyvenime...

Iš savo darbo praktikos patirties turiu susidariusi tokią nuomonę, kad normalios raidos vaikų požiūris į kitokius bendraamžius labai priklauso nuo jų tėvų nuostatų bei ypatingai - nuo pradinių klasių mokytojo gebėjimo sukurti klasėje tolerancijos ir geranoriškumo atmosferą nuo pat pirmų vaikų dienų mokykloje. Geras pavyzdys, kaip ir blogas, yra užkrečiantis...

O kas gali teigti, kad tik specialiųjų ugdymosi poreikių turintys vaikai patiria bendraamžių atskirtį, patyčias, kas gali pasakyti, kad to paties nepatiria ir „normalieji“ vaikai – ar jie visi yra mėgiami bendraamžių ir mokytojų, ar nepatiria mokymosi sunkumų ir emocinio

diskomforto mokykloje? Šią sritį derėtų patyrinti, ir manau, kad vienu ir kitu vaikų savijautos ir savivertės įvertinimai galėtų pasirodyti neypatingai skirtingi, nepriklausomai nuo jų gabumų ir atrodymo „kietai“ savo bendraamžių tarpe.

2 skyrius. INTEGRACIJOS EFEKTYVUMO KONTROVERSIJOS

2.1. Tyrimo metodika

Tyrimui atlikti naudoti šio darbo autorės ir jos darbo vadovo prof. Jono Ambrukaičio parengti pusiau uždaro tipo klausimynai bendrojo lavinimo mokyklų pedagogams, mokiniams ir jų tėvams. Duomenys apdoroti SPSS-PC programine įranga. Buvo naudoti aprašomosios statistikos metodai (dažnių, procentų skaičiavimas).

2.2. Respondentai

Tyrimo dalyvavo:

- 130 bendrojo lavinimo mokyklose besimokančių normalios raidos (80) ir specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių (50) mokinių, kurių amžius nuo 8 iki 19 metų, iš jų - 67 berniukai ir 63 mergaitės. Duomenys skirstyti į tris amžiaus grupes: 8-11 metų (40 tiriamųjų, po 20 turinčių ir neturinčių SUP), 12-15 metų (50 tiriamųjų, iš jų – 16 SUP vaikų ir 34 – neturintys SUP) ir 16-19 metų (40 tiriamųjų, iš jų – 14 SUP ir 26 – neturintys SUP). 39,5 proc. respondentų gyvena miestuose, 24,8 proc. – miesteliuose, 35,7 proc. – kaimuose. Pagal bendrojo lavinimo mokyklų tipus šie mokiniai mokosi: pradinėse mokyklose (14 proc.), pagrindinėse mokyklose (34,9 proc.), vidurinėse mokyklose (6,2 proc.) ir gimnazijose (45 proc.).

- 75 šių mokinių tėvai (89,3 proc. – moterys, 10,7 proc. – vyrai). Tėvų amžius – nuo 26 iki 55 metų; pagal amžiaus grupes: 26-35 metai – 27,8 proc., 36-45 metai – 68,1 proc., 46-55 metai – 4,2 proc. respondentų. Tėvų išsilavinimas – nuo nebaigto pagrindinio iki aukštųjų studijų baigimo. Iki vidurinio išsilavinimo turi 13,3 proc. tėvų (*nebaigtas pagrindinis – 4,0 proc., pagrindinis – 5,3 proc., nebaigtas vidurinis – 4,0 proc.*), nuo vidurinio iki aukštesniojo išsilavinimo turi 46,7 proc. (*vidurinis – 13,4 proc., profesinė tech. mokykla – 12,0 proc., spec. vidurinis – 8,0 proc., aukštesnysis – 13,3 proc.*), ir nuo nebaigto auštojo iki aukštųjų studijų išsilavinimo turi 40 proc. (*nebaigtas aukštasis – 4,0 proc., aukštasis – 29,3 proc., aukštosios studijos (magistrantūra ir kt.) – 6,7 proc.*) respondentų.

- 115 pedagogų, dirbančių tose pačiose tyrime dalyvavusiose bendrojo lavinimo mokyklose iš įvairių Lietuvos regionų (Vilniaus, Panevėžio ir jo rajono, Šiaulių rajono,

Ukmergės, Kupiškio ir jo rajono, Telšių rajono), iš jų – 91,9 proc. – moterys ir 8,1 proc. – vyrai.

Pedagogų amžiaus grupės:

- 21-30 – 14,0 proc.;
- 31-40 – 31,8 proc.;
- 41-50 – 37,4 proc.;
- 51-60 – 16,8 proc.

Tyrimė dalyvavo daugiausia dalyko mokytojų – 54,5 proc. ir pradinių klasių mokytojų – 30,9 proc., o taipogi 10 (9,1proc.) specialiųjų pedagogų, 3 socialiniai pedagogai, 2 psichologai ir 1 logopedas (kai kurie specialieji pedagogai tuo pačiu dirba ir specialiaisiais pedagogais, o specialieji pedagogai – logopedais).

Pagal įgytas kvalifikacines kategorijas daugiausia buvo vyr. mokytojų – 50,0 proc., mokytojų specialistų – 25,2 proc., metodininkų – 22,5 proc. ir 1,8 proc. (2 mokytojai) – ekspertai.

Pagal pedagoginio darbo stažą:

- 1-10 m. – 29,9 proc.;
- 11-20 m. – 32,7 proc.;
- 21-30 m. – 32,7 proc.;
- 31-40 m. – 3,7 proc.;
- 41-50 m. – 0,9 proc.

Pagal mokyklos tipą, kurioje dirba:

- Pradinė mokykla – 16,4 proc.;
- Pagrindinė mokykla – 43,6 proc.;
- Vidurinė mokykla – 7,3 proc.;
- Gimnazija – 30,0 proc.;
- Specialioji mokykla – 2,7 proc. (šie mokytojai tuo pačiu dirba ir bendrojo lavinimo įstaigose).

Mokyklos ir tiriamieji pasirinkti atsitiktinės atrankos būdu. Tyrimas atliktas 2009 metų spalio – 2010 metų sausio mėn.

2.3. Pedagogai

Bendrojo lavinimo mokyklų pedagogai – bene svarbiausi visų jose besimokančiųjų mokinių auklėtojai, kultūros saugotojai ir diegėjai, atsakingi už mokyklos ir kiekvienos klasės mokinių palankų mikroklimatą. Tai – žmonės, formuojantys augančių vaikų vertybines socialines

nuostatas. Jų dėka kiekvienas vaikas gali pasijusti reikalingas, įdomus, gabus, o jo pastangos – prasmingos. Ypatingo dėmesio ir teigiamo palaikymo, paskatinimo reikia bendrojo lavinimo mokyklose ugdomiems specialiujų ugdymosi poreikių turintiems vaikams, jie turi pasijusti lygiaverčiais savo bendraamžių tarpe, o vaikai, neturintys specialiujų ugdymosi poreikių, turėtų gauti iš pedagogų pusės skatinimą padėti, užjausti, globoti silpnesnius už save, bet ne juos engti ar tyčiotis iš jų nesėkmių. Tačiau ar visada, ar kiekvienas pedagogas skleidžia aplink save tik teigiamas nuostatas, ar tiki ta pagalba, kurią teikia (ar privalo teikti) tiems ypatingiesiems vaikams? Vaikai puikiai jaučia suaugusiųjų nuostatas, požiūrį, ir jie gali atitinkamai tas teigiamas ar neigiamas nuotaikas perimti patys. Taigi, viena iš svarbiausių sėkmingos integracijos sąlygų – pozityvus pedagogo požiūris į patį jos procesą, į kiekvieną ugdomą vaiką, jo tikėjimas vaiko galimybėmis ir savo pedagoginėmis bei bendražmogiškėmis kompetencijomis. Kita vertus, jei pats netikėsi tuo, ką darai, kaip įtikinsi kitus?

Yra žinoma, kad integracijos proceso pradžioje pedagogai nepatikliai ir neigiamai žiūrėjo į jiems primestas papildomas pareigas ir darbus, kurių patirties jiems iš tiesų trūko. Daug dėmesio ir lėšų buvo skirta jų kompetencijoms tobulinti, kaupėsi ir praktinė darbo patirtis. Pamažu mokytojų (toli gražu ne visų) nuostatos ir požiūris ėmė linkti į teigiamą pusę, bet dar vis nepakankamai. Žvilgtelėti, kiek sustiprėjo pedagogų tikėjimas ir teigiamas nusiteikimas integracinio ugdymo atžvilgiu per beveik dvidešimt metų trunkantį šį procesą, leidžia kiekvienas atliktas tyrimas, o taip pat ir šis.

Šio tyrimo duomenys rinkti taikant anketinę apklausą. Apklausa atlikta siekiant išsiaiškinti mokytojų nuostatas apie jų teikiamos pagalbos formų veiksmingumą bei prasmingumą ugdant specialiujų ugdymosi poreikių turinčius mokinius bendrojo lavinimo mokykloje ir bendrai apie integruotą ugdymą.

Mokytojų vertinimui buvo pateikti 3 klausimų blokai, iš kurių vienas – demografinis, o kitus du galima suskirstyti į 4 prasmines dalis:

1. Mokytojų nuomonė apie specialiujų poreikių turinčių vaikų teises

2.1– 5. (antrojo klausimų bloko pirmas – penktas teiginiai).

2. Mokytojų požiūris į individualias specialiujų ugdymosi poreikių turinčių mokinių programas

1.1, 2, 3.

3. Mokytojų savęs vertinimas darbo su specialiujų ugdymosi poreikių vaikų atžvilgiu

1.4, 14, 18, 24, 25.

4. Mokytojų nuomonė apie SUP vaikų integravimąsi bendrojo lavinimo mokykloje

1. 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 26, 27, 28, 29, 30.

Demografinių klausimų bloko duomenys pateikti 2.2. šio darbo dalyje (22 psl.).

2.3.1. Mokytojų nuomonė apie specialiųjų poreikių turinčių vaikų teises.

Siekiant sužinoti nuostatas į specialiųjų poreikių mokinių teises dėl ugdymo kokybės, buvo pateikti penki teiginiai, apie kuriuos pedagogai galėjo išreikšti savo nuomonę, pažymėdami vieną iš penkių duotų galimų atsakymų: su duotu teiginiu *sutinku*, *iš dalies sutinku*, *nežinau*, *abejoju* ir *nesutinku* (1lentelė).

1 lentelė

Mokytojų nuomonė apie specialiųjų poreikių turinčių vaikų teises, proc. /sum.sk.

Ar sutinkate su šiais teiginiais:	Sutinku		Iš dalies sutinku		Nežinau		Abejoju		Nesutinku	
	%	Sum. sk.	%	Sum. sk.	%	Sum. sk.	%	Sum. sk.	%	Sum. sk.
1. Gauti švietimo paslaugas, atitinkančias jo amžiaus tarpsnį ir gebėjimus.	79,8	91	17,5	20	1,8	2	-	-	0,9	1
2. Reikalui esant, pritaikyti socialinę aplinką (mobilumo, techninio aprūpinimo, buitinę ir t.t.).	66,7	76	26,3	30	6,1	7	0,9	1	-	-
3. Reikalui esant, gauti pakankamos kokybės surdologo, tiflologo, logopedo, kineziterapeuto, ergoterapeuto ir kt. specialistų pagalbą.	85,1	97	10,5	12	3,5	4	0,9	1	-	-
4. Mokyti inkliuzinėje aplinkoje.	44,6	50	37,5	42	8,1	9	7,1	8	2,7	3
5. Turėti teisę į saviugdą ir saviraišką meninėje, sportinėje ar kitoje veikloje.	85,0	96	10,6	12	1,7	2	2,7	3	-	-

Skaičiuojant rezultatus atsakymai *sutinku* ir *iš dalies sutinku* buvo sumuojami kaip teigiami, o atsakymai *nežinau*, *abejoju* ir *nesutinku* – kaip neigiami.

Šiuo klausimu anketos atsakymai pasirodė labai teigiami beveik visuose teiginiuose. Net 97,3 proc. pedagogų sutinka, kad specialiųjų poreikių mokiniai turi teises gauti švietimo paslaugas, atitinkančias jų amžiaus tarpsnį ir gebėjimus, 93,0 proc. sutinka, kad šiems vaikams, reikalui esant, turi būti pritaikyta socialinė aplinka, po 95,6 proc. respondentų sutinka, kad, reikalui esant, vaikai turi gauti pakankamos kokybės surdologo, tiflologo, logopedo, kineziterapeuto ir kitų specialistų pagalbą bei taipogi šie vaikai turi teisę į saviugdą ir saviraišką

meninėje, sportinėje ar kitoje veikloje. Bet – teiginys, kad specialiųjų poreikių turintys vaikai turi teisę mokytis inkliuzinėje aplinkoje, atskleidė, kad tam pritaria tik 82,1 proc., o dėl to abejoja, nežino, ką pasakyti ir nesutinka net 17,9 proc. respondentų. Tai rodo, kad beveik kas penktas pedagogas dar nenori pripažinti jau pakankamai seniai įvykusio fakto, negeba su tuo susitaikyti ir priimti visų vaikų savo klasėje, nenori dirbti „mokykloje visiems“. Panašu, kad visi tie ankstesni supratingi teigiami atsakymai šiems pedagogams buvo priimtini su potekste, kad visas tas paslaugas ir teises vaikai turėtų gauti kur nori, bet ne jų klasėje... Kas penktas – tai daug, jei įsivaizduosime, kaip tokių pedagogų ugdomoje klasėje jaučiasi vaikai, turintys pilną teisę čia gauti visas reikalingas paslaugas ir pagalbą, tačiau susiduriantys su nepalankią aplinką kuriančiu pedagogu. Blieka tikėtis, kad šie nepalankiai inkliuzijos procesui nusiteikę pedagogai ilgainiui pakeis savo nuostatas į labiau teigiamas, tinkančias šiuolaikinei „mokyklai visiems“.

2.3.2. Mokytojų požiūris į individualias specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių programas.

Šiam požiūriui išreikšti buvo pateikti keturi galimi atsakymų pasirinkimai trims duotiems teiginiams : *visiškai sutinku*, *sutinku*, *iš dalies sutinku* ir *nesutinku*. Kaip sutikimas su duotu teiginiu buvo sumuojami pirmieji trys atsakymų variantai, o kaip nesutikimas – variantas *nesutinku*.

Pedagogai labai prieštaringai vertina specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniams rengiamas individualias programas. Net 98,3 proc. respondentų sutinka, kad individuali SUP mokinio ugdymo programa – efektyvus ir kokybiško ugdymo pagrindas, 97,4 proc. pritaria minčiai, kad individualios ugdymo programos rengimas padeda mokytojui geriau įvertinti vaiko gebėjimus ir tinkamiau pritaikyti ugdymo turinį. Tačiau daugiau nei pusė tiriamųjų (56,1 proc.) mano, kad individuali SUP mokinio ugdymo programa – tai mokytojo laiko gaišinimas, bereikalingas jėgų eikvojimas. Žinoma, tinkamos individualios programos rengimas kiekvienam SUP vaikui užima papildomo laiko, jei siekiama geriau įvertinti mokinio gebėjimus, tinkamiau pritaikyti ugdymo turinį, kad, ja remiantis, būtų galima siekti efektyvesnio bei kokybiško ugdymo, ir tas „laiko gaišinimas“ iki šiol kelia pedagogams pasipiktinimą: jie lygina, kiek laiko praleidžia, rašydami ugdymo programas **visai klasei**, ir kiek dar turi jo sugaišti, rašydami **vienam vaikui**, o ypač jiems pikta, kai tų vaikų būna tikrai daugiau. Dažniausiai tomis parašytomis programomis mokytojai ugdymo proceso metu net nesiremia, iš tiesų neteikia joms prasmės, todėl ir piktinasi tuo sugaištu laiku ir „sugadintu popieriumi“, kurį tik privalo pateikti specialiojo ugdymo komisijai laiku, nors pedagogai to laiko „ir taip neturi“, jie per tą laiką „oho, kiek kitų darbų nuveiktų“, o iš tiesų jie to laiko tikrai nepanaudotų kitokioms, nei savo asmeninėms, reikmėms. Kita vertus, tokią prieštarą galima traktuoti ir kiek kitaip: mokytojai

sutinka, kad GERA individuali programa būtų kokybiško ugdymo pagrindas, ir kad teisingas jos rengimas padėtų geriau pažinti vaiką bei jo gebėjimus, tačiau iki šiol jie tiesiog nemoka, nesiekia išmokti to atlikti teisingai, nes tai užimtų dar daugiau papildomo laiko, o tam pedagogai neturi noro. Žinoma, tokiu atveju jų rengiamos programos tik tam, kad tai „nereikalingas formalumas“ iš tiesų jiems yra tik laiko gaišinimas. Ko gero, galima daryti išvadą, kad bendrojo lavinimo mokyklose dirbantys specialistai turėtų daugiau dėmesio ir laiko skirti mokytojų dalykininkų konsultavimui dėl individualių programų rengimo ir daugiau paaiškinti apie kiekvieno SUP vaiko galimybes, kad tos ugdymo programos atitiktų joms priklausančias funkcijas ir taptų validžios.

2.3.3. Mokytojų savęs vertinimas darbo su specialiujų ugdymosi poreikių vaikų atžvilgiu.

Pateikti penki teiginiai su keturiais galimais atsakymų pasirinkimais *visiškai sutinku, sutinku, iš dalies sutinku ir nesutinku* turėtų atskleisti pačių pedagogų savo ir juos supančių kolegų darbo su SUP mokiniais vyraujančią nuotaiką. Pirmieji trys atsakymai sumuojami kaip teigiami, atsakymai *nesutinku* – kaip neigiami.

Daugiausia – 98,3 proc. respondentų sutinka su teiginiu „*Suprastinti, palengvinti dalyko turinį, pasirinkti paprastesnes, liberalesnes darbo formas geba dauguma pedagogų, tačiau to maža: reikia sukurti „protingus“, nediskriminacinius santykius, kurie remtųsi visų vaikų vienodomis teisėmis ir pareigomis*“. Pedagogai mato ir žino, kokie tarpusavio santykiai tvyro klasėje tarp vaikų, ir iš tiesų, ko gero, labai sudėtinga sudaryti ir išlaikyti nediskriminuojančią įvairių vaikų santykių ir požiūrių atmosferą, įrodyti ir išlaikyti vienodų teisių poziciją. Čia neužtenka gebėjimų valdyti klasę pamokos metu, ir pedagogai tai žino.

Kitas teiginys, liudijantis, kad šiuolaikinis pedagogas, dirbantis bendro lavinimo mokykloje, praktiškai kasdien turi demonstruoti subtilų meistriškumą, *mokytojas iš anksto negali numatyti ir nenumato visų galimų vaiko mokymosi sunkumų, todėl pedagogui tenka žaibiškai vertinti situacijas klasėje ir priimti sprendimus*, surinko 97,4 proc. pritariančių atsakymų. Iš tiesų, dirbti su SUP vaikais atskiroje klasėje ir improvizuoti pamoką pagal situaciją specialiajam pedagogui yra žymiai lengviau, juolab kad jis puikiai pažįsta savo ugdytinius ir gali laisviau disponuoti pamokos laiku ir turiniu, atsižvelgdamas į mokinių nuotaikas, darbingumą, individualų darbo tempą. Tuo tarpu mokytojas dalykininkas turi didesnę ir įvairią auditoriją, kur daug akių jį stebi ir daug ausų jį girdi, ir čia jis neturi laiko pasimesti situacijoje ar ilgai galvoti, ką daryti, turi greit ir tinkamai reaguoti ir priimti sprendimus, kurie neleistų išmušti iš vėžių nei jo paties, nei dirbančių skirtingu pajėgumu mokinių.

Pedagogai skeptiškai nusiteikę bendradarbiavimo idėjos atžvilgiu, jie pripažįsta, kad mokyklos, šeimos ir vaiko partnerystė nėra inkluzinio ugdymo stiprioji pusė – su tuo sutinka 71,9 proc. respondentų, nors tam prieštarauja beveik trečdalis tiriamųjų (28,1 proc.). Kodėl pedagogai „saugo“ savo „profesines paslaptis“? Čia slypi ne profesinių paslapčių saugojimas ar ne nenoras padėti, pasidalinti gerąja patirtimi, kaip daro beveik trečdalis pedagogų, o paprasčiausias nepasitikėjimas savo jėgomis, baimė pasirodyti nekompetentingam, mažiau išmanančiam už kitus, ir drovėjimasis (o gal – išdidumas ne vietoje ir ne laiku?) prašyti pagalbos dažnai jaunesnio už save specialisto.

Pedagogai dažnai piktinasi, kad, sutelkę dėmesį į vaikus, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių, „pamiršta“ gabiuosius, negali jiems skirti daugiau dėmesio. Taip mano ir 85,2 proc. respondentų, nors 14,8 proc. su tuo nesutinka. Ką galima pasakyti dėl tokios mokytojo pozicijos? Galbūt tai, kad mokytojai nepakankamai pasiruošia pamokai, neapgalvoja ir neparenka tinkamos ir laiką tausojančios medžiagos vieniems ir kitiems vaikams, netinkamai diferencijuoja užduotis? Juk tie 14,8 proc. respondentų sugeba tinkamai paskirstyti pamokos laiką, kad „nenukentėtų gabieji“, arba jie neskiria atskiro dėmesio vaikams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių. Norėtusi manyti, kad šiuo atveju jiems tinka pirmoji versija, todėl jie ir neturi tokio neigiamo nusistatymo.

Iš tiesų nemaloni tiesa daug ką paaiškina dėl pedagogų neigiamo nusistatymo integracijos, inkluzijos, individualių programų rašymo atžvilgiu – jie vis dar atvirai pripažįsta, kad „mokytojai „nemyli“ SUP mokinių – dirba tik todėl, kad neturi kito pasirinkimo“ – su tokiomis nuostatomis dirba net 54,4 proc. respondentų. Mažesnioji jų dalis - 45,6 proc. su tokiu teiginiu nesutinka, ir tai rodo, kad beveik pusė pedagogų geba dirbti su mokiniais, neskirstydami jų į „turinčius adaptuotas ir modifikuotas programas“ ar individualių programų neturinčiuosius. Į bet kurį mokinį, turintį negalę, net ir žymią, reikia žiūrėti, visų pirma ir, - svarbiausia, kaip į vaiką, teigė de Anna (2007). Iš tiesų šie pedagogai stengiasi dirbti taip, kad bendraamžiai nejaustų *tų* vaikų kitoniškumo, kiek tai įmanoma, neakcentuoja, kiek laiko praleidžia prie vieno ar kito vaiko, neignoruoja specialistų siūlomos pagalbos, o sugeba ją tinkamai pasinaudoti; iš to išlošia ir pedagogas, ir visi mokiniai. „Nemylintieji“ SUP mokinių pedagogai nuolat skundžiasi pamokos laiko stoka, vaikų nesimokymu, o patys iš tiesų nei skiria tiems vaikams ypatingą dėmesį, nei ieško geresnių išeičių, nei stengiasi pasikeisti patys – jiems tiesiog patogų skūstis ir turėti pasiteisinimą dėl prastesnių ugdymo pasiekimų.

2.3.4. Mokytojų nuomonė apie SUP vaikų integravimąsi bendrojo lavinimo mokykloje.

Šiame klausimų bloke pateikti 22 teiginiai, su keturiais galimais atsakymų pasirinkimais *visiškai sutinku, sutinku, iš dalies sutinku ir nesutinku*. Kaip ir ankstesni, šių atsakymų rezultatai

sumuojami kaip teigiami, atsakius *visiškai sutinku, sutinku, iš dalies sutinku*, ir kaip neigiami – atsakius *nesutinku*.

Visi pedagogai vieningai sutaria, kad mokinys pajus pasitenkinimą atlikęs užduotį, kuri atitiks jo gebėjimų lygį. Dauguma jų (85,2 proc.) laikosi nuomonės, kad SUP mokiniai yra tokie patys kaip ir kiti, todėl juos vertinti reikia taip pat objektyviai, kaip ir kitus klasės mokinius. Šiek tiek daugiau nei pusė respondentų (52,2 proc.) mano, kad pamokų metu SUP mokiniui reikia kuo mažiau padėti, kad tik pats įveikdamas sunkumus ir atlikdamas užduotis jis išmoks to, ko norima jį išmokyti, o kita pusė (47,8 proc.) su šiuo teiginiu nesutinka. Iš tiesų dažniausiai minimalios pagalbos toli gražu nepakanka, kad šie vaikai „įveiktų sunkumus, savarankiškai atliktų užduotis“ ir bendrai suvoktą pateikiamą medžiagą, tuo labiau kad ir vaikams, neturintiems SUP, o ypač – žemesniųjų klasių, praktiškai nuolat reikalinga mokytojo pagalba ir parama. Regis, SUP vaikai iš tiesų per mažai globojami ir skatinami pamokų metu – net 73,7 proc. pedagogų sutinka, kad jie per mažai giriami už savo pastangas ir pasiekimus per pamokas, o juk jiems taip to reikia – kad didėtų pasitikėjimas savimi, kiltų mokymosi motyvacija, kad jie patys norėtų mokytis bei atlikti užduotis, suprasti, ką jie turi išmokti. Ir nors beveik pusė respondentų mano, kad per pamokas SUP mokiniai dažnai giriami nepelnytai, dėl to kyla kitų mokinių nepasitenkinimas, vis dėlto didesnioji pusė tiriamųjų (53,9 proc.) su tuo nesutinka. O jei ir kyla kitų vaikų nepasitenkinimas dėl bendraklasio pastangų ar pasiekimų, tegu ir labai menkų, jų požiūriu, pagyrimo, tai čia reikia taisyti vaikų tolerancijos ir geraširdiškumo bei supratingumo spragas. Jiems pikta, kad pagirtas vaikas, juos tai stebina? Vadinasi, tas vaikas iš tiesų per retai giriamas... O gal ta mokytoja visus klasės vaikus retai kada pagiria?

Beveik visi pedagogai (daugiau nei 90 proc.) pritaria, kad bet kurio SUP vaiko mokymas bendrojo lavinimo mokyklos įprastoje klasėje gerina jo kalbinės raiškos gebėjimus, plečia socialinius įgūdžius, gerina gyvenimo kokybę, inkliuzinė aplinka padeda geriau suvokti savo galimybes ir ribas. Tačiau 91,2 proc. išreiškia nuomonę, kad sutrikusio intelekto aukštesniųjų klasių mokiniai bendro tipo klasėje patiria psichologinį diskomfortą dėl bendraamžių netolerancijos. Tai leidžia išsikelti pedagogams (ypač – pradinių klasių mokytojams) prioritetą siekti mokinius nuo mažens auklėti inkliuzine dvasia, mokyti tolerancijos, pagarbos vieni kitiems, stengtis visų pirma matyti vaiką, o ne jo negalę, ir jos jokia būdu neakcentuoti, ypač – bendraklasių akivaizdoje. Respondentai sutinka, kad ir žymią negalę turintys mokiniai turi būti mokomi visko, kad ateityje būtų kuo mažiau priklausomi nuo kitų žmonių, todėl ir mokyklinė inkliuzija tam yra tinkama priemonė, o ne tikslas.

Apie mokinių, turinčių intelekto sutrikimų, ugdymą dauguma pedagogų (daugiau nei 90 proc.) yra tokios nuomonės, kad nežymiai sutrikusio intelekto vaikai gali būti sėkmingai

ugdomi bendro tipo pradinėse klasėse, tačiau juos mokyti rašyti, skaityti, atlikti paprastus matematinius veiksmus reikėtų ilgai, nuosekliai, mažomis grupelėmis, o ne didelėse bendro tipo klasėse. Mokytojai mano (94,8 proc.), kad sutrikusio intelekto vaikus tikslinga būtų mokyti lietuvių kalbos ir matematikos specialiose klasėse, sukomplektuotose iš panašių gebėjimų vaikų, ir tik 56,5 proc. jų sutiktų, kad didžioji pagalbos dalis šiems vaikams būtų teikiama klasėje, o ne specialistų kabinetuose. 78,3 proc. pedagogų priimtina mintis apie įvairių negalių turinčių (fizinį, regos, klausos) mokinių sėkmingą integraciją, išskyrus sutrikusio intelekto ir sutrikusio elgesio vaikus (nes pastarieji mokytojams kelia daugiausia problemų), o 86,8 proc. respondentų iš viso mano, kad sutrikusio intelekto vaikui svarbiausia yra *dalyvauti* ugdymo procese, o ne išmokyti programinių dalykų.

Jei vos ne visi pedagogai pritaria, kad bendro tipo klasėse sėkmingai gali mokytis vaikai, turintys nežymų intelekto sutrikimą, tai net 80,2 proc. pedagogų laikosi nuomonės, kad aukštesniųjų klasių ugdymo turinys ir darbo tempas praktiškai jau negali būti jiems pritaikomas.

Pedagogai sutinka, kad teorinis inkluzinio ugdymo modelis yra patrauklus, tačiau nuo mokyklinio gyvenimo realybės skiriasi kaip diena ir naktis. Jie supranta, kad jiems suteikiamos visos sąlygos tobulinti ir plėsti savo žinias apie specialųjį ugdymą, kad tam tereikia noro, o jo praktiškai ir trūksta. Be to, mokytojai vieningai mano (99,1 proc.), kad trūksta praktinių žinių ir patarimų, kaip reikia atsižvelgti į kiekvieno vaiko galimybes ir poreikius, nes teoriniuose darbuose paprastai tik nurodoma, kad tai daryti reikia. Ir nors 77,2 proc. respondentų sutinka, kad SUP vaikų įtraukimas į normalios raidos vaikų ugdymo procesą yra pažangus ir diskusijų nekeliantis švietimo sistemos prioritetas, dar beveik kas penktas pedagogas (22,8 proc.) į tai žiūri neigiamai.

Integracijos sėkmė priklauso nuo mokytojų požiūrio į specialiųjų poreikių vaikus, gebėjimo tobulinti socialinius santykius ir noro efektyviai spręsti kylančias problemas (Meijer, 2003). Tyrimo respondentai pripažįsta specialiųjų poreikių vaikų teises į visavertį gyvenimą, mokymąsi inkluzinėje aplinkoje, gauti visas reikalingas paslaugas ir pagalbą. Pedagogai sutinka, kad individualių programų rengimas ir įgyvendinimas – efektyvus ir kokybiško tokių vaikų ugdymo pagrindas, tačiau patys noro „efektyviai spręsti kylančias problemas“, deja, dar neturi. Socialinių santykių gerinimas – geros idėjos bei teigiamos mintys mokytojų galvose, tačiau didelis pasyvumas jų realizavimo atžvilgiu, vis dar žiūrima, kaip atrodyti geru ir teisingu prieš kitus, o tuos gerus darbus lai dirba kiti. Su rimtais pasiteisinimais norima nusikratyti atsakomybės. Į tai galima atsakyti tik tokiais žodžiais: *Mes visi negalime būti ekspertai, bet galime pasistengti įgyti pagrindinių žinių apie mokinių patiriamus sunkumus ir turėti keletą praktinių pagalbos jiems strategijų. Specialiųjų poreikių turinčių mokinių ugdymo*

koordinatorius yra vertingas informacijos ir patarimų šaltinis, tačiau kiekvienas pedagogas pats atsako už tai, kad papildomų poreikių turintiems mokiniams būtų „pašalintos pasiekimų kliūtys.“ (East,Evans, 2008, p.7.)

2.4. Tėvai ir vaikai

Tėvai – pirmieji vaiko auklėtojai ir mokytojai, iš kurių vaikas ima pavyzdį, mokosi elgesio normų, gyvenimo modelio. Su tėvų požiūriu ir nuostatomis į mokyklos bendruomenę atėjęs vaikas neretai susiduria su kiek kitokio elgesio ar požiūrio normomis ir patiria sunkumų bendraudamas, čia jis mokosi prisitaikyti kitokioje aplinkoje su kitokiais reikalavimais. Norint suprasti vaikus, reikia atkreipti dėmesį ir į tėvus. Tėvai – svarbi mokyklos bendruomenės dalis, daranti įtaką vaikų psichologiniam bei kultūriniam gyvenimo būdo formavimui. Nuo tėvų požiūrio į save, savo vaiką, supančią aplinką, nuostatas į mokyklą, mokytojus bei kitus bendruomenės žmones priklauso ir vaiko požiūris, nuostatos ir elgesys. Tėvų indėlis į mokyklos bendruomenę neginčytinas, todėl svarbu iširti jų nuostatas bei požiūrį į mokykloje vykstančius procesus, išsiaiškinti jų žinių apie tuos procesus spragas ir stengtis suteikti jiems reikalingą informaciją bei pagalbą.

Tyrimo duomenys rinkti taikant anketinę apklausą. Apklausa atlikta gilinantis į mokinių tėvų savijautą, požiūrį į savo vaiką ir jo draugus, mokyklą, o taipogi aiškinantis jų požiūrį, suvokimą apie specialiųjų poreikių turinčius vaikus, mokytojų ir specialistų teikiamą pagalbą bei integraciją apskritai.

Tėvų vertinimui buvo pateikta pusiau uždaro tipo anketa. Ją sudaro:

- du atskiri klausimai, kurių viename klausiama, ar vaikas turi specialiųjų poreikių, ir, jei turi, pažymėti vieną iš nurodytų grupių (judėjimo-motorikos sutrikimai, intelekto sutrikimai, psichikos sutrikimai, klausos sutrikimai, regėjimo sutrikimai, rizikos veiksniai raidai (turintis sveikatos problemų)); kitame klausime prašoma įrašyti vaiko ligos diagnozę, jei nustatyta);
- demografinis blokas apie tėvų lytį, amžių, išsilavinimą, gyvenamą vietą, vaiko amžių bei mokyklos tipą, kurioje jis mokosi;
- blokas su klausimais, kokie specialistai dirba mokykloje, kurią lanko jų vaikas, ir kodėl ir kokių specialistų pagalbą gauna vaikas (jei pagalba teikiama);
- klausimas su emocijų rangavimo skale apie tai, kaip, jų manymu, žiūri kiti tėvai į tai, kad respondento vaikas mokosi su jų vaikais bendroje klasėje;
- klausimas su reakcijų rangavimo skale apie tai, kaip jie elgiasi, kai svetimi žmonės reiškia nepasitenkinimą respondento vaiko elgesiu;
- du ranginių skalių blokai, atitinkantys vaikų anketos blokus, kuriuos galima suskirstyti į tris prasmines dalis:

1. Kaip tėvai vertina savo vaikų nuotaikas, būseną mokykloje (6.1 – 9, atitinka vaikų anketos dalies **Vaiko savo nuotaikų, būsenos mokykloje vertinimas 3.1** – 9 teiginius),

2. Tėvų nuomonė apie savo vaiko santykius mokykloje su kitais vaikais (5.1, 2, 6, atitinka vaikų anketos dalies **Vaiko santykiai mokyklos aplinkoje su kitais vaikais 2.1**, 2, 6 teiginius),

3. Tėvų nuomonė apie savo vaiko savijautą mokslo atžvilgiu (5.3, 4, 5, atitinka vaikų anketos dalies **Vaiko mokymosi aplinka-I 2.3**, 4, 5 teiginius).

- Blokas su teiginiais, kur prašoma atsakyti, ar pritaria pateiktiems teiginiams, duota skalė (tikrai taip, lyg ir taip, lyg ir ne, tikrai ne), atsakymai sumuojami: *tikrai taip, lyg ir taip* skaičiuojami kaip teigiami, *ne, tikrai ne* – kaip neigiami; klausimų bloką (jį sudaro 36 teiginiai) galima suskirstyti į keletą prasminių dalių:

1. Tėvų nuomonė apie duotos informacijos pateikimą (9.3, 5, 6)
2. Tėvų žinojimas apie informacijos ir pagalbos šaltinius (9.7, 8, 9, 10,)
3. Tėvų pasitikėjimas specialistų teikiama pagalba (9.11, 12, 13, 14, 15)
4. Tėvų bendravimas, bendradarbiavimas su mokytoju (9.26, 27, 28)
5. Tėvų požiūris į SUPV integraciją (9.1, 2, 4, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36)
6. Tėvų emocinė būsena (9.16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25).

Iš šio ir mokinių anketos 4 bloko atrinkti tokie patys klausimai, jie sugrupuoti į atskiras dalis:

- Tėvų ir vaikų žinojimas apie informacijos ir pagalbos šaltinius mokykloje;
- Tėvų ir vaikų nuomonė, požiūris į specialiųjų poreikių turinčius vaikus bei jų ugdymą bendrojo lavinimo klasėje.

Klausimyno tėvams demografinio bloko duomenys išvardinti 2.2. šio darbo dalyje apie tyrimo dalyvius (22 psl.).

Nelabai linkę atvirauti respondentai: anketos klausime *Ar Jūsų vaikas turi specialiųjų poreikių? Jei taip – pažymėkite, kokių* atsakymus pažymėjo tik 15 anketos pildytojų: 1 pažymėjo *judėjimo-motorikos sutrikimus*, 2 – *intelektu sutrikimus*, 4 – *rizikos veiksnius raidai*, 8 – *regėjimo sutrikimus*. Sekantį anketos klausimą, kuriame prašoma įrašyti vaiko ligos diagnozę (jei nustatyta) užpildė tik 7 tėvai, paminėję tokias diagnozes: *astma, specifinis mišrus raidos sutrikimas, ribotas intelektas, įgimta daugybinė artrogripozė, trumparegystė, miopia ir silpni akių nervai*.

Ketvirtame anketos klausimų bloke buvo prašoma atsakyti į klausimus apie respondentų vaikų lankomą mokyklą, joje dirbančius specialistus ir jų vaikams teikiamą tų specialistų pagalbą.

Respondentų vaikų mokyklos yra:

- Mieste, kuris yra apskrities centras – 6,7 % (5 resp.)
- Mieste – 44,0 % (33 resp.)
- Miestelyje – 42,7 % (32 resp.)
- Kaime – 1,3 % (1 resp.)
- Neatsakė – 5,3 % (4 resp.)

Į užklausimą, dėl ko respondento vaikas gauna specialistų pagalbą, atsakė tik 22 tėvai (8 tiriamieji visai neatsakė nė į vieną šio bloko klausimą), 45 nepažymėjo jokio atsakymo, o tai gali reikšti, kad jų vaikams specialistų pagalba nėra reikalinga. Iš atsakiusių 8 teigia, kad patys kreipėsi pagalbos, 7 – paskatinti pedagogų, trims mokykla pasiūlė pagalbą, 4 – mokykla pati paskyrė pagalbą.

2 lentelė

Tėvų atsakymai į klausimus apie jų mokykloje dirbančius specialistus bei jų pagalbos teikimą respondentų vaikams, %

Klausimai tėvams	Taip	Ne
	%	%
1. <u>Ar Jūsų mokykloje dirba šie specialistai:</u>		
- Specialusis pedagogas	68,7	31,3
- Logopedas	85,1	14,9
- Psichologas	83,6	16,4
- Mokytojo padėjėjas	19,4	80,6
2. <u>Ar Jūsų vaikas gauna šių specialistų pagalbą:</u>		
- Specialiojo pedagogo	19,4	80,6
- Logopedo	13,4	86,6
- Psichologo	17,9	82,1
- Mokytojo padėjėjo	1,5	98,5

Kaip matome 2 lentelėje, dauguma atsakiusių žino, kad jų vaiko mokykloje dirba specialusis pedagogas, logopedas ir psichologas. Tačiau dalis tėvų nežino, gal nesidomi, kokie specialistai dirba jų vaiko mokykloje, nes iš tiesų visose tyrime dalyvavusiose mokyklose dirba specialieji pedagogai bei logopedai. Ne visi specialistų pagalbą gaunančių mokinių tėvai pažymėjo, kad jų vaikai tą pagalbą gauna. Mažai tikėtina, kad tėvai nežinotų, jog jų vaikui

teikiama kurio nors specialisto pagalba, tad labiau tikėtina, kad tėvai nelinkę apie tai užsiminti net anoniminėje anketoje.

Maždaug penktadalis tėvų neatsakinėjo ir į 8 klausimyno bloko klausimą *Kaip elgiatės Jūs, kai svetimi žmonės reiškia nepasitenkinimą Jūsų vaiko elgesiu?*, kai kurie tik įrašė komentarą į eilutę „Kita“, kurioje išreiškė savo mintis – atsaką į užduotą klausimą: „*Stengiuosi išsiaiškinti situaciją; išklausau jų nuomonę ir kalbuosi su vaiku; pirmiausia išsiaiškinu priežastį; visada reaguuju į pastabas; nesusidūriau su tokia situacija, mano vaiko elgesiu dar niekas nesiskundė; gerai žinau savo vaiko elgesį, todėl nekreipiu dėmesio į apkalbas...*“. Viso 12 komentarų, kai kurie vienodi ar panašūs.

Iš to, kiek respondentų užpildė šią lentelę, kaip ją pildė (3 lentelė), matyti, kad į tokius ir panašius klausimus tėvams nemalonu atsakinėti, arba jie sau ir savo vaikams tokių savybių ar emocijų nepriskiria.

3 lentelė

Kaip elgiatės Jūs, kai svetimi žmonės reiškia nepasitenkinimą Jūsų vaiko elgesiu?(%)

Jūsų reakcija	niekada	retai	dažnai	visada
Nekreipiate dėmesio	29,3	43,1	10,3	17,2
Pykstate	31,0	46,6	17,2	5,2
Sutinkate su jų nuomone	15,3	42,4	39,0	3,4
Stengiatės kuo greičiau pasišalinti	56,1	28,1	12,3	3,5
Užstojate savo vaiką	4,9	21,3	42,6	31,1
Jaučiate gėdą	28,6	41,1	19,6	10,7

Tai patvirtino ir anketos 7 bloko klausimas *Kaip žiūri kiti tėvai į tai, kad Jūsų vaikas mokosi su jų vaikais bendroje klasėje?* bei pateikta emocijų skalė (4 lentelė).

4 lentelė

Kaip žiūri kiti tėvai į tai, kad Jūsų vaikas mokosi su jų vaikais bendroje klasėje? (%)

Stebisi	8,7	Nežino	45,7	Stengiasi nekreipti dėmesio	45,7
Nereaguoja	48,2	Nežino	40,7	Nori padėti	11,2
Džiaugiasi	-	Nežino	39,2	Piktinasi	60,8
Užjaučia	7,3	Nežino	51,2	Šalinasi	41,5

Yra pagrindo manyti, kad šio klausimo ir pasiūlytų atsakymų dauguma respondentų nesuprato ir nepriėmė, kadangi atitinkamai atsakymų kiekvienam teiginiui nepažymėjo 29, 21, 24 ir 34 respondentai, kai ir šiaip jų tebuvo 75, o dar ir tas „vidurio“ žymėjimas, kai žmonės tiesiog nežino, kaip atsakyti, jei jiems atrodo, kad tokie teiginiai ir pats klausimas jiems

netinkamas. Todėl šie atsakymai negali būti validi informacija, atspindinti tiriamą reiškinį. Šio bloko atsakymai neturi reikšmės pačiam tyrimui, o tik parodo, jog klausimas ir galimi atsakymai buvo suformuluoti netinkamai, ir ši anketos dalis iškrenta iš konteksto ir tyrimo rezultatų interpretavimo.

Kaip tėvai vertina savo vaikų nuotaikas, būseną mokykloje (6.1 – 9, atitinka vaikų anketos dalies **Vaiko savo nuotaikų, būsenos mokykloje vertinimas** 3.1 – 9 teiginius), ir kaip vaikai patys save vertina tais pačiais aspektais, iliustruoja 5 lentelė.

5 lentelė

Vaiko savo nuotaikų, būsenos mokykloje vertinimas, %

	Tėvai	Vaikai		Tėvai	Vaikai		Tėvai	Vaikai
Stiprus	80,6	72,8	Per vid.	10,4	19,4	Silpnas	9,0	7,8
Ramus	72,7	57,7	Per vid.	22,7	23,1	Agresyvus	4,5	19,2
Patenkintas	87,1	74,2	Per vid.	8,6	17,2	Piktas	4,3	8,6
Pasitikintis	78,3	80,6	Per vid.	13,0	14,0	Nepasitikintis	8,7	5,4
Linksmas	79,5	75,2	Per vid.	17,6	17,8	Liūdnas	2,9	7,0
Atsipalaidavęs	61,5	46,9	Per vid.	18,5	33,1	Įsitempęs	20,0	20,0
Bendraujantis	80,9	73,1	Per vid.	8,8	17,7	Užsidaręs	10,3	9,3
Pilnas vilties	80,6	63,9	Per vid.	13,4	22,3	Dažnai nusivylęs	6,0	13,9
Laimingas	85,5	83,1	Per vid.	11,6	10,8	Nelaimingas	2,8	6,1

Gauti rezultatai parodė, kad tėvų ir vaikų atsakymai mažai kuo skiriasi. Taip, kaip vertina save vaikai, panašiai juos įvertina ir tėvai, nežymiai skiriasi jų nuomonės. Tėvai kiek geriau vertina savo vaikų vyraujančias nuotaikas mokykloje, nei patys vaikai. Tačiau verta pastebėti, kad daugiau vaikų mokykloje jaučia didesnę įtampą, dažnesnį nusivylimo jausmą, pyktį ir agresiją, nei kad apie tai numano jų tėvai. Tėvai tiki, kad jų vaikai mokykloje yra stipresni, ramesni, labiau patenkinti, linksmi, atsipalaidavę, bendraujantys. Panašūs atsakymai rodo, kad tėvai nėra labai atitrūkę nuo savo vaikų, pakankamai gerai juos pažįsta ir teisingai atpažįsta vyraujančias nuotaikas.

Tėvų nuomonė apie savo vaiko santykius mokykloje su kitais vaikais bei vaiko mokymosi aplinkos, kaip ir vyraujančių nuotaikų pastebėjimai padeda iš dalies suprasti ir pamatyti, kiek atvirai ir nuoširdžiai bendrauja ir dalijasi išgyvenimais, įspūdžiais vaikai su tėvais. Glaudus bendravimas, tarpusavio supratimas, pažinimas – svarbus vaikų auklėjimo, geresnės nuotaikos ir pasitikėjimo savimi faktorius.

Kiek sutampa tėvų ir vaikų nuomonė, iliustruoja 6 ir 7 lentelės.

Vaiko santykiai mokyklos aplinkoje su kitais vaikais, %

	Tėvai	Vaikai		Tėvai	Vaikai		Tėvai	Vaikai
Turi draugų	84,7	76,2	Per vid.	4,2	14,6	Neturi draugų	11,1	9,2
Bendraklasiai jį globoja	75,7	66,7	Per vid.	17,1	20,2	Bendraklasiai jį atstumia	7,2	13,2
Draugai jam padeda	75,0	77,5	Per vid.	15,3	14,0	Draugai jam nepadeda	7,2	8,5

Vaiko mokymosi aplinka – I, %

	Tėvai	Vaikai		Tėvai	Vaikai		Tėvai	Vaikai
Jam patinka eiti į mokyklą	79,2	57,4	Per vid.	12,5	20,9	Jis nenori eiti į mokyklą	8,4	21,7
Jam sekasi mokslai	77,8	57,4	Per vid.	8,3	26,9	Jam nesiseka mokslai	13,9	15,4
Jis išgyvena, kai nesiseka	80,3	63,5	Per vid.	9,9	20,9	Nereaguoja į nesėkmes, abejingai žiūri į mokslą	9,8	15,5

Kaip matome iš rezultatų lentelių, tėvai vėlgi labiau teigiamai vertina savo vaikus: jie linkę manyti, kad jų vaikai turi daugiau draugų ir jų tarpusavio santykiai yra geresni, nei tai vertina patys vaikai. Gali būti, kad suaugusieji tiesiog nesureikšmina vaikiškos draugystės ir vaikiškų konfliktų ar vaikų tarpusavio santykių dramų, mažiau atkreipia į tai dėmesį.

Penktadalis vaikų renkasi įvertinimų skalės viduriuką, vidutiniškai vertindami savo norą eiti į mokyklą, sėkmę moksluose ir nesėkmių išgyvenimą. Daugiau vaikų, nei galvoja tėvai, nenori eiti į mokyklą, abejingiau išgyvena nesėkmes (galima daryti prielaidą, kad jų mokymosi motyvacijos susilpnėjusios) bei labai kritiškai (o ar tikrai realiai – neaišku) vertina savo sėkmę moksle – tik kiek daugiau nei pusė mokinių gali teigti, kad jiems mokslai sekasi (57,4 proc.). Tuo tarpu net 77,8 proc. tėvų tvirtina, kad jų vaikams gerai sekasi mokslai. Gali būti, kad vaikai savo sėkmę moksle vertina kasdienių pasiekimų lygmeniu, kai būna geresnių ir blogesnių dienų, o tėvai vertina bendrą, galutinį, regimą rezultatą, pavyzdžiui, trimestro pažymių lygiu.

Tėvų ir vaikų nuomonių skirtumus galima iš dalies paaiškinti tuo, kad vaikai linkę lyginti save ir savo pasiekimus su kitais vaikais (62,3 proc. – lygina, 37,7 proc. – ne), o tėvai – atvirksčiai - 67,6 proc. savo vaikų nelygina su kitais vaikais, ir 32,4 proc. – palygina (5 priedas, 14 lentelė, 17 psl.) Tikriausiai tai turi įtakos tėvų ir vaikų nuomonių skirtumams vienais ar kitais mokyklinio gyvenimo (o tikriausiai – ir už jo ribų) klausimais.

Tėvų anketos 9 bloko ir vaikų anketos 4 bloko bendrų klausimų atsakymai čia nagrinėjami lygiagrečiai, rezultatai pateikiami kartu.

Tėvų ir vaikų žinojimas apie informacijos ir pagalbos šaltinius mokykloje.

75,3 procentai tėvų ir 66,4 procentai vaikų žino, kokios pagalbos galima tikėtis iš psichologo, 68,9 procentai tėvų ir 73,8 procentai vaikų žino, kokios pagalbos galima tikėtis iš specialiojo pedagogo, 54,4 procentai tėvų ir 53,5 procentai vaikų žino, kokios pagalbos galima tikėtis iš mokytojo padėjėjo, ir 91,8 procentai tėvų bei 80,8 procentai vaikų žino, kokios pagalbos galima tikėtis iš logopedo (5 priedas, 15 lentelė, 18 psl.).

Šie rezultatai parodė, kad daugiausia tėvų ir vaikų žino apie logopedo funkcijas mokykloje, mažiausiai – apie mokytojo padėjėją (Lietuvos mokyklų padėtis yra tokia, kad jei joje dirba specialusis pedagogas ir dar logopedas, tai retai kada čia rasime dar ir mokytojo padėjėją. Ir dažnai ten, kur nėra dirbančio specialiojo pedagogo, mėginama šią spragą užpildyti įdarbinant mokytojo padėjėją. Vaikai geriau už tėvus žino, kam mokykloje reikalingas specialusis pedagogas, nes jie paprastai mėgsta lankytis jo kabinete, smalsauja, domisi, keičiasi informacija tarpusavyje, be to, paprastai kiekvienoje klasėje yra mokinių, kurie eina mokytis per kai kurias pamokas pas mokyklos specialųjį pedagogą.

Tėvų ir vaikų nuomonė, požiūris į specialiųjų poreikių turinčius vaikus bei jų ugdymą bendrojo lavinimo klasėje.

Tiek tėvų, tiek vaikų atsakymai į pateiktus teiginius buvo labiau teigiami, nei neigiami, išskyrus vieną - 73,2 procentų vaikų ir 43,7 procentai tėvų laikėsi nuomonės, kad didelių mokymosi problemų turintys vaikai turi mokytis specialiosiose mokyklose. Tačiau šiuo atveju vaikai įsivaizdavo, kad tos didelės mokymosi problemos sąlygotos vaikų su tokiomis negalėmis kaip aklumas, kurtumas, smarkus paralyžius ar žymus intelekto sutrikimas, nes pildydami anketas jie apie tai klausinėjo mokytojų, tad dauguma ir liko prie išvados, kad tokie vaikai negali gauti reikiamos pagalbos bendrojo lavinimo mokykloje, nes čia nėra tam sudarytų palankių sąlygų. O 11,4 proc. tėvų išreiškė savo nuomonę, kad specialiųjų poreikių vaikai turi būti atskirti nuo visuomenės, nes jie yra pavojingi ir neprognozuojami (vaikų anketoje tokio klausimo nebuvo).

Anketos rezultatai parodė, kad dauguma tėvų (95,9 proc.) ir vaikų (85,9 proc.) sutinka, kad specialiųjų poreikių vaikai yra pilnaverčiai visuomenės nariai, 82,4 proc. tėvų ir 73,7 proc. vaikų pritaria, kad ir gabūs, ir negabūs vaikai turi mokytis toje pačioje mokykloje; jie mano, kad visuomenė skiria per mažai dėmesio problemiškiems vaikams (atitinkamai 84,7 ir 75,8 proc. – tėvai ir vaikai) ir kad reikia formuoti teigiamą mokyklos bendruomenės požiūrį į specialiųjų poreikių vaikus bei jų ugdymą kartu su kitais bendraamžiais (94,5 ir 72,9 proc.). 73,6 proc. tėvų

ir 57,4 proc. vaikų pažymėjo, kad jiems būtų įdomu sužinoti apie specialiųjų poreikių turinčių vaikų ypatumus.

Su teiginiu *Aš esu tolerantiškas neįgaliesiems (tėvai)/ Mano tėvai tolerantiški neįgaliesiems (vaikai)* sutiko atitinkamai 95,9 ir 78,1 proc. respondentų; 91,8 proc. tėvų ir 68,0 proc. vaikų sutiko su teiginiu, kad tėvai namie turi skiepyti savo vaikams toleranciją kitokiems vaikams, nei jie yra patys. Visu 100 proc. tėvai pažymėjo, kad jie moko savo vaikus pakantumo neįgaliesiems ir aiškina jiems, kad neįgaluosius reikia globoti, suprasti ir užjausti (šie du teiginiai buvo tik tėvams skirtoje anketoje). Dauguma tėvų sutiktų (93,2 proc.), kad jų vaikas draugautų ir globotų neįgalų draugą, tačiau vaikų, kurie sutiktų padėti neįgaliam vaikui, na, kad ir bendraamžiui, besimokančiam toje pačioje klasėje, buvo kiek mažiau - 86,8 proc.

Ši anketos dalis atskleidė įdomų faktą: tėvai visuose klausimuose apie specialiųjų poreikių turinčius vaikus bei jų ugdymą bendroje klasėje buvo gerokai tolerantiškesni už vaikus, nors ir šių didesnioji dalis rodė geranoriškumą šių vaikų atžvilgiu.

Tėvų nuomonė ir požiūris į bendrojo lavinimo mokykloje vykstančius procesus, jų interesai ir emocinė būseną atsispindi jų atsakymuose, pažymėtuose anketos 9-ojo bloko teiginiuose (4 priedas, 14 psl.).

Daugumos respondentų nuomone, mokykloje reikėtų organizuoti visiems tėvams seminarus apie specialiųjų poreikių (SP) turinčius vaikus (69,4 proc.), jiems būtų įdomu sužinoti apie SP vaikų ugdymą, apie įvairius sutrikimus (73,6 proc.), tėvams reikia daugiau informacijos apie savus vaikus (65,2 proc.), tačiau trečdaliui jų tai neatrodo reikalinga ar įdomu, o gal jie mano turintys pakankamai žinių ir informacijos, gal savarankiškai tuo pasidomi.

Tėvai pasitiki specialistais, dirbančiais su jų vaiku (91,6 proc.), mano, kad specialistai teikia reikalingą pagalbą jų vaikui (94,3 proc.), ir tik 6 procentai tepagalvojo, kad jų vaikui būtų geriau mokytis specialiojoje mokykloje (gali būti, kad jie mato, jog jų vaikui sunku pritapti toje mokykloje, savo bendraamžių tarpe, gal jų vaiką ugdo tie netolerantiški pedagogai, kurių vis dar pasitaiko, ir vaikas negauna jam reikalingos paramos bei pagalbos, o patiria daugiau neigiamų išgyvenimų). Tėvai teigia, kad jie puikiai supranta, kai specialistai aiškina apie jų vaiko problemas (95,7 proc.), tačiau beveik pusė tėvų (43,5 proc.) mano, kad tie patys specialistai yra tokios nuomonės, kad tėvai menkai supranta vaiko problemas, ir nepakankamai įvertina tėvų bendradarbiavimo galimybes. Gal tai yra viena iš priežasčių, dėl ko tėvai nelinkę bendradarbiauti su mokytojais, o gal – mokytojai nelinkę bendradarbiauti su tėvais, juk mokytojai nedažnai tariasi su tėvais dėl jų vaikų ugdymo (72,9 proc. respondentų pažymėjo, kad su jais pedagogai nesitaria), tik 4,2 proc. tėvų dažnai kviečiami į mokyklą, bet ir tai greičiausiai dėl neramaus

vaiko elgesio problemų. 69,6 proc. tėvų yra nuolat informuojami apie jų vaikų pasiekimus, bet iš ankstesnių tėvų teiginių panašu, kad jie tą informaciją gauna raštišku pavidalu, ir tai tiesiog konstatuojami rezultatai, o ne kvietimas bendradarbiauti.

Tėvų emociinė būsena iš dalies atsiskleidė, rodos, kiek padrikuose ir išsklaidytuose kitų teiginių tarpe sakiniuose, iš pažymėtų atsakymų galima šį tą ir išskaityti apie jų vidinius išgyvenimus, susijusius su jų vaikais.

76,1 proc. respondentų teigia, kad mama – geriausias vaiko specialistas, 91,6 proc. sako, kad visada užjaučia savo vaiką, 38, 8 proc. mano, kad jų vaikas yra gabesnis, nei kad kiti apie jį galvoja, 64,8 proc. tiki, kad jų vaikui mokslai sekasi puikiai. 7,6 proc. nusivylusių tėvų mano, kad jų vaikas gyvenime nieko nepasieks, ir jei galėtų, vaiką ugdytų tik namuose (8,7 proc.). 17 proc. tėvų teigia, kad neturi su kuo atvirai pasikalbėti, tačiau 68,1 proc. mano esantys tvirti ir išmoko nekreipti dėmesio į kitus. Tėvai realiai vertina savo vaikų galimybes bei pasiekimus – jie nemano, kad dėl nesėkmių reikėtų kaltinti aplinkybes ar kitus žmones.

Iš tiesų matome, kad tėvai yra jautrūs savo vaikų atžvilgiu, dažnai yra geresnės nuomonės įvairiais klausimais, vertindami jų sėkmę ir teigiamas emocijas, patiriamas mokykloje nei jų vaikai. Tikriausiai tai yra ir dėl to, kad iš tiesų tėvai linki savo vaikams gero ir tikisi, kad viskas yra gerai. Jie domisi mokykloje vykstančiais procesais, norėtų aktyviau dalyvauti ugdymo organizavimo ir koordinavimo veikloje, yra pakankamai tolerantiški ir geranoriški specialiųjų poreikių turinčių vaikų integracijai bendrojo lavinimo mokykloje ir mielai sužinotų daugiau apie šių vaikų ypatingumus, - gal tas žinojimas padėtų kai kuriems nusikratyti netikusių nuogąstavimų ir sugriautų neigiamus mitus apie specialiųjų poreikių vaikus, padėtų formuoti teigiamas nuostatas šių vaikų atžvilgiu.

2.5. Vaikai, besimokantys „mokykloje visiems“

Vaikai yra mūsų ateitis ir viltis, o kurti geresnę ir gražesnę ateitį norime visi ne tik dėl kitų, bet ir dėl savęs. Iš dalies nuo mūsų, suaugusiųjų, priklauso, kokią ateitį mes sau susikursime, kokius vaikus išauklėsime ir užauginsime, kiek jie bus tolerantiški ir geranoriški vieni kitiems bei juos supančiam pasauliui, kuriame gyvename mes visi, tokie skirtingi ir kiekvienas savaip ypatingi.

Maži vaikai pirmuosius socialinius įgūdžius įgyja namuose, perima savo tėvų nuostatas ir pasaulėžiūrą pagal savo vaikišką suvokimą. Jau vaikų darželyje vaikai mokosi bendrauti su bendraamžiais, ir ne visuomet juos lydi absoliuti sėkmė ir teigiamos emocijos dėl skirtingų požiūrių ir išmuktų elgesio normų. Dar didesnius skirtumus vaikai savo bendraamžių tarpe pradeda matyti jau besimokydami mokykloje, jie ima pastebėti ir lyginti savo ir kitų vaikų gebėjimus, patirtį, nuomonių ir elgesio įvairovę. Greitai jie pastebi, kad ir mokytojai, tyčia ar ne,

išskiria labai skirtingų gebėjimų turinčius mokinius. Vaikai labai imlūs ir jautrūs juos supančiai aplinkai, mėgdžioja ir perima mokytojų ir vieni kitų nuostatas, o jos ne visada būna teisingos ar pozityvios. Vieni vaikai dėl to gali gauti daugiau pagalbos, palaikymo ir teigiamų emocijų, o kitiems tai gali reikšti atstūmimą, žeminimą, nuolatinį stresą.

„Mokyklos visiems“ principu bendrojo lavinimo mokyklose mokosi labai įvairių ir skirtingų gebėjimų mokiniai. Ar mes juo auklėjame tinkamai, ar jie pakankamai tolerantiški vieni kitiems? O gal iš tiesų integruotai ugdomi vaikai bendrose klasėse labai skriaudžiami tų „kitų“ vaikų, gal jie jaučia didelę izoliaciją, atstūmimą, ir ta integracija jiems visai netinkama, mokyklos bendruomenės pagalba – neefektyvi? Ar iš tiesų tik „normalieji“ vaikai bendrojo lavinimo mokyklose gali būti laimingi, pasitikintys savimi, ar jie egoistiškai netolerantiški silpnesniems už save? Ar toje pačioje mokykloje besimokantieji turi bent panašų, teisingą požiūrį į save ir kitus, ar adekvačiai suvokia ir priima žmonių skirtumų priimtimumo ir toleravimo idėjas?

Vaikų lūpomis kalba tiesa – dažniausiai jie atvirai ir nuoširdžiai sako tai, ką jaučia ar galvoja, nors ne visiems tai patinka. Todėl iš vaikų užpildytos anketos rezultatų galima susidaryti pakankamai tikslų šiuolaikinės mokyklos gyvenimo paveikslą.

Šio tyrimo duomenys rinkti taikant anketinę apklausą. Apklausą atlikta gilinantis į mokinių tarpusavio santykius, jų požiūrį į save, draugus, mokyklą, o taipogi aiškinantis jų požiūrį, suvokimą ir apie specialiųjų poreikių turinčius vaikus, mokytojų ir specialistų teikiamą pagalbą ir funkcijas bendrojo lavinimo mokykloje. Sumuojant rezultatus, išskirti vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių bei vaikų, neturinčių specialiųjų ugdymosi poreikių atsakymai ir atlikta jų lyginamoji analizė.

Mokinių vertinimui buvo pateikti 4 klausimų blokai, iš kurių vienas – demografinis, o kitus tris galima suskirstyti į 6 prasmines dalis:

1. Vaiko savo nuotaikų, būsenos mokykloje vertinimas

3.1 – 9.

2. Vaiko santykiai mokyklos aplinkoje su kitais vaikais

2.1, 2, 6, 7.

3. Vaiko mokymosi aplinka – I ir II dalys

2.3, 4, 5; 4.3, 15, 20, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36.

4. Vaiko lūkesčiai

4.4, 12, 16, 17, 18, 19.

5. Vaiko turima patirtis, žinios apie specialiųjų poreikių turinčius vaikus

4.1, 5, 6, 7, 26, 27, 28, 29.

6. Vaiko nuomonė, požiūris į specialiųjų poreikių turinčius vaikus bei jų ugdymą bendrojo lavinimo klasėje

4.2, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 21, 22, 23, 24, 25.

- Mokinių anketų 2 ir 3 blokai pateikti emocijų, vidinės būklės ir santykių įvertinimui su ranginėmis skalėmis iš penkių dalių, nuo labai teigiamo iki labai neigiamo, kaip, pavyzdžiui, emocijų perėjimas nuo būsenos *laimingas* iki *nelaimingas*. Vidurinę rutuliuką vaikai žymėjo, kai negalėjo pasakyti, kad yra tikrai laimingi ar tikrai nelaimingi, o tiesiog taip ir jautėsi – “*per viduriuką*”; tad ir šių skalių rezultatai buvo sumuojami po du nuo kiekvienos pusės iki “*viduriuko*”, kurio skaičiavimai taip pat reikšmingi ir pateikiami rezultatų suvestinėse. 4 anketos blokas pateiktas su teiginiais, kur prašoma atsakyti, ar mokiniai pritaria pateiktiems teiginiams, duota skalė (*tikrai taip, lyg ir taip, lyg ir ne, tikrai ne*), atsakymai sumuojami: *tikrai taip, lyg ir taip* skaičiuojami kaip teigiami, *ne, tikrai ne* – kaip neigiami.

Mokinių anketos tyrimų rezultatų suvestinės yra 7 priede, 26 psl.

Demografinio anketos bloko duomenys pateikti šio darbo 2.2. dalyje apie tyrimo dalyvius (22psl.).

2.5.1. Vaiko savo nuotaikų, būsenos mokykloje vertinimas.

Šiame anketos bloke pateiktos devynios priešingos būsenos poros. Vaikai vertino savo emocinę būseną mokykloje. Po 56,0 proc. SUP vaikų teigė, kad mokykloje jie jaučiasi pakankamai atsipalaidavę ir pilni vilties, o atsipalaidavusių vaikų, neturinčių SUP, yra žymiai mažiau – 40,5 proc., tačiau 68,7 proc. jų turi vilčių mokykloje ir dvigubai mažiau jų patiria nusivylimą – tik 10 proc., kai 20 proc. SUP vaikų pažymėjo, kad jie mokykloje dažnai patiria nusivylimą. Daugiau nei 65 proc. SUP vaikų mokykloje jaučiasi linksmi, patenkinti, ramūs ir stiprūs, tačiau SUP neturinčių vaikų tarpe stiprių, patenkintų ir linksmų yra didesnis procentas, tik ramiais save vertinančių yra mažiau – 52,4 proc. Užtat šie vaikai daugiau jaučiasi agresyvūs (21,3 proc.), nes tokią savo būseną mokykloje įvardijo mažiau - 16,0 proc. SUP vaikų.

Daugiau nei 70 proc. SUP vaikų mokykloje jaučiasi pasitikintys, bendraujantys ir laimingi (atitinkamai 72, 74 ir 76 proc. atsakiusiųjų), tačiau neturinčių SUP vaikų tarpe pasitikinčių ir laimingais besijaučiančių yra daugiau – atitinkamai 86,1 ir 87,4 proc. Laikančių save bendraujančiais tarp jų buvo tik šiek tiek mažiau - 72,4 proc.

Reikia pažymėti, kad nemažas procentas teigiamų emocijų SUP vaikų tarpe yra labai teigiamas dalykas, tačiau pastebėta, kad beveik visų neigiamų emocijų skalėje šių vaikų atsakymų procentai buvo didesni, nei vaikų, neturinčių SUP – integruotieji vaikai daugiau jaučiasi ir silpni, ir pikti, nepasitikintys, liūdni ir įsitempę, užsidarę, dažnai nusivylę ir nelaimingi. Juos šioje emocijų skalėje lenkė nesutrikusios raidos vaikai, kurie daugiau jaučiasi mokykloje esantys agresyvūs.

2.5.2. Vaiko santykiai mokyklos aplinkoje su kitais vaikais.

Vaikai save vertino kitų vaikų atžvilgiu. Abiejų grupių vaikai žymėjo, kad turi draugų, ir jų rezultatai praktiškai sutapo – 76,0 proc. – SUP vaikų ir 76,2 proc. vaikų, neturinčių SUP. Sutapo abiejų grupių vaikų nuomonė, kad bendraklasiai juos globoja (64,0 ir 68,4 proc.) bei vidurio linijos žymėjimas (20,0 ir 20,3 proc.), kai vaikai nusprendė, kad bendraklasiai nei juos labai globoja, nei juos atstumia. 69,4 proc. SUP vaikų pažymėjo, kad draugai jiems padeda, bet ir čia juos aplenkė vaikai, neturintys SUP – 82,5 proc. Atsargiai save vertino abiejų grupių vaikai, žymėdami patį viduriuką teiginiais *Vaikai mane gerbia ir vertina – Vaikai iš manęs juokiasi, tyčiojasi* - taip pažymėjo 26,0 proc. SUP vaikų ir 26,6 proc. vaikų, neturinčių SUP. Kad vaikai juos vertina ir gerbia pažymėjo tik 52 proc. SUP vaikų ir 72,1 proc. antrosios grupės vaikų. Šioje dalyje vėl išryškėjo tendencija, kad SUP vaikų daugiau nei nesutrikusios raidos vaikų patiria vienatvę (12 proc. neturi draugų), bendraklasių atstūmimą (16 proc.) ir patyčias – net 22 proc. respondentų. Vis dėlto ir 11,4 proc. vaikų, neturinčių SUP, yra atstumti bendraamžių, o 7,6 proc. jų pažymėjo, kad neturi ir draugų.

2.5.3. Vaiko mokymosi aplinka.

Vaikai vertino savo mokymosi aplinką pagal pateiktus kriterijus ir teiginius. 62 proc. SUP vaikų teigė, kad jiems patinka eiti į mokyklą, 18 proc. – kad jie nenori eiti į mokyklą, o 20 proc. jų pasirinko vidurinę variantą. Vaikai, neturintys SUP, norą ar nenorą eiti į mokyklą vertino kiek kitaip – mažiau norinčiųjų ir daugiau nenorinčiųjų (atitinkamai 54,5 ir 24 proc.) nei SUP vaikai, o tarpinį variantą pasirinko panašiai - 21,5 proc.

Pakankamai kritiškai savo mokslo sėkmę įvertino SUP vaikai: 36 proc. jų teigė, kad jiems mokslai sekasi, 38 proc. rinkosi vidurinę variantą – nei sekasi, nei nesiseka, o 26 proc. pažymėjo, kad jiems mokslai nesiseka. Tuo tarpu tik 8,8 proc. antrosios grupės vaikų pažymėjo, kad jiems mokslai nesiseka, 20 proc. rinkosi vidurinę vertinimą, o 71,2 proc. įsitikinę, kad jiems mokslai sekasi.

Labai panašūs rezultatai gauti vaikų vertinime, ar jie išgyvena nesėkmes, ar į jas nereaguoja, abejingai žiūri į mokslą: 65,4 proc. SUP vaikų ir 62,4 proc. SUP neturinčių vaikų teigia, kad jie išgyvena, kai nesiseka, atitinkamai 22,4 proc. ir 20 proc. jų pasirinko tarpinį variantą, ir 12,2 proc. ir 17,6 proc. žymėjo, kad jie nereaguoja į nesėkmes, abejingai žiūri į mokslą.

Vadinasi, mokinių sėkmė ar nesėkmės moksle, teigiamos ir nelabai išgyvenamos emocijos nedaro didelės įtakos vaikų norui eiti į mokyklą. Gali būti, kad tas buvimas mokykloje daliai vaikų reiškia tiesiog buvimą su žmonėmis, bendravimą. 84 proc. SUP vaikų ir 93,7 proc. vaikų, neturinčių SUP, teigia, kad jiems gera mokytis savo klasėje su savo bendraamžiais, netgi nepaisant to, kad 77,6 proc. pirmųjų prisipažįsta turintys mokymosi sunkumų, o iš antros grupės

vaikų tokių sunkumų turi 36,3 proc. Kas gi padeda mokiniams išlaikyti tą norą eiti į mokyklą, tas geras emocijas mokantis su bendraamžiais, nepaisant kasdienių sunkumų, su kuriais susiduria tikrai nemaža dalis vaikų? Gali būti, kad tam turi įtakos pagalba, kurią vaikai gauna iš juos supančių gerų žmonių. 22 proc. SUP vaikų ir 6,3 proc. antrosios grupės vaikų dažnai lankosi pas socialinį pedagogą dėl savo problemų, ir tai jiems padeda jas spręsti. 70 proc. SUP vaikų teigia, kad jiems mokytis padeda specialusis pedagogas, ir nė vienas antrosios grupės atstovas nesinaudoja šio specialisto paslaugomis. 60,4 proc. SUP vaikų ir 24 proc. vaikų, neturinčių SUP, prisipažįsta, kad jiems papildomai mokytis padeda mokytojai. Maždaug pusė vaikų (atitinkamai 55,1 ir 50 proc.) tvirtina, kad jiems mokytis padeda draugai, o atitinkamai 82 ir 61,2 proc. vaikų pagalbos mokantis sulaukia iš savo tėvų. Be to, vaikai ir patys ieško pagalbos – 95,8 proc. SUP vaikų ir 87,5 proc. vaikų kreipiasi į mokytoją, jei ko nesupranta, tik ne visada sulaukia pagalbos – atitinkamai 24 ir 20 proc. mokinių negauna reikalingo paaiškinimo.

Ir vieni, ir kiti vaikai lygina save ir savo pasiekimus su kitais vaikais – 66 ir 60 proc. teigiamų pritarimų šiam teiginiui. Iš tiesų tai natūralu, juk ir suaugusieji lygina savo ir kitų žmonių gebėjimus, žavisi pasiekimais, tačiau išmoksta tai daryti be neigiamų emocijų savo atžvilgiu – kiekvienas randame savo gebėjimus ir kur juos realizuoti gyvenime.

2.5.4. Vaiko lūkesčiai.

Siekiant padėti vaikui, kuris turi sunkumų, reikia žinoti, kokios pagalbos jis neatsisakytų, kad ji taptų labiau veiksminga, nebūtų atstumta. Kaip matyti iš tyrimų, visi vaikai, nepriklausomai nuo jų gebėjimų, turi didesnių ar mažesnių problemų, su kuriomis patys vieni nesusidoroja, todėl jie tikisi pagalbos iš žmonių, kurie gali jiems padėti įveikti iškilusius sunkumus. Kokie vaikų lūkesčiai atsiskleidė tyrimo metu, galima sužinoti iš gautų rezultatų.

Su teiginiu *Norėčiau mokytis kitoje mokykloje, kad pritačiau prie klasės draugų* sutiko 36,7 proc. SUP vaikų ir 14 proc. vaikų, neturinčių SUP. Šie rezultatai verčia rimtai žiūrėti į vaikų pareiškimus ankstesnėse anketos dalyse – kad jie neturi draugų, iš jų yra juokiamasi, jiems negera mokytis savoje klasėje su kitais bendraamžiais, bendraklasiai ir mokytojai jiems nepadeda... Ir ne tik žiūrėti – būtina imtis atitinkamų priemonių, nes tai rimtas pagalbos šauksmas. Vaikai suvokia, kad priimti pagalbą nėra blogai – net 70 ir 75 proc. abiejų grupių respondentai norėtų, kad juos globotų kiti, jei jie turėtų mokymosi sunkumų. Tiek SUP vaikai, tiek ir vaikai, neturintys SUP, norėtų, kad jiems papildomai padėtų mokytis mokytojai – 66 ir 46,3 proc., atitinkamai 36 ir 16,7 proc. mielai lankytųsi pas psichologą. Bet daugiausia vaikų trokšta sau artimiausių žmonių pagalbos – 76 proc. SUP vaikų norėtų, kad jiems padėtų mokytis draugai ir tėvai, o atitinkamai tokios pagalbos norėtų 59,5 ir 57,5 proc. antrosios grupės vaikų.

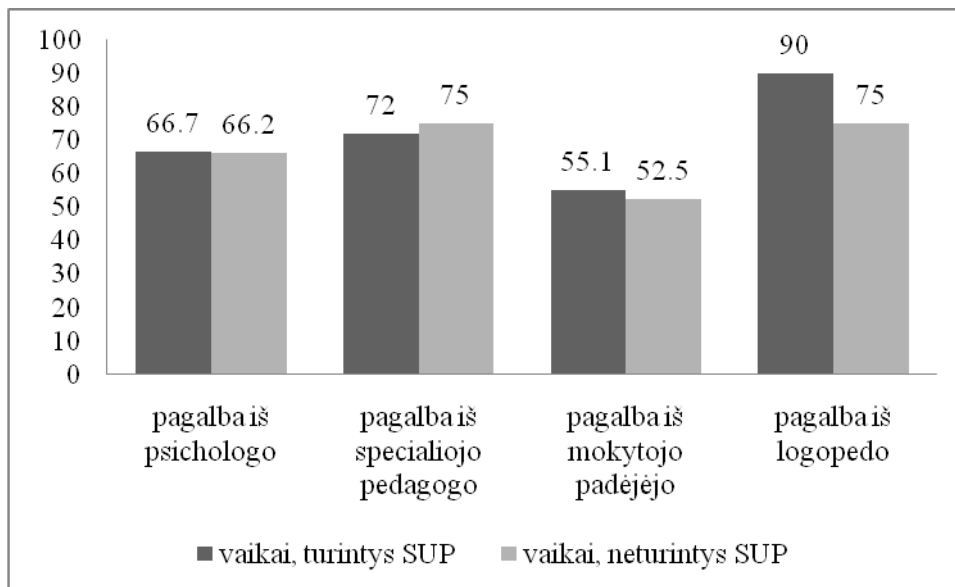
Į vaikų išreikštą nuomonę reikia atsižvelgti, parenkant jiems priimtina pagalbą formą. Tėvai, kaip parodė tyrimai, ir taip stengiasi kiek gali padėti savo atžaloms mokytis. Deja,

šiuolaikinės ugdymo programos smarkiai pakitusios, ir neretai tėvai randa nesuprantamų jiems užduočių netgi pradinuko pratybų sąsiuvinyje... Veiksmingi mokymo(si) metodai, kai vaikai dirba grupelėmis, bendradarbiaudami, stipresnieji mokiniai paaiškina mokymosi medžiagą suprantamesne „vaikų kalba“ silpnesniesiems, gali būti alternatyvi pagalba mokiniams, turintiems mokymosi sunkumų, o be to, abipusis bendravimas iš tiesų padėtų bendraklasiams labiau pažinti vieni kitus, susidraugauti, didintų abipusę toleranciją bei sumažintų patyčių atvejų. Dar vienas svarbus akcentas – ne tik SUP vaikai nori pagalbos,- paramos ir supratimo reikia daugumai visų vaikų.

2.5.5. Vaiko turima patirtis, žinios apie specialiųjų poreikių turinčius vaikus.

Dauguma visų vaikų mato ir supranta, kad žmonių yra visokių, su skirtingais gebėjimais, tik jie paprastai nežino ir nevartoja tam tikrų terminų, kuriais įvardijamos vienos ar kitos negalės, raidos sutrikimai ir panašiai. Iš tiesų vaikai, net ir išgirdę iš suaugusiųjų tam tikrus terminus, dažnai juos vartoja neteisingai, nesuvokdami tikrosios jų prasmės, o tiesiog norėdami išreikšti savo nepasitenkinimą, priešišumą, pyktį kitam žmogui. Kiek daugiau nei pusė visų vaikų yra girdėję sąvoką „specialiųjų poreikių vaikas“. Išsireikšimą „protinis atsilikimas“ yra girdėję 48 proc. SUP vaikų ir 70,9 proc. vaikų, neturinčių SUP. Atitinkamai 32 ir 58,8 proc. vaikų teigia, kad jiems yra tekę bendrauti su protiškai atsilikusiais žmonėmis (beje, paklausus vaikų, su kokiais protiškai atsilikusiais žmonėmis jie bendravę, jie paprastai įvardija savo kaimynus ar kitur sutiktus tokią negalę turinčius žmones, dažniausiai – suaugusiuosius, ir gana retai mini vaikus, ypač - savo bendraamžius, nebent pažinotų šalia gyvenantį vaiką su vidutine ar žymia protine negale). Vadinasi, jie tokių „aštrių“ terminų dažnai netaiko nežymų protinį atsilikimą turintiems kartu besimokantiems vaikams, tiesiog jie neturėtų jų girdėti vartojant ir pedagogų tarpe.

Dauguma vaikų žino, kokias pagrindines funkcijas mokykloje atlieka specialistai – visi vaikai turi maždaug vienodą supratimą, kokios pagalbos galima tikėtis iš psichologo, specialiojo pedagogo, logopedo; kiek mažiau vaikų supranta, kokią pagalbą galima gauti iš mokytojo padėjėjo, bet tai suprantama, nes mokytojo padėjėjų mūsų mokyklose dar nėra daug. Vaikų žinios apie specialistų teikiamą pagalbą parodytos 1 paveiksle.

1 pav. Vaikų žinios, kokios pagalbos galima tikėtis iš mokyklos specialistų, %

Kaip matome, specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai turi geresnę suvokimą apie specialistų teikiamą pagalbą, nei vaikai, neturintys ugdymosi sunkumų. Tai galima paaiškinti tuo, kad SUP vaikai tiesiogiai gauna tą pagalbą, todėl ir žino tai iš savo patirties.

2.5.6. Vaiko nuomonė, požiūris į specialiųjų poreikių turinčius vaikus bei jų ugdymą bendrojo lavinimo klasėje.

Ką vaikai galvoja apie specialiųjų poreikių turinčius vaikus, koks jų požiūris į jų ugdymą bendrojo lavinimo klasėje, atspindi jų išreikšta nuomonė.

93,9 proc. SUP vaikų ir 96,3 proc. vaikų, neturinčių SUP, sutinka, kad vaikai, kurie patiria mokymosi sunkumų, turi tokias pat teises kaip ir visi kiti vaikai. Manančių, kad specialiųjų poreikių vaikai yra pilnaverčiai visuomenės nariai, yra atitinkamai 87,6 ir 85 proc. Panašiai tiek pat - 83,6 proc. SUP mokinių mano, kad ir gabūs, ir negabūs vaikai turi mokytis toje pačioje mokykloje, bet su tuo sutinka tik 67,6 proc. antrosios grupės mokinių. Visi vaikai sutinka, kad didelių mokymosi problemų turintys vaikai turi mokytis specialiosiose mokyklose (70,8 ir 74,7 proc.), šiuo atveju jie įsivaizduoja, kad tai galėtų būti aklieji, kurtieji, paralyžuoti ir kitokie labai neįgalūs vaikai. Dauguma vaikų (88 ir 86,3 proc.) tiki, kad specialiųjų poreikių vaikams reikalinga nuolatinė priežiūra ir pagalba, o taip pat daug jų (91,8 ir 83,8 proc.) sutiktų padėti neįgaliam vaikui, na, kad ir bendraamžiui, besimokančiam jų klasėje. Dauguma vaikų taip pat išreiškia toleranciją, pažymėdami, kad jiems nėra nepriimtini specialiųjų poreikių mokiniai, besimokantys toje pačioje klasėje – 80 ir 73,8 proc. respondentų, tačiau atitinkamai 20 ir 26,2 proc. vaikų piktinasi tokių vaikų buvimu šalia.

Nemažai vaikų mano, kad visuomenė skiria per mažai dėmesio problemiškiems vaikams (85,4 ir 70 proc.), jie sutinka, kad reikia formuoti teigiamą mokyklos bendruomenės požiūrį į

specialiųjų poreikių vaikus bei jų ugdymą kartu su kitais bendraamžiais (71,5 ir 73,8 proc.). Vaikai mano, kad jų tėvai yra tolerantiški neįgaliesiems (70,9 ir 82,5 proc.), ir taip pat sutinka, kad tėvai turi namie skiepyti savo vaikams toleranciją kitokiems vaikams, nei jie yra patys (64,6 ir 70 proc.). Patys vaikai taip pat norėtų sužinoti apie specialiųjų poreikių turinčių vaikų ypatumus (70 ir 49,3 proc.).

Kaip matome, vaikai, neturintys specialiųjų ugdymosi poreikių, daugeliu atvejų turi mažiau pakantumo ir geranoriškumo „kitokių nei jie“ atžvilgiu, jie nelabai tuo ir domisi. Vaikai, turintys specialiųjų poreikių, pasižymi didesne tolerancija kitiems panašioms vaikams, gal dėl to, kad geriau supranta jų problemas, galėdami palyginti su savimi. O apie tėvų toleranciją vaikai paprastai sprendžia iš jų komentarų, atsiliepimų apie vaikus, kuriems labiau nesiseka, nei kitiems; gali būti, kad beveik trečdalis vaikų, turinčių mokymosi sunkumų, dažnai namuose girdi nepalankias replikas, priekaištus savo adresu dėl prastesnių mokymosi rezultatų, ir patiria mažiau teigiamo palaikymo iš tėvų pusės.

2.6. Bendrojo lavinimo mokyklos bendruomenės narių požiūrių į integracijos procesą kaita

Pedagogai. Lyginant šio tyrimo rezultatus su ankstesniais atliktais panašiais tyrimais, atliktais domintis pedagogų požiūriu į integruotą specialiųjų poreikių mokinių ugdymą bendrojo lavinimo mokykloje, galima pastebėti tendenciją, kad pedagogų nuostatos į integruoto ugdymo galimybes tampa labiau teigiamos, tačiau vis dar yra nemažai ir prieštaringų nusistatymų. Kaip ir ankstesniuose tyrimuose (Bagdonas ir kt., 2003, Gribačiauskas, Merkys, 2003), taip ir šiame matome, kad dauguma pedagogų sutinka, kad ugdymo plano individualizavimas yra svarbi inkliuzinio ugdymo kokybės prielaida, tačiau beveik pusė jų atkakliai tvirtina, kad tų programų rašymas – tik papildomas ir neprasmingas jiems užkrautas darbas. Praktiškai neturėdami kito pasirinkimo, pedagogai ugdo SUP vaikus kartu su visais, tačiau nenoriai ir nepakankamai skiria jiems papildomą dėmesį teigdami, jog šiems vaikams pagalbos reikia kuo mažiau. Pedagogai prisipažįsta, kad mieliau dirbtų klasėje be šių vaikų – ši nuomonė praktiškai sutampa su Adomaitienės, Samsonienės (1999, 2003) respondentų nuomone, panašiai rasta ir kituose tyrimuose (Bagdonas ir kt., 2003).

Pamažu integruotas ugdymas tampa neatsiejama mokyklos bendruomenės dalimi. Laikui bėgant vis didėja SUP vaikų socializacijos sėkmė, o jų ugdymo kokybė, kuri dar nėra pakankamai gera, taps efektyvesnė tada, kai pedagogai su tuo labiau susitaikys ir bus išspręsta individualizuotų programų rašymo problema – šioje srityje vis dar trepsima vietoje – pateikiamos tik teorijos, o praktinių įgūdžių stoka neskatina pažangos siekimo.

Tėvai. Lyginant su ankstesniais panašiais tyrimais (Gudonis, Valantinas, Strimaitienė, 2003, Bagdonas ir kt., 2003, Ališauskas, Jomantienė, 2008), tėvų nuostatos specialiųjų poreikių vaikų ir jų integruoto ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje atžvilgiu yra žymiai teigiamesnės nei anksčiau – dabar (bent jau šiame tyrime) dauguma tėvų sutinka, kad visi vaikai turi vienodas teises ir turėtų mokytis toje pačioje mokykloje, labai teigiamai vertina vaikų savitarpio pagalbą ir paramą. Tėvams rūpi jų vaikų sėkmė ir laimė, jie padeda kas kiek pajėgia, dauguma jų pasitiki ir yra patenkinti specialistų teikiama pagalba jų vaikams, tik norėtų daugiau dalyvauti savo vaikų ugdymo procese, o ne vien gauti galutines jų pasiekimų ir pažangos ataskaitas.

Vaikai. Analizuojant ankstesnius panašius tyrimus (Kaffemanienė, 2001) ryškėja tendencija, kad dabartiniai vaikai žymiai palankiau žiūri į kartu besimokančius bendraamžius, turinčius mokymosi sunkumų, nei kad buvo integracijos proceso pradžioje. Panašūs gauti rezultatai gauti apie specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų savijautą bendrojo lavinimo mokykloje (Ališauskas, Miltenienė, 2001, Ališauskas, Jomantienė, 2008, Miltenienė, 2008): dauguma SUP vaikų noriai eina į mokyklą, daug sakosi turį draugų, klasėje gerai besijaučiančių yra daugiau, pagalbos jiems lygis taipogi pamažu kyla. Aišku, vis dar yra (visada buvo ir bus) vaikų, kurie jaučiasi atstumti, neturi draugų, tačiau bendrai pažiūrėjus, šie vaikai pakankamai gerai jaučiasi mokykloje kartu su savo bendraamžiais, kuriems taip pat nesvetimos tos pačios bendravimo problemos, panaši savijauta ir kitos vaikų kasdienio mokyklinio gyvenimo detalės. Dauguma SUP vaikų pripažįsta turintys mokymosi sunkumų, tačiau ir pagalbos jie gauna daugiau iš juos supančių žmonių.

Vaikų, neturinčių specialiųjų poreikių, požiūris į bendraamžius, turinčius mokymosi sunkumų, tampa vis labiau teigiamas, jie daugiau linkę padėti, globoti, draugauti su šiais vaikais lygiai taip pat, kaip ir su kitais. Vaikai iš viso greičiau ir lengviau priima visas naujoves ir pokyčius, jie lankstesni ir imlesni už suaugusiuosius, tad galima tikėtis, kad augančios kartos taps vis tolerantiškesnės žmonių įvairovei, kol tai taps natūraliu mūsų visuomenės reiškiniu.

Išvados

Atlikus tyrimus ir apibendrinus surinktus duomenis, galima padaryti tokias išvadas:

1. Palyginus ankstesnius atliktus panašius tyrimus apie bendrojo lavinimo mokyklos bendruomenės požiūrius į SUPV ugdymą bendro tipo klasėje su šio tyrimo rezultatais pastebėta, kad:

- Pedagogų nuostatos į SUP vaikų ugdymą tampa labiau teigiamos, tačiau vis dar yra nemažai ir prieštaringų bei neigiamų nusistatymų, tokių kaip individualizuotų ugdymo programų rengimo atžvilgiu;

- Tėvų nuostatos specialiųjų poreikių turinčių vaikų ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje atžvilgiu yra teigiamesnės nei anksčiau;

- Dabartiniai vaikai žymiai palankiau žiūri į kartu besimokančius bendraamžius, turinčius mokymosi sunkumų, nei kad buvo integracijos proceso pradžioje, jie daugiau linkę padėti, globoti, draugauti su šiais vaikais, kaip ir su kitais.

2. Bendrojo lavinimo mokyklos bendruomenės nariai praktiškai vieningai pritaria, kad specialiųjų ugdymosi poreikių vaikai yra pilnaverčiai ir pilnateisiai visuomenės nariai, kad visi vaikai turi mokytis toje pačioje mokykloje; taipogi pripažįstama visų vaikų bendravimo, bendradarbiavimo ir tarpusavio pagalbos nauda abiem pusėms. Prieštarinčiausius jausmus specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų integracijai išreiškia bendrojo lavinimo mokyklos pedagogai:

- Mokytojai sutinka, kad gerai parašytos individualizuotos ugdymo programos SUP vaikams būtų efektyvaus ir kokybiško ugdymo pagrindas, tačiau jiems trūksta praktinių žinių ir patarimų, kaip tas programas parašyti gerai, kaip atsižvelgti į kiekvieno vaiko galimybes ir poreikius. Šios patirties stokos pasekmės – pedagogai rašo neveiksnius individualias ugdymo programas tik tam, kad jie priversti tai daryti, ir šis beprasmiškas papildomas darbas kelia jų pasipiktinimą, nes jie vis tiek tinkamai nepasiruošia SUP vaikų ugdymui. Įstatymiškai ir morališkai jausdami pareigą padėti vaikams, kurių gebėjimų ir pasiekimų nevertina, pedagogai jaučia vidinį pasipriešinimą ir nepasitenkinimą tiek savimi, tiek pačiais vaikais.

- Apie pusę pedagogų atvirai prisipažįsta nepajėgiantys priimti SUP vaikų; jiems teikiamą pagalbą laiko neprasmingu laiko ir pastangų švaistymu. Mokytojai suvokia, kad šie vaikai neturi būti diskriminuojami, kad ir pedagogai privalo prisidėti prie palankaus visiems klasės vaikams mikroklimato kūrimo ir palaikymo, tačiau per mažai globoja ir palaiko SUP vaikus, gana abejingai žiūri į SUP vaikų bendravimo problemas, tik konstatuodami faktus, kad „SUP vaikai patiria psichologinį diskomfortą dėl bendraamžių netolerancijos“.

- Pedagogai nepakankamai pasitiki savo jėgomis ir norėtų išvengti nemalonumų, nepatogumų; jie nenori prisiimti atsakomybės, mielu noru ją užkrautų specialistams, tačiau patys

neskuba naudotis šiuo informacijos ir patarimų šaltiniu. Jų nuostatos integracijos ir SUP vaikų požiūriu yra labai teigiamos, kol tai neliečia jų asmeniškai.

3. Mokinių tėvai:

- nelinkę garsiai kalbėti apie savo vaikų negales, atvirai pripažinti jų problemas. Jie priima pagalbą dažniausiai tada, kai ji primygtinai įsiūloma, paskiriama jų vaikui. Tėvai pasitiki specialistais, dirbančiais su jų vaikais (91,6 proc.), tačiau pripažįsta, kad pedagogai neįvertina tėvų kompetencijos bendradarbiavimo atžvilgiu (43,5 proc.). Tėvai yra informuojami apie savo vaikų pasiekimus, tačiau nėra priimami į vaikų ugdymo planavimo procesą (72,9 proc.).

- domisi savo vaikų savijauta, pakankamai gerai supranta jų nuotaikas, adekvačiai vertina jų galimybes, tačiau visais aspektais yra geresnės nuomonės apie savo vaikus, vertindami jų sėkmę, gebėjimus, teigiamas emocijas, patiriamas mokykloje, nei patys vaikai.

- domisi žiniomis apie SUP vaikus. Jie pakankamai tolerantiški ir geranoriški SUP vaikų integracijai bendrojo lavinimo mokykloje, to moko ir savo vaikus. Tėvų nuomonės ir nuostatos dauguma aspektų teigiamesnės nei vaikų.

4. Specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų, ir vaikų, neturinčių tokių poreikių, savijauta bendrojo lavinimo mokykloje bei klasėje yra panaši – ir vieniems, ir kitiems nesvetimos tos pačios bendravimo problemos, panaši savijauta bei kitos vaikų kasdienio mokyklinio gyvenimo detalės. Savijautos skirtumai pasireiškia tuo, kad nesutrikusios raidos vaikai visose srityse jaučiasi stipresni, agresyvesni, labiau savimi pasitikintys ir patenkinti, patiria daugiau sėkmės džiaugsmo, tačiau mažiau jų noriai eina į mokyklą, o įtampą jie jaučia tiek pat, kaip ir SUP vaikai. Specialiųjų ugdymosi poreikių turintys vaikai, savo ruožtu, yra pakankamai patenkinti mokykla, savo klase ir draugais, tačiau jie dažniau patiria nusivylimų ir liūdesio dėl nesėkmių moksle bei trečdalis – dėl patiriamų patyčių. Tačiau jie daugiau siekia, tikisi ir gauna papildomos pagalbos ir paramos iš visų juos supančių mokyklos bendruomenės narių: tėvų, kitų vaikų, pedagogų bei specialistų, ir jiems tai – didelė ir reikšminga paspirtis, sėkmingesnės socializacijos bendruomenėje garantas.

5. Pasitvirtino hipotezė, kad specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose vyksta gana sėkmingai, net ir pasireiškiant prieštaringsiems mokyklos bendruomenės narių požiūriams, kurie pamažu tampa vis daugiau teigiami, o pati integracija tampa vis labiau natūraliu ir suprantamu bei priimtiniu dalyku daugumai jos dalyvių.

Magistro darbo tyrimo tikslas pasiektas.

Refleksijos

Vaiko teisių pagrindu inkliuzinio ugdymo idėja yra visapusiškai ir neginčijamai teisinga. Kaip ir visame pasaulyje, taip ir Lietuvoje yra, buvo ir bus įvairių žmonių su savo nuomonių įvairove ir prieštaravimais. Tolerantiškoje visuomenėje leidžiama kiekvienam turėti savo įsitikinimus ir skirtingas nuostatas, kol tai nekenkia ar nekelia grėsmės aplinkiniams.

Manau, kad spontaniškas inkliuzinio ugdymo atsiradimas pažeidė bendrojo lavinimo mokyklų pedagogų teises ir juos įskaudino, kadangi išleisti įstatymai buvo tiesiog pateikti „iš aukščiau (galvotojų) į žemesnes (vykdytojų) sferas“, nepaisant jų norų, nuomonių, pozicijos. Nauji reikalavimai, pareigos, kurių atlikimo tvarkos beveik pusė pedagogų iki šiol dorai nežino, atsiradę sunkumai tiesiog išgąsdino juos, todėl atsirado savigny, kuri pasireiškia pasyvaus prieššinimosi ir neigiamų emocijų išraiška. Tiesa, visą šį laiką teikiama „intensyvi pagalba“ ir žinios seminarų, paskaitų, konferencijų, išleistų metodinių leidinių pavidalu, tačiau tai – teorija. Buvo ir yra tikimasi, kad praktikos mokytojai įgis tiesiog dirbdami. Teigiama ir neigiama patirtis visada turi įtakos dirbančiųjų nuostatoms. O sėkminga vaikų integracija priklauso tiesiogiai nuo su jais dirbančių žmonių, o ne nuo vietos, kur jie yra ugdomi.

Tai gal vertėtų rasti efektyvesnių būdų padėti spręsti iškilusias ir niekur nedingstančias pedagogų problemas, juk jie iš tiesų yra tiesioginiai inkliuzinio ugdymo vykdytojai.

Diskutuodami pedagogai dažnai kelia klausimą, kam iš viso reikia rengti modifikuotas ugdymo programas, jei jos vis tiek turi atitikti Bendrųjų programų lygmenį. Dabartinės Bendrųjų programų rekomendacijos neįpareigoja mokytojų rašyti modifikuotų ugdymo programų, - tik adaptuotas, tačiau nėra oficialiai patvirtintos tvarkos, kad jie tų programų galėtų nerašyti. O produktyvių ir kokybiškų adaptuotų ugdymo programų rašyti pedagogai dar nemoka.

Manau, čia labai pagelbėtų Šiaulių universiteto Socialinės gerovės ir negalės fakulteto dėstytojai, sukaupę iš studentų praktinės patirties geriausių individualių programų pavyzdžius, nes taip, kaip moko būsimojus specialiuosius pedagogus rašyti adaptuotas programas dėstytojai, niekas nemoko bendrojo lavinimo mokyklų mokytojų. O juk tas programas rašo tie patys mokytojai, o ne specialieji pedagogai. Reikėtų organizuoti tokių programų rašymo ir heterogeninių klasių pamokų pavyzdžių pateikimo seminarus mokytojams, o juos vesti turėtų tie patys Šiaulių universiteto dėstytojai. Pasidalinkite savo geriausia patirtimi, o tai pedagogai turi pagrindo skųstis, esą „saugomos profesinės paslaptys“. Jie verti tas paslaptis sužinoti. Be to, „dalijimasis gerąja patirtimi“ yra taipogi efektyvus būdas suteikti pedagogams naudingų žinių: galima organizuoti „pedagogų mainų programas“: bendrojo lavinimo mokyklų mokytojai keistųsi vietomis su specialiųjų mokyklų mokytojais – stebėtų ir vestų pamokas... „Gyva“ patirtis šimtąkart vertingesnė už „knyginę“, tuo labiau kad mūsų pedagogai teorinės dalies žinių mano turį pakankamai. Kartais reikia padėti žmonėms, nors jie to nelabai nori (jie tai įvertins vėliau).

Literatūra

1. Ališauskas, A., Jomantaitė, R. (2008). Bendrojo lavinimo mokyklų specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo analizė. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 4 (20), 71 – 78.
2. Ališauskas, A., Ališauskienė, S., Gerulaitis, D., Melienė, R., Miltenienė, L., Šapelytė, O. (2008). Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo lygis ir poreikis Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose. *Specialusis ugdymas*, 1 (18), 124 – 136.
3. Ališauskas, A., Miltenienė, L. (2001). Specialiųjų mokymosi poreikių tenkinimas: mokinių požiūris. *Specialusis ugdymas*, IV (1), 6 – 15.
4. Ališauskas, A. (2001). Specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimas bendrojo lavinimo mokyklose: pokyčių analizė. J. Ambrukaitis (Sud. ir ats. red.). *Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas*. Mokslinės konferencijos medžiaga (p. 6 – 11). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
5. Ališauskas, A. (1994). Vaikų specialiųjų poreikių tenkinimas bendrojo lavinimo mokykloje. Ambrukaitis, J. ir kt. (Red. kol.). *Specialiųjų poreikių vaikų integracija: patirtis ir perspektyvos*. Mokslinio – metodinio seminaro medžiaga (p. 3 – 5). Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
6. Ališauskienė, S., Ališauskas, A., Gerulaitis, D., Melienė, R., Miltenienė, L., Šapelytė, O. (2008). Ugdymo proceso dalyvių pasitenkinimas psichologine, specialiąja pedagogine ir specialiąja pagalba. *Specialusis ugdymas*, 2 (19), 92 – 101.
7. Ambrukaitis, J., Udrienė, G., Bagdonienė, V., Rimdeikienė, S. (2005). *Pedagogų profesinės kompetencijos vertinimas specialiųjų poreikių vaikų (ugdymo plėtros) aspektu*. Švietimo ir mokslo ministerijos užsakymu atlikto tyrimo ataskaita. http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/Atask.%20ministerijai.doc (žiūrėta 2009-12-05).
8. Ambrukaitis, J. (2005). *Specialiojo ugdymo kaitos bruožai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
9. Barkauskienė, R. (2005). Tėvų lūkesčiai ir jausmai vaikams, turintiems mokymosi negalių. *Specialusis ugdymas*, 1 (12), 26 – 34.
10. de Anna, L. (2007). Educational Integration of Students With Disabilities in Italy, in The School for All. *Specialusis ugdymas*, 1 (16), 8 – 16.
11. Bagdonas, A., Brazauskaitė, A., Gevorgianienė, V., Girdzijauskienė, S., Kašalynienė, J. (2003). *Specialiųjų poreikių vaikų integravimo problemos*. Ataskaita švietimo ir mokslo ministerijai. Vilnius. http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/SVIP_ataskaita.doc (žiūrėta 2009-12-05).

12. Barkauskienė, R. (2004). Tėvų ir pedagogų požiūris į vaikų, turinčių mokymosi negalių, psichologinį prisitaikymą. *Specialusis ugdymas*, 2 (11), 7 – 17.
13. Barkauskienė, R. (2005). Tėvų lūkesčiai ir jausmai vaikams, turintiems mokymosi negalių. *Specialusis ugdymas*, 1 (12), 26 – 34.
14. Charles, C. M. (1999). *Pedagoginio tyrimo įvadas*. Vilnius: Alma litera.
15. East, V., Evans, L. (2008). *Vienu žvilgsniu. Praktinis vaiko specialiųjų poreikių tenkinimo vadovas*. Vilnius: Tyto alba.
16. Eklindh, K. (2003). Šiaurės ir Baltijos šalių projekto tikslas – „Mokykla visiems“. Labinienė, R., Aidukienė, T., Kvedarienė, J. Kliminskas, R. (Sud.). *Mokyklą visiems kuriame šiandien*. (p. 8 – 11). Vilnius: Presvika.
17. Eklindh, K. (2003). Visi vaikai ir jaunuoliai turi teisę įgyti tinkamą privalomą išsilavinimą bendrojo lavinimo mokykloje – *mokykloje visiems*. Labinienė, R., Aidukienė, T., Kvedarienė, J. Kliminskas, R. (Sud.). *Mokyklą visiems kuriame šiandien*. (p. 12 – 17). Vilnius: Presvika.
18. *Eurybase The Information Database on Education Systems in Europe. Lietuvos Švietimo sistema 2006/07.*
http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/eurybase/pdf/section/Lt_Lt_c10.pdf. (žiūrėta 2009-12-03).
19. Friesen, J., Hickey, R., Kranth, B. (2009). *Disabled peers and academic achievement*.
http://www.sfu.ca/cepr/research/d_p_a_a.pdf. (žiūrėta 2009-12-04).
20. Gailienė, I. (1999). Segregacijos ir normalizacijos idėjų derinimas rengiant specialistus darbui su neįgaliaisiais. Ambrukaitis, J. ir kt. (Red. kol.). *Šiuolaikinės specialiosios ir socialinės pedagogikos problemos*. Mokslinės konferencijos medžiaga (p. 75 – 76). Šiauliai: Šiaulių universitetas.
21. Grigačiauskas, E., Merkys, G. (2003). Pedagogų nuostata į ugdytinių integraciją ir segregaciją. *Specialusis ugdymas*, 1 (8), 115 – 122.
22. Gudonis, V., Valantinas, A., Strimaitienė, L. (2003). Bendrojo lavinimo mokyklos bendruomenės nuostatos į specialiąsias klases ir jų ugdytinius. *Specialusis ugdymas*, 2 (9), 73 – 84.
23. Gudonis, V., Mockevičiūtė, M. (2008). Pedagogų požiūris į specialiųjų poreikių vaikus bendrojo lavinimo mokykloje. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 4 (20), 131 - 139.
24. Gudonis, V., Rovienė, A. (1998). Specialiojo ir integruoto ugdymo formos: privalumai ir trūkumai. J. Ambrukaitis (Sud.). *Specialioji mokykla: praeitis, dabartis, ateitis*. Mokslinės konferencijos medžiaga (p. 52 – 53). Šiauliai: Šiaulių universitetas.

25. *Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija*.(1989).
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=1984&p_query=&p_tr2= (žiūrėta 2009-12-03).
26. Juodraitis, A. (1994). Kai kurių specialiųjų poreikių vaikų integracijos problemų sprendimo aspektai užsienio šalyse. Ambrukaitis, J. ir kt. (Red. kol.). *Specialiųjų poreikių vaikų integracija: patirtis ir perspektyvos*. Mokslinio – metodinio seminaro medžiaga (p. 79 – 83). Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
27. Kaffemanienė, I. (2001). Mokinių bei pedagogų požiūris į specialiųjų poreikių bendraamžius. *Specialusis ugdymas*, IV (1), 22 – 39.
28. Kaffemanienė, I. (2006). *Negalės ir socialinės gerovės tyrimų metodologiniai aspektai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
29. Kaffemanienė, I. (2001). Specialiųjų poreikių vaikų integracija. Požiūrio problema. J. Ambrukaitis (Sud. ir ats. red.). *Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas*. Mokslinės konferencijos medžiaga (p. 102 – 107). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
30. Karvelis, V. (1969). *Anomalių vaikų mokymas Tarybų Lietuvoje*. Vilnius: Pergalė.
31. Karvelis, V. (2000). *40 metų žengiant specialiųjų pedagogų rengimo keliu*. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
32. Karvelis, V.(2001). *Neįgaliųjų ugdymas ir socialinė adaptacija Lietuvoje (iki 1940m.)*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
33. Karvelis, V. (1994). Sutrikusio vystymosi asmenų korekcinis ugdymas ir jų socialinė adaptacija bei integracija Lietuvoje. Ambrukaitis, J. ir kt. (Red. kol.). *Specialiųjų poreikių vaikų integracija: patirtis ir perspektyvos*. Mokslinio – metodinio seminaro medžiaga (p. 84 – 90). Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
34. Kaupinytė, R. (1994). Specialiųjų poreikių vaikų integracijos modelis JAV. Ambrukaitis, J. ir kt. (Red. kol.). *Specialiųjų poreikių vaikų integracija: patirtis ir perspektyvos*. Mokslinio – metodinio seminaro medžiaga (p. 90 – 93). Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
35. Labanauskienė, A. (2003). Mokinių, turinčių protinę negalią, ugdymo kokybės aspektai bendrojo lavinimo mokyklose. Ambrukaitis, J. (Sud.). *Specialiųjų poreikių vaikų ugdymo ir gyvenimo kokybė*. Tarptautinės mokslinės konferencijos tezės (p. 49 – 51). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
36. Labinienė, R., Aidukienė, T. (2003). Inkluzinio ugdymo sistemos link: “ Mokyklą visiems“ kuriame bendradarbiaudami. Labinienė, R., Aidukienė, T., Kvedarienė, J. Kliminskas, R. (Sud.). *Mokyklą visiems kuriame šiandien*.(p. 23 – 37). Vilnius: Presvika.

49. Stulpinas, S. (2003). Ugdymo principai. Ambrukaitis, J. ir kt. (Red. kol.). *Specialiojo ugdymo pagrindai* (p. 107 – 159). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
50. *Švietimas visiems. Įvairovė kaip mokyklinio ugdymo galimybė*. Švietimo memorandumas. www.inclusion-europe.org/documents/Education-Position-Paper_Lt.pdf (žiūrėta 2009-12-04).
51. Tvinnereim, R. (2003). Inkliuzinis ugdymas – Šiaurės šalių perspektyva. Labinienė, R., Aidukienė, T., Kvedarienė, J. Kliminskas, R. (Sud.). *Mokyklą visiems kuriame šiandien*.(p. 18 – 22). Vilnius: Presvika.
52. Коноплева, А. Н. (2006). *Инклюзивное образование: состояние, проблемы, перспективы*. Минск: Четыре четверти.

Ingrida Kriaučiukienė

THE CONTROVERSIONS OF CHILDREN'S WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS TRAINING IN MAINSTREAM SCHOOL

The Master's Degree Thesis

Summary

The paper deals with the variety of opinions of mainstream school community members' about the integrated education of children with special educational needs (SEN children) also how these opinions have been turnover from the beginning of the integration's process.

Hypothesis: there are some discrepancies between the theoretical pattern of integration and it's practical adaptation with discourages the qualitative progress of the integration's process. The controversial attitudes of the mainstream school community can be found which could adversely operate the integrated training pupils socialization.

The review of similar navigated investigations was done using content analysis method on purpose to penetrate the alternation of the integration process members. Questionnaire survey method was used to accomplish the research which purpose is to investigate the attitude of mainstream school teachers, pupils and their patents about the SEN children and to appreciate how SEN children feel themselves in the school environment.

The presence of 130 mainstream school pupils with SEN and non-disabled children, 75 their parents also 115 general teachers from various Lithuanian regions caused a successful research.

The most important empirical *conclusions* that were drawn are:

- Community members of mainstream school are benevolently and tolerantly minded in point of SEN children enough. The attitudes of parents are even more positive than their children's are. SEN children feel fairly good like the others in the school environment. One-half of teachers' positive attitudes are shaded with the disability to frame qualitative individual educational programs and effectively differentiate self-attention to different children during the lessons.

- Integrated education of SEN children is practicable quite successfully although with evidence of controversial community members' attitudes which gradually become increasingly more positive and integration by itself becomes more natural, understandable and acceptable majority of it's participants.

- Hypothesis is confirmed: negative teachers' emotions for the lack of practical knowledge and capacity while working in heterogeneous class prevent the qualitative growth of the integration process, though their theoretical knowledge is sufficient.

Keywords: children with special educational needs (SEN children), integrated education, mainstream school.

PRIEDAI

ANKETA MOKYTOJAMS

Gerbiamieji kolegos!

Šiaulių universiteto Socialinės gerovės ir negalės studijų fakulteto II kurso studentė-magistrantė Ingrida Kriauciukienė, dirbanti specialiaja pedagoge Kupiškio rajono Subačiaus gimnazijoje, rengia magistro darbą, kuriuo siekiama nustatyti specialiųjų poreikių mokinių ugdymo integruotoje klasėje mokytojui rūpimas problemas ir jų priežastis. Ši anketinė apklausa padės identifikuoti integruoto ugdymo tiek teigiamą, tiek neigiamą patirtį bendrojo lavinimo mokykloje. Gauti duomenys bus panaudoti ne tik magistro darbe, bet ir pagal galimybes – pedagoginėje spaudoje.

Apklausa – anoniminė; todėl anketoje nei savo vardo, nei pavardės nurodyti nereikia.

Dėkojame už bendradarbiavimą.

Magistrantė Ingrida Kriauciukienė
Darbo vadovas prof. dr. Jonas Ambrukaitis

1. INTEGRUOTAS UGDYMAS BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOJE

<i>Ar sutinkate su šiais teiginiais:</i>	<i>Visiškai sutinku</i>	<i>Sutinku</i>	<i>Iš dalies sutinku</i>	<i>Nesutinku</i>
1. Individuali SUP moksleivio ugdymo programa yra efektyvus, kokybiško ugdymo pagrindas.				
2. Individuali SUP moksleivio ugdymo programa yra laikmečio mados išraiška, tai – mokytojo laiko gaišinimas, bereikalingas jėgų eikvojimas.				
3. Individualios ugdymo programos rengimas padeda mokytojui „priartėti“ prie vaiko, geriau įvertinti jo gebėjimus ir tinkamiau pritaikyti turinį.				
4. Mokytojas iš anksto negali numatyti ir nenumato visų galimų vaiko mokymosi sunkumų, todėl pedagogui tenka žaibiškai vertinti situacijas klasėje ir priimti sprendimus.				
5. Per pamokas SUP mokiniui reikia stengtis padėti kuo mažiau. Tik pats atlikdamas užduotis, įveikdamas sunkumus išmoks tai, ko norima jį išmokyti.				
6. Mokinys pajus pasitenkinimą atlikęs užduotį, jeigu ji bus nei per sunki, nei per lengva, t.y. atitiks jo gebėjimų lygį.				
7. SUP mokiniai per pamokas per mažai giriami už jų pastangas ir pasiekimus.				
8. SUP mokiniai per pamokas dažnai giriami nepelnytai, todėl sukelia kitų klasės mokinių nepasitenkinimą.				
9. SUP mokiniai yra tokie patys kaip ir kiti, todėl				

objektyvumas, reikalavimų nuoseklumas juos vertinant taip pat būtini, kaip ir vertinant visos klasės mokinius.				
10. Bendro tipo klasėje sėkmingai gali integruotis įvairių negalių turintys (fizinių, regos, klausos) mokiniai, išskyrus sutrikusio intelekto ir sutrikusio elgesio.				
11. Nežymiai sutrikusio intelekto vaikai gali būti sėkmingai ugdomi bendro tipo pradinėse klasėse.				
12. Aukštesniųjų klasių ugdymo turinys ir darbo tempas praktiškai negali būti pritaikytas kad ir nežymiai sutrikusio intelekto moksleiviui.				
13. Sutrikusio intelekto aukštesniųjų klasių mokiniai bendro tipo klasėje patiria psichologinį diskomfortą dėl bendraamžių netolerancijos.				
14. Mokytojai „nemyli“ SUP mokinių – dirba tik todėl, kad neturi kito pasirinkimo (dilema: eiti iš mokyklos ar dirbti su integruota klase).				
15. Sutrikusio intelekto vaikui svarbiausia dalyvauti ugdymo procese, o ne išmokti programinių dalykų.				
16. Dalyvavimas ugdymo procese nereiškia tik buvimą kartu su kitais, o tai, kad žymią negalę (protinę ar kitą) turintys moksleiviai turi būti mokomi visko, kad ateityje būtų kuo mažiau priklausomi nuo kitų žmonių.				
17. Klysta tie, kurie mano, kad sutrikusio intelekto vaikui nesvarbu mokėti skaityti, rašyti, atlikti paprastus matematinius veiksmus, tačiau šių dalykų juos mokyti reikia ilgai ir nuosekliai mažomis grupelėmis, o ne didelėse bendro tipo klasėse.				
18. Sutelkę dėmesį į vaikus, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių dėl raidos sutrikimų (toliau – SUP), „pamirštame“ gabiuosius.				
19. SUP vaikų įtraukimas į normalios raidos vaikų ugdymo procesą yra pažangus, diskusijų nekeliantis švietimo sistemos prioritetas.				
20. Teorinis inkliuzinio ugdymo modelis yra patrauklus, tačiau nuo mokyklinio gyvenimo realybės skiriasi kaip diena ir naktis.				
21. Teoriniuose darbuose paprastai nurodoma, kad reikia atsižvelgti į kiekvieno vaiko galimybes ir poreikius, tačiau mažai kalbama apie tai, kaip tai padaryti.				
22. Norintieji plėsti akiratį apie specialųjį ugdymą gali remtis PPT paslaugomis, dalyvauti įvairaus pobūdžio seminaruose, kursuose, studijuoti neakivaizdiniu būdu ir kt. Tik reikia noro.				
23. Bet kurio SUP vaiko mokymas bendrojo lavinimo mokyklos įprastoje klasėje plečia jo socialinius įgūdžius, gerina gyvenimo kokybę.				
24. Suprastinti, palengvinti dalyko turinį, pasirinkti				

paprastesnes, liberalesnes darbo formas geba dauguma pedagogų, tačiau to maža: reikia sukurti „protingus“, nediskriminacinius santykius, kurie remtųsi visų vaikų vienodomis teisėmis ir pareigomis.				
25. Pedagogai, saugodami savo profesines paslaptis, nėra linkę bendradarbiauti su savo kolegomis, nors inkluzinis ugdymas turėtų remtis mokyklos (įvairaus profilio specialistų), šeimos ir vaiko partneryste, kurios pagrindą sudaro pagarba vienas kito kompetencijai.				
26. Sutrikusio intelekto (kitaip: vaikai, turintys proto negalę) vaikai, mokydamiesi inkluzinėje aplinkoje, įgyja geresnius prisitaikymo prie aplinkos (socializacijos) ir kalbinės raiškos gebėjimus.				
27. Didžioji pagalbos dalis vaikams, turintiems protinę negalę, turi būti teikiama klasėje (o ne specialistų kabinetuose).				
28. Sutrikusio intelekto vaikus tikslinga būtų mokyti lietuvių kalbos ir matematikos specialiose klasėse, sukomplektuotose iš panašių gebėjimų vaikų.				
29. Mokydamasis inkluzinėje aplinkoje SUP vaikas (sutrikusio intelekto, sutrikusios klausos ar regos, sutrikusio elgesio ar motorikos ir kt.) geriau suvokia savo galimybes ir ribas.				
30. Mokyklinė inkluzija yra priemonė, o ne tikslas.				

2. SPECIALIEJI VAIKŲ POREIKIAI

<i>Ar sutinkate su šiais teiginiais:</i>	<i>Sutinku</i>	<i>Iš dalies sutinku</i>	<i>Nežinau</i>	<i>Abejoju</i>	<i>Nesutinku</i>
1. Gauti švietimo paslaugas, atitinkančias jo amžiaus tarpsnį ir gebėjimus.					
2. Reikalui esant, pritaikyti socialinę aplinką (mobilumo, techninio aprūpinimo, buitinę ir t.t.).					
3. Reikalui esant, gauti pakankamos kokybės surdologo, tiflogo, logopedo, kineziterapeuto, ergoterapeuto ir kt. specialistų pagalbą.					
4. Mokytis inkluzinėje aplinkoje.					
5. Turėti teisę į saviugdą ir saviraišką meninėje, sportinėje ar kitoje veikloje.					

3. ATSAKYKITE Į KELETĄ KLAUSIMŲ APIE SAVE

Jums tinkantį atsakymą žymėkite taip X.

Jūsų lytis	☐ moteris ☐ vyras	Jūsų amžius	(įrašykite).....	Jūsų pedagoginio darbo stažas	(įrašykite).....
Jūs esate	☐ Pradinių klasių mokytojas ☐ Dalyko mokytojas ☐ Socialinis pedagogas ☐ Psichologas ☐ Logopedas ☐ Specialusis pedagogas	Jūsų kvalifikacinė kategorija	☐ mokytojas/specialistas ☐ vyr. mokytojas/vyr. specialistas ☐ metodininkas ☐ ekspertas	Jūsų mokykla	☐ pradinė mokykla ☐ pagrindinė mokykla ☐ vidurinė mokykla ☐ gimnazija

Kilus neiškumams galite kreiptis į Ingridą - el. paštas: inggridk@gmail.com

MOKYTOJŲ ANKETOS REZULTATAI

Mokytojų vertinimui buvo pateikti 3 klausimų blokai, iš kurių vienas – demografinis, o kitus du galima suskirstyti į 4 prasmines dalis:

2. Mokytojų nuomonė apie specialiųjų poreikių turinčių vaikų teises

2 blokas, 1–5 teiginiai.

2. Mokytojų požiūris į individualias specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių programas

1 blokas, 1, 2, 3 teiginiai.

3. Mokytojų savęs vertinimas darbo su specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų atžvilgiu

1 blokas, 4, 14, 18, 24, 25 teiginiai.

4. Mokytojų nuomonė apie SUP vaikų integravimąsi bendrojo lavinimo mokykloje

1 blokas, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 26, 27, 28, 29, 30 teiginiai.

1 lentelė

Mokytojų nuomonė apie specialiųjų poreikių turinčių vaikų teises, %/ sum. sk.

Ar sutinkate su šiais teiginiais:	Sutinku		Iš dalies sutinku		Nežinau		Abejoju		Nesutinku	
	%	Sum. sk.	%	Sum. sk.	%	Sum. sk.	%	Sum. sk.	%	Sum. sk.
1. Gauti švietimo paslaugas, atitinkančias jo amžiaus tarpsnį ir gebėjimus.	79,8	91	17,5	20	1,8	2	-	-	0,9	1
2. Reikalui esant, pritaikyti socialinę aplinką (mobilumo, techninio aprūpinimo, buitinę ir t.t.).	66,7	76	26,3	30	6,1	7	0,9	1	-	-
3. Reikalui esant, gauti pakankamos kokybės surdologo, tiflologo, logopedo, kineziterapeuto, ergoterapeuto ir kt. specialistų pagalbą.	85,1	97	10,5	12	3,5	4	0,9	1	-	-
4. Mokytis inkliuzinėje aplinkoje.	44,6	50	37,5	42	8,1	9	7,1	8	2,7	3
5. Turėti teisę į saviugdą ir saviraišką meninėje, sportinėje ar kitoje veikloje.	85,0	96	10,6	12	1,7	2	2,7	3	-	-

Mokytojų požiūris į individualias specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių programas, %/ sum. sk.

Ar sutinkate su šiais teiginiais:	Visiškai sutinku		Sutinku		Iš dalies sutinku		Nesutinku	
	%	Sum. sk.	%	Sum. sk.	%	Sum. sk.	%	Sum. sk.
1. Individuali SUP moksleivio ugdymo programa yra efektyvaus, kokybiško ugdymo pagrindas.	27,8	32	53,9	62	16,5	19	1,7	2
2. Individuali SUP moksleivio ugdymo programa yra laikmečio mados išraiška, tai – mokytojo laiko gaišinimas, bereikalingas jėgų eikvojimas.	3,5	4	10,5	12	29,8	34	56,1	64
3. Individualios ugdymo programos rengimas padeda mokytojui „priartėti“ prie vaiko, geriau įvertinti jo gebėjimus ir tinkamiau pritaikyti turinį.	20,0	23	56,5	65	20,9	24	2,6	3

Mokytojų savęs vertinimas darbo su specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų atžvilgiu, %/ sum. sk.

Ar sutinkate su šiais teiginiais:	Visiškai sutinku		Sutinku		Iš dalies sutinku		Nesutinku	
	%	Sum. sk.	%	Sum. sk.	%	Sum. sk.	%	Sum. sk.
4. Mokytojas iš anksto negali numatyti ir nenumato visų galimų vaiko mokymosi sunkumų, todėl pedagogui tenka žaibiškai vertinti situacijas klasėje ir priimti sprendimus.	30,4	35	42,6	49	24,3	28	2,6	3
14. Mokytojai „nemyli“ SUP mokinių – dirba tik todėl, kad neturi kito pasirinkimo (dilema: eiti iš mokyklos ar dirbti su integruota klase).	6,1	7	16,7	19	31,6	36	45,6	52
18. Sutelkę dėmesį į vaikus, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių dėl raidos sutrikimų (toliau – SUP), „pamirštame“ gabiusius.	16,5	19	30,4	35	38,3	44	14,8	17
24. Suprastinti, palengvinti dalyko turinį, pasirinkti paprastesnes, liberalesnes darbo formas geba dauguma pedagogų, tačiau to maža: reikia sukurti „protingus“, nediskriminacinius santykius, kurie remtųsi visų vaikų vienodomis teisėmis ir pareigomis.	22,6	26	62,6	72	13,0	15	1,7	2
25. Pedagogai, saugodami savo profesines paslaptis, nėra linkę bendradarbiauti su savo kolegomis, nors inkliuzinio ugdymas turėtų remtis mokyklos (įvairaus profilio specialistų), šeimos ir vaiko partneryste, kurios pagrindą sudaro pagarba vienas kito kompetencijai.	7,0	8	26,3	30	38,6	44	28,1	32

Mokytojų nuomonė apie SUP vaikų integravimąsi bendrojo lavinimo mokykloje, %/ sum. sk.

Ar sutinkate su šiais teiginiais:	Visiškai sutinku		Sutinku		Iš dalies sutinku		Nesutinku	
	%	Sum. sk.	%	Sum. sk.	%	Sum. sk.	%	Sum. sk.
5. Per pamokas SUP mokiniui reikia stengtis padėti kuo mažiau. Tik pats atlikdamas užduotis, įveikdamas sunkumus išmoks tai, ko norima jį išmokyti.	7,0	8	10,4	12	34,8	40	47,8	55
6. Mokinsys pajus pasitenkinimą atlikęs užduotį, jeigu ji bus nei per sunki, nei per lengva, t.y. atitiks jo gebėjimų lygį.	54,8	63	38,3	44	7,0	8	-	-
7. SUP mokiniai per pamokas per mažai giriami už jų pastangas ir pasiekimus.	6,1	7	22,8	26	44,7	51	26,3	30
8. SUP mokiniai per pamokas dažnai giriami nepelnytai, todėl sukelia kitų klasės mokinių nepasitenkinimą.	1,7	2	7,0	8	37,4	43	53,9	62
9. SUP mokiniai yra tokie patys kaip ir kiti, todėl objektyvumas, reikalavimų nuoseklumas juos vertinant taip pat būtini, kaip ir vertinant visos klasės mokinius.	20,0	23	37,4	43	27,8	32	14,8	17
10. Bendro tipo klasėje sėkmingai gali integruotis įvairių negalių turintys (fizinių, regos, klausos) mokiniai, išskyrus sutrikusio intelekto ir sutrikusio elgesio.	13,7	13	24,3	28	42,6	49	21,7	25
11. Nežymiai sutrikusio intelekto vaikai gali būti sėkmingai ugdomi bendro tipo pradinėse klasėse.	18,4	21	44,7	51	29,8	34	7,0	8
12. Aukštesniųjų klasių ugdymo turinys ir darbo tempas praktiškai negali būti pritaikytas kad ir nežymiai sutrikusio intelekto moksleiviui.	11,7	13	26,1	29	42,3	47	19,8	22
13. Sutrikusio intelekto aukštesniųjų klasių mokiniai bendro tipo klasėje patiria psichologinį diskomfortą dėl bendraamžių netolerancijos.	18,6	21	32,7	37	39,8	45	8,8	10
15. Sutrikusio intelekto vaikui svarbiausia dalyvauti ugdymo procese, o ne išmokti programinių dalykų.	14,9	17	33,3	38	38,6	44	13,2	15
16. Dalyvavimas ugdymo procese nereiškia tik buvimą kartu su kitais, o tai, kad žymią negalę (protinę ar kitą) turintys moksleiviai turi būti mokomi visko, kad ateityje būtų kuo mažiau priklausomi nuo kitų žmonių.	27,0	31	53,0	61	14,8	17	5,2	6
17. Klysta tie, kurie mano, kad sutrikusio intelekto vaikui nesvarbu mokėti skaityti, rašyti, atlikti paprastus matematinius veiksmus, tačiau šių dalykų juos mokyti reikia ilgai ir nuosekliai mažomis grupelėmis, o ne didelėse bendro tipo klasėse.	39,1	45	40,9	47	13,9	16	6,1	7
19. SUP vaikų įtraukimas į normalios raidos vaikų ugdymo procesą yra pažangus, diskusijų nekeliantis švietimo sistemos prioritetas.	11,4	13	26,3	30	39,5	45	22,8	26
20. Teorinis inkluzinio ugdymo modelis yra patrauklus, tačiau nuo mokyklinio gyvenimo realybės skiriasi kaip diena ir naktis.	17,4	20	43,5	50	36,5	42	2,6	3

21. Teoriniuose darbuose paprastai nurodoma, kad reikia atsižvelgti į kiekvieno vaiko galimybes ir poreikius, tačiau mažai kalbama apie tai, kaip tai padaryti.	33,0	38	47,0	54	19,1	22	0,9	1
22. Norintieji plėsti akiratį apie specialųjį ugdymą gali remtis PPT paslaugomis, dalyvauti įvairaus pobūdžio seminaruose, kursuose, studijuoti neakivaizdiniu būdu ir kt. Tik reikia noro.	15,7	18	45,2	52	33,9	39	5,2	6
23. Bet kurio SUP vaiko mokymas bendrojo lavinimo mokyklos įprastoje klasėje plečia jo socialinius įgūdžius, gerina gyvenimo kokybę.	14,8	17	51,3	59	27,8	32	6,1	7
26. Sutrikusio intelekto (kitais: vaikai, turintys proto negalę) vaikai, mokydamiesi inkliuzinėje aplinkoje, įgyja geresnius prisitaikymo prie aplinkos (socializacijos) ir kalbinės raiškos gebėjimus.	19,1	22	43,5	50	30,4	35	7,0	8
27. Didžioji pagalbos dalis vaikams, turintiems protinę negalę, turi būti teikiama klasėje (o ne specialistų kabinetuose).	7,8	9	16,5	19	32,2	37	43,5	50
28. Sutrikusio intelekto vaikus tikslinga būtų mokyti lietuvių kalbos ir matematikos specialiose klasėse, sukomplektuotose iš panašių gebėjimų vaikų.	34,8	40	38,3	44	21,7	25	5,2	6
29. Mokydamasis inkliuzinėje aplinkoje SUP vaikas (sutrikusio intelekto, sutrikusios klausos ar regos, sutrikusio elgesio ar motorikos ir kt.) geriau suvokia savo galimybes ir ribas.	15,9	18	38,9	44	36,3	41	8,8	10
30. Mokyklinė inkliuzija yra priemonė, o ne tikslas.	16,0	16	55,0	55	25,0	25	4,0	4

Anketa tėvams

Prašome Jūsų dalyvauti apklausoje ir užpildyti anketą; Jūsų nuomonė mums yra labai svarbi, ji padės suprasti, kaip jaučiatės Jūs ir Jūsų vaikas mokykloje, ir padaryti atitinkamas išvadas, kaip geriau tenkinti Jūsų ir vaikų poreikius bei pateisinti Jūsų lūkesčius, dedamus į šiuolaikinę mokyklą.

**Anketa yra ANONIMINĖ –
nereikia žymėti vardo ar
pavardės**

1. Atsakykite į keletą klausimų apie save. Jums tinkantį atsakymą žymėkite taip **X**.

Jūsų lytis	☐ moteris ☐ vyras	Jūsų vaiko amžius	(Įrašykite)..... ...	Jūsų amžius	(Įrašykite).....
Jūsų gyvenamoji vieta	☐ miestas ☐ miestelis ☐ kaimas	Jūsų vaikas mokosi	☐ pradinėje mokykloje ☐ pagrindinėje mokykloje ☐ vidurinėje mokykloje ☐ gimnazijoje	Jūsų išsimokslinimas	☐ nebaigtas pagrindinis ☐ pagrindinis ☐ nebaigtas vidurinis ☐ vidurinis ☐ profesinė techn. m-kla ☐ spec. vidurinis ☐ aukštesnysis ☐ nebaigtas aukštasis ☐ aukštasis ☐ aukštosios studijos (magistrantūra ir pan.)

2. Ar Jūsų vaikas turi specialiųjų poreikių? Jei taip – pažymėkite **X**, kokių:

☐ judėjimo-motorikos sutrikimai	☐ klausos sutrikimai
☐ intelekto sutrikimai	☐ regėjimo sutrikimai
☐ psichikos sutrikimai	☐ rizikos veiksniai raidai (turintis sveikatos problemų)

3. Kokia Jūsų vaiko ligos diagnozė (jei nustatyta) –
įrašykite.....
.....

4. Atsakykite į klausimus apie Jūsų mokyklą ir joje dirbančius specialistus. Atsakymus žymėkite **X**, jų gali būti ne vienas, o tiek, kiek reikia.

Ar Jūsų mokykloje dirba šie specialistai	Jūsų vaikas gauna šių specialistų pagalbą	Jūsų vaiko mokykla yra	Pagalbą Jūsų vaikas gauna dėl to, kad:
☐ spec. pedagogas ☐ logopedas ☐ psichologas ☐ mokytojo padėjėjas	☐ spec. pedagogo ☐ logopedo ☐ psichologo ☐ mokytojo padėjėjo	☐ mieste, kuris yra apskrities centras ☐ mieste ☐ miestelyje ☐ kaime	☐ jūs patys kreipėtės dėl pagalbos jūsų vaikui ☐ paskatintas kitų vaiko klasės vaikų tėvų ☐ paskatintas pažįstamų, giminaičių ☐ paskatintas pedagogų ☐ pati mokykla pasiūlė pagalbą ☐ pati mokykla paskyrė pagalbą

5. Kaip Jums atrodo, kaip Jūsų vaikui sekasi mokykloje?

- Kiekvienai žodžių porai žymėkite tik po vieną atsakymą. Kuo didesnę rutuliuką pažymėsite, tuo labiau ta savybė yra tinkanti Jūsų vaikui. Žymėkite **X** tinkantį atsakymą.

PAVYZDYS:

Jei manote, kad vaikas turi daug draugų, žymėkite taip:

Turi daug draugų	☒ ☐ ☐ ☐ ☐	Neturi draugų
------------------	--	---------------

Jei manote, kad vaikas turi labai mažai draugų, žymėkite taip:

Turi daug draugų	☐ ☐ ☐ ☒ ☐	Neturi draugų
------------------	--	---------------

Dabar žymėkite Jūs:

Turi daug draugų	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Neturi draugų
Bendraklasiai jį globoja	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Bendraklasiai jį atstumia
Jam patinka eiti į mokyklą	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Jis nenori eiti į mokyklą
Jam sekasi mokslai	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Jam nesiseka mokslai

Jis išgyvena, kai nesiseka	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Nereaguoja į nesėkmes, abejingai žiūri į mokslą
Draugai jam padeda	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Draugai jam nepadeda

6. Kaip Jums atrodo, kaip jaučiasi Jūsų vaikas mokykloje, kurioje mokosi?

Stiprus	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Silpnas
Agresyvus	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Ramus
Patenkintas	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Piktas
Pasitikintis	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Nepasitikintis
Liūdnas	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Linksmas
Įsitempęs	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Atsipalaidavęs
Užsidaręs	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Bendraujantis
Pilnas vilties	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Dažnai nusivylęs
Laimingas	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Nelaimingas

7. Kaip žiūri kiti tėvai į tai, kad Jūsų vaikas mokosi su jų vaikais bendroje klasėje?

Stebisi	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Stengiasi nekreipti dėmesio
Nereaguoja	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Nori padėti

Džiaugiasi	○ ○ ○ ○ ○	Piktinasi
Užjaučia	○ ○ ○ ○ ○	Šalinasi

8. *Kaip elgiatės Jūs, kai svetimi žmonės reiškia nepasitenkinimą Jūsų vaiko elgesiu?*
 - Kiekvienoje eilutėje žymėkite Jums tinkantį atsakymą **X**.

Jūsų reakcija	niekada	retai	dažnai	visada
Nekreipiate dėmesio	○	○	○	○
Pykstate	○	○	○	○
Sutinkate su jų nuomone	○	○	○	○
Stengiatės kuo greičiau pasišalinti	○	○	○	○
Užstojate savo vaiką	○	○	○	○
Jaučiate gėdą	○	○	○	○
Kita (įrašykite).....				

9. *Ar pritariate teiginiams:*
 - APIBRAUKITE Jums tinkantį atsakymą.

	Tikrai TAIP	Lyg ir taip	Lyg ir ne	Tikrai NE
1. Visuomenė skiria per mažai dėmesio problemiškiems vaikams	TAIP	taip	ne	NE
2. Reikia formuoti teigiamą mokyklos bendruomenės požiūrį į specialiųjų poreikių vaikus bei jų ugdymą kartu su kitais bendraamžiais	TAIP	taip	ne	NE
3. Mokykloje reikia organizuoti visiems tėvams seminarus apie specialiųjų poreikių turinčius vaikus	TAIP	taip	ne	NE
4. Tėvai namie turi skiepyti savo vaikams toleranciją kitokiems vaikams, nei jie yra patys	TAIP	taip	ne	NE
5. Man būtų įdomu sužinoti apie specialiųjų poreikių turinčių vaikų ugdymą, apie įvairius sutrikimus	TAIP	taip	ne	NE
6. Man reikia daugiau informacijos apie mano vaiką	TAIP	taip	ne	NE
7. Žinau, kokios pagalbos tėvai, mokiniai ir mokytojai gali tikėtis iš psichologo	TAIP	taip	ne	NE
8. Žinau, kokios pagalbos tėvai, mokiniai ir mokytojai gali tikėtis iš specialiojo pedagogo	TAIP	taip	ne	NE
9. Žinau, kokios pagalbos tėvai, mokiniai ir mokytojai gali tikėtis iš mokytojo padėjėjo	TAIP	taip	ne	NE
10. Žinau, kokios pagalbos tėvai, mokiniai ir mokytojai gali tikėtis iš logopedo	TAIP	taip	ne	NE
11. Aš pasitikiu specialistais, dirbančiais su mano vaiku	TAIP	taip	ne	NE
12. Manau, kad specialistai teikia reikalingą pagalbą mano vaikui	TAIP	taip	ne	NE

13.Kai specialistai aiškina mano vaiko problemas, aš viską puikiai suprantu	TAIP	taip	ne	NE
14.Specialistai mano, kad tėvai menkai supranta vaiko problemas	TAIP	taip	ne	NE
15.Manau, mano vaikui būtų geriau mokytis specialiojoje mokykloje	TAIP	taip	ne	NE
16.Aš visada užjaučiu savo vaiką	TAIP	taip	ne	NE
17.Visada lyginu savo vaiką su kitais vaikais	TAIP	taip	ne	NE
18.Dėl visų nesėkmių dažnai būna kaltos aplinkybės ar kiti žmonės	TAIP	taip	ne	NE
19.Mano vaikas gabesnis, nei kad kiti apie jį galvoja	TAIP	taip	ne	NE
20.Mama – geriausias vaiko specialistas	TAIP	taip	ne	NE
21.Mano vaikui mokslai sekasi puikiai	TAIP	taip	ne	NE
22.Neturiu su kuo atvirai pasikalbėti	TAIP	taip	ne	NE
23.Mano vaikas gyvenime nieko nepasieks	TAIP	taip	ne	NE
24.Esu tvirta(as) – išmokau nekreipti dėmesio į kitus	TAIP	taip	ne	NE
25.Jei galėčiau, vaiką ugdyčiau tik namuose	TAIP	taip	ne	NE
26.Mokytojai dažnai kviečiasi mane į mokyklą	TAIP	taip	ne	NE
27.Mokytojai nuolat tariasi su manimi dėl mano vaiko ugdymo	TAIP	taip	ne	NE
28.Mokytojai nuolat informuoja mane apie mano vaiko pasiekimus	TAIP	taip	ne	NE
29.Aš esu tolerantiškas(a) neįgaliesiems	TAIP	taip	ne	NE
30.Mokau savo vaiką pakantumo neįgaliesiems	TAIP	taip	ne	NE
31.Aiškinu savo vaikui, kad neįgaliuosius reikia globoti, suprasti ir užjausti	TAIP	taip	ne	NE
32.Suprantu, kad specialiųjų poreikių vaikai turi gyventi bendruomenėje kaip pilnaverčiai tos bendruomenės nariai	TAIP	taip	ne	NE
33.Mano manymu, specialiųjų poreikių vaikai gali ir turi mokytis bendrojo lavinimo mokykloje kartu su savo bendraamžiais	TAIP	taip	ne	NE
34.Mielai sutikčiau, kad mano vaikas draugautų ir globotų neįgalų draugą	TAIP	taip	ne	NE
35.Specialiųjų poreikių vaikai turi būti atskirti nuo visuomenės, nes jie yra pavojingi ir neprognozuojami	TAIP	taip	ne	NE
36.Specialiųjų poreikių vaikai turėtų mokytis specialiosiose mokyklose	TAIP	taip	ne	NE

ĄČIŪ UŽ KANTRYBĘ , SUPRATIMĄ IR PAGALBĄ!

Kilus neaiškumams galite kreiptis į Ingridą - el. paštas: inggridk@gmail.com

TĖVŲ ANKETOS REZULTATAI**9 ANKETOS BLOKAS**

- Blokas su teiginiais, kuriuos prašoma atsakyti, ar pritaria pateiktiems teiginiams, duota skalė (tikrai taip, lyg ir taip, lyg ir ne, tikrai ne); jį galima suskirstyti į keletą prasminių dalių:
 7. Tėvų nuomonė apie duotos informacijos pateikimą (9.3, 5, 6)
 8. Tėvų žinojimas apie informacijos ir pagalbos šaltinius (9.7, 8, 9, 10,)
 9. Tėvų pasitikėjimas specialistų teikiama pagalba (9.11, 12, 13, 14, 15)
 10. Tėvų bendravimas, bendradarbiavimas su mokytoju (9.26, 27, 28)
 11. Tėvų požiūris į SUPV integraciją (9.1, 2, 4, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36)
 12. Tėvų emocinė būseną (9.16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25).

5 lentelė

Tėvų nuomonė apie duotos informacijos pateikimą, %

	Tikrai TAIP	Lyg ir taip	Lyg ir ne	Tikrai NE
3.Mokykloje reikia organizuoti visiems tėvams seminarus apie specialiųjų poreikių turinčius vaikus	34,7	34,7	25,0	5,6
5.Man būtų įdomu sužinoti apie specialiųjų poreikių turinčių vaikų ugdymą, apie įvairius sutrikimus	27,8	45,8	23,6	2,8
6.Man reikia daugiau informacijos apie mano vaiką	42,0	23,2	29,0	5,8

6 lentelė

Tėvų žinojimas apie informacijos ir pagalbos šaltinius, %

	Tikrai TAIP	Lyg ir taip	Lyg ir ne	Tikrai NE
7.Žinau, kokios pagalbos tėvai, mokiniai ir mokytojai gali tikėtis iš psichologo	41,1	34,2	20,6	4,1
8.Žinau, kokios pagalbos tėvai, mokiniai ir mokytojai gali tikėtis iš specialiojo pedagogo	33,8	35,1	21,6	9,5
9.Žinau, kokios pagalbos tėvai, mokiniai ir mokytojai gali tikėtis iš mokytojo padėjėjo	23,5	30,9	28,0	17,6
10.Žinau, kokios pagalbos tėvai, mokiniai ir mokytojai gali tikėtis iš logopedo	56,8	35,0	4,1	4,1

Tėvų pasitikėjimas specialistų teikiama pagalba, %

	Tikrai TAIP	Lyg ir taip	Lyg ir ne	Tikrai NE
11. Aš pasitikiu specialistais, dirbančiais su mano vaiku	45,8	45,8	5,6	2,8
12. Manau, kad specialistai teikia reikalingą pagalbą mano vaikui	50,0	44,3	4,3	1,4
13. Kai specialistai aiškina mano vaiko problemas, aš viską puikiai suprantu	50,7	45,0	2,9	1,4
14. Specialistai mano, kad tėvai menkai supranta vaiko problemas	10,1	33,4	49,3	7,2
15. Manau, mano vaikui būtų geriau mokytis specialiojoje mokykloje	3,0	3,0	14,9	79,1

Tėvų bendravimas, bendradarbiavimas su mokytoju, %

	Tikrai TAIP	Lyg ir taip	Lyg ir ne	Tikrai NE
26. Mokytojai dažnai kviečiasi mane į mokyklą	-	4,2	25,0	70,8
27. Mokytojai nuolat tariasi su manimi dėl mano vaiko ugdymo	11,4	15,7	25,8	47,1
28. Mokytojai nuolat informuoja mane apie mano vaiko pasiekimus	40,6	29,0	14,5	15,9

Tėvų požiūris į SUPV integraciją, %

	Tikrai TAIP	Lyg ir taip	Lyg ir ne	Tikrai NE
1. Visuomenė skiria per mažai dėmesio problemiškiems vaikams	43,1	41,6	13,9	1,4
2. Reikia formuoti teigiamą mokyklos bendruomenės požiūrį į specialiųjų poreikių vaikus bei jų ugdymą kartu su kitais bendraamžiais	56,2	38,3	4,1	1,4
4. Tėvai namie turi skiepyti savo vaikams toleranciją kitokiems vaikams, nei jie yra patys	78,1	13,7	4,1	4,1
29. Aš esu tolerantiškas(a) neįgaliesiems	75,7	20,2	2,7	1,4
30. Mokau savo vaiką pakantumo neįgaliesiems	78,1	21,9	-	-
31. Aiškinu savo vaikui, kad neįgaliuosius reikia globoti, suprasti ir užjausti	80,6	19,4	-	-
32. Suprantu, kad specialiųjų poreikių vaikai turi gyventi bendruomenėje kaip pilnaverčiai tos bendruomenės nariai	68,9	27,0	4,1	-
33. Mano manymu, specialiųjų poreikių vaikai gali ir turi mokytis bendrojo lavinimo mokykloje kartu su savo bendraamžiais	45,9	36,5	13,5	4,1
34. Mielai sutikčiau, kad mano vaikas draugautų ir globotų neįgalų draugą	52,7	40,5	4,1	2,7
35. Specialiųjų poreikių vaikai turi būti atskirti nuo visuomenės, nes jie yra pavojingi ir neprognozuojami	5,7	5,7	34,3	54,3
36. Specialiųjų poreikių vaikai turėtų mokytis specialiosiose mokyklose	16,9	26,8	35,2	21,1

Tėvų emocinė būseną, %

	Tikrai TAIP	Lyg ir taip	Lyg ir ne	Tikrai NE
16. Aš visada užjaučiu savo vaiką	64,8	26,8	7,0	1,4
17. Visada lyginu savo vaiką su kitais vaikais	14,1	18,3	31,0	36,6
18. Dėl visų nesėkmių dažnai būna kaltos aplinkybės ar kiti žmonės	-	5,6	50,7	43,7
19. Mano vaikas gabesnis, nei kad kiti apie jį galvoja	7,5	31,3	49,3	11,9
20. Mama – geriausias vaiko specialistas	33,8	42,3	19,7	4,2
21. Mano vaikui mokslai sekasi puikiai	25,4	39,4	25,3	9,9
22. Neturiu su kuo atvirai pasikalbėti	6,2	10,8	33,8	49,2
23. Mano vaikas gyvenime nieko nepasiekė	3,0	4,6	24,2	68,2
24. Esu tvirta(as) – išmokau nekreipti dėmesio į kitus	33,3	34,8	24,7	7,2
25. Jei galėčiau, vaiką ugdyčiau tik namuose	5,8	2,9	23,2	68,1

BENDROS TĖVŲ IR VAIKŲ (MOKINIŲ) ATSAKYMŲ REZULTATŲ LENTELEŠ

11 lentelė

Vaiko savo nuotaikų, būsenos mokykloje vertinimas, %

	Tėvai	Vaikai		Tėvai	Vaikai		Tėvai	Vaikai
Stiprus	80,6	72,8	Per vid.	10,4	19,4	Silpnas	9,0	7,8
Ramus	72,7	57,7	Per vid.	22,7	23,1	Agresyvus	4,5	19,2
Patenkintas	87,1	74,2	Per vid.	8,6	17,2	Piktas	4,3	8,6
Pasitikintis	78,3	80,6	Per vid.	13,0	14,0	Nepasitikintis	8,7	5,4
Linksmas	79,5	75,2	Per vid.	17,6	17,8	Liūdnas	2,9	7,0
Atsipalaidavęs	61,5	46,9	Per vid.	18,5	33,1	Įsitempęs	20,0	20,0
Bendraujantis	80,9	73,1	Per vid.	8,8	17,7	Užsidařęs	10,3	9,3
Pilnas vilties	80,6	63,9	Per vid.	13,4	22,3	Dažnai nusivylęs	6,0	13,9
Laimingas	85,5	83,1	Per vid.	11,6	10,8	Nelaimingas	2,8	6,1

12 lentelė

Vaiko santykiai mokyklos aplinkoje su kitais vaikais, %

	Tėvai	Vaikai		Tėvai	Vaikai		Tėvai	Vaikai
Turi draugų	84,7	76,2	Per vid.	4,2	14,6	Neturi draugų	11,1	9,2
Bendraklasiai jį globoja	75,7	66,7	Per vid.	17,1	20,2	Bendraklasiai jį atstumia	7,2	13,2
Draugai jam padeda	75,0	77,5	Per vid.	15,3	14,0	Draugai jam nepadeda	7,2	8,5

13 lentelė

Vaiko mokymosi aplinka – I, %

	Tėvai	Vaikai		Tėvai	Vaikai		Tėvai	Vaikai
Jam patinka eiti į mokyklą	79,2	57,4	Per vid.	12,5	20,9	Jis nenori eiti į mokyklą	8,4	21,7
Jam sekasi mokslai	77,8	57,4	Per vid.	8,3	26,9	Jam nesiseka mokslai	13,9	15,4
Jis išgyvena, kai nesiseka	80,3	63,5	Per vid.	9,9	20,9	Nereaguoja į nesėkmes, abejingai žiūri į mokslą	9,8	15,5

14 lentelė

Vaiko mokymosi aplinka – II, %

	Tikrai TAIP	Lyg ir taip	Lyg ir ne	Tikrai NE
Visada lyginu savo vaiką su kitais vaikais (tėvai)	14,1	18,3	31,0	36,6
Visada lyginu save, savo pasiekimus su kitais vaikais (vaikai)	32,3	30,0	20,0	17,7

Susumavus: **Tėvai** – 32,4% - taip, 67,6% - ne; **Vaikai** – 62,3% - taip, 37,7% - ne.

Tėvų ir vaikų žinojimas apie informacijos ir pagalbos šaltinius, %

	TAIP Tėvai	TAIP Vaikai	NE Tėvai	NE Vaikai
26. Žinau, kokios pagalbos tėvai, mokiniai ir mokytojai gali tikėtis iš psichologo	75,3	66,4	24,7	33,6
27. Žinau, kokios pagalbos tėvai, mokiniai ir mokytojai gali tikėtis iš specialiojo pedagogo	68,9	73,8	31,1	26,2
28. Žinau, kokios pagalbos tėvai, mokiniai ir mokytojai gali tikėtis iš mokytojo padėjėjo	54,4	53,5	45,6	46,5
29. Žinau, kokios pagalbos tėvai, mokiniai ir mokytojai gali tikėtis iš logopedo	91,8	80,8	8,2	19,2

Tėvų ir vaikų nuomonė, požiūris į specialiųjų poreikių turinčius vaikus bei jų ugdymą bendrojo lavinimo klasėje, %

	TAIP Tėvai	TAIP Vaikai	NE Tėvai	NE Vaikai
9. Specialiųjų poreikių vaikai yra pilnaverčiai visuomenės nariai	95,9	85,9	4,1	14,1
10. Ir gabūs, ir negabūs vaikai turi mokytis toje pačioje mokykloje	82,4	73,7	17,6	26,3
11. Mielai sutikčiau, kad mano vaikas draugautų ir globotų neįgalų draugą (tėvai)/ Sutikčiau padėti neįgaliam vaikui, pavyzdžiui, bendraamžiui, besimokančiam mano klasėje (vaikai)	93,2	86,8	6,8	13,2
13. Didelių mokymosi problemų turintys vaikai turi mokytis specialiosiose mokyklose	43,7	73,2	56,3	26,8
21. Reikia formuoti teigiamą mokyklos bendruomenės požiūrį į specialiųjų poreikių vaikus bei jų ugdymą kartu su kitais bendraamžiais	94,5	72,9	5,5	27,1
22. Visuomenė skiria per mažai dėmesio problemiškiems vaikams	84,7	75,8	15,3	24,2
23. Tėvai namie turi skiepyti savo vaikams toleranciją kitokiems vaikams, nei jie yra patys	91,8	68,0	8,2	32,0
24. Man būtų įdomu sužinoti apie specialiųjų poreikių turinčių vaikų ypatumus	73,6	57,4	26,4	42,6
25. Aš esu tolerantiškas neįgaliesiems (tėvai)/ Mano tėvai tolerantiški neįgaliesiems (vaikai)	95,9	78,1	4,1	21,9

Anketa mokiniams

Anketa yra ANONIMINĖ
– nereikia žymėti vardo ar pavardės

Prašome sudalyvauti apklausoje ir užpildyti anketą; Jūsų nuomonė mums yra labai svarbi, ji padės suprasti, kaip Jūs jaučiatės mokykloje, ir padaryti atitinkamas išvadas, kaip geriau tenkinti Jūsų poreikius bei pateisinti Jūsų lūkesčius, dedamus į šiuolaikinę mokyklą.

1. *Atsakyk į keletą klausimų apie save. Tau tinkantį atsakymą žymėk taip X.*

Tavo lytis	☐ mergaitė ☐ berniukas	Tavo amžius, klasė (Irašykite).....
Jūsų gyvenamoji vieta	☐ miestas ☐ miestelis ☐ kaimas	Tu mokaisi	☐ pradinėje mokykloje ☐ pagrindinėje mokykloje ☐ vidurinėje mokykloje ☐ gimnazijoje

2. *Kaip Tau atrodo, kaip Tau sekasi mokykloje?*

- Kiekvienai žodžių porai žymėk tik po vieną atsakymą. Kuo didesnę rutuliuką pažymėsi, tuo labiau ta savybė yra tinkanti Tau. Žymėk **X** tinkantį atsakymą.

PAVYZDYS:

Jei manai, kad turi daug draugų, žymėk taip:

Turiu daug draugų	☒ ☐ ☐ ☐ ☐	Neturiu draugų
-------------------	--	----------------

Jei manai, kad turi labai mažai draugų, žymėk taip:

Turiu daug draugų	☐ ☐ ☐ ☒ ☐	Neturiu draugų
-------------------	--	----------------

Dabar žymėk Tu:

Turiu daug draugų	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Neturiu draugų
Bendraklasiai mane globoja	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Bendraklasiai mane atstumia
Man patinka eiti į mokyklą	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Aš nenoriu eiti į mokyklą
Man sekasi mokslai	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Man nesiseka mokslai
Aš išgyvenu, kai nesiseka	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Nereaguju į nesėkmes, abejingai žiūriu į mokslą
Draugai man padeda	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Draugai man nepadeda
Vaikai mane gerbia ir vertina	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Vaikai iš manęs juokiasi, tyčiojasi

3. Kaip Tu jautiesi mokykloje, kurioje mokaisi?

Stiprus	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Silpnas
Agresyvus	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Ramus
Patenkintas	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Piktas
Pasitikintis	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Nepasitikintis
Liūdnas	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Linksmas
Įsitempęs	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Atsipalaidavęs
Užsidaręs	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Bendraujantis

Pilnas vilties	○ ○ ○ ○ ○	Dažnai nusivylęs
Laimingas	○ ○ ○ ○ ○	Nelaimingas

4. Ar pritari teiginiams:

- APIBRAUK Tau labiausiai tinkantį atsakymą.

	<i>Tikrai TAIP</i>	<i>Lyg ir taip</i>	<i>Lyg ir ne</i>	<i>Tikrai NE</i>
1.Aš suprantu, kad žmonių yra visokių, su skirtingais gebėjimais	TAIP	taip	ne	NE
2.Vaikai, kurie patiria mokymosi sunkumų, turi tokias pat teises kaip ir visi kiti vaikai	TAIP	taip	ne	NE
3.Man gera mokytis savo klasėje su savo bendraamžiais	TAIP	taip	ne	NE
4.Norėčiau mokytis kitoje mokykloje, kad pritačiau prie klasės draugų	TAIP	taip	ne	NE
5.Esu girdėjęs sąvoką „specialiųjų poreikių vaikas“	TAIP	taip	ne	NE
6.Esu girdėjęs išsireiškimus „protinis atsilikimas“, „intelektų sutrikimas“	TAIP	taip	ne	NE
7.Man yra tekę bendrauti su protiškai atsilikusiais žmonėmis	TAIP	taip	ne	NE
8.Specialiųjų poreikių vaikams reikalinga nuolatinė priežiūra, pagalba	TAIP	taip	ne	NE
9.Specialiųjų poreikių vaikai yra pilnaverčiai visuomenės nariai	TAIP	taip	ne	NE
10.Ir gabūs, ir negabūs vaikai turi mokytis toje pačioje mokykloje	TAIP	taip	ne	NE
11.Sutikčiau padėti neįgaliam vaikui, pavyzdžiui, bendraamžiui, besimokančiam mano klasėje	TAIP	taip	ne	NE
12.Norėčiau, kad mane globotų kiti, jei aš turėčiau mokymosi sunkumų	TAIP	taip	ne	NE
13.Didelių mokymosi problemų turintys vaikai turi mokytis specialiosiose mokyklose	TAIP	taip	ne	NE
14.Tiesiog nepakenčiama, kad mano klasėje mokosi specialiųjų poreikių mokinys	TAIP	taip	ne	NE
15.Aš patiriu mokymosi sunkumų	TAIP	taip	ne	NE

16.Aš norėčiau, kad man papildomai padėtų mokyti mokytojai	TAIP	taip	ne	NE
17.Aš norėčiau, kad man padėtų mokyti draugai	TAIP	taip	ne	NE
18.Aš norėčiau, kad man padėtų mokyti tėvai	TAIP	taip	ne	NE
19.Aš norėčiau lankytis pas psichologą	TAIP	taip	ne	NE
20.Dažnai lankausi pas socialinį pedagogą dėl savo problemų	TAIP	taip	ne	NE
21.Reikia formuoti teigiamą mokyklos bendruomenės požiūrį į specialiųjų poreikių vaikus bei jų ugdymą kartu su kitais bendraamžiais	TAIP	taip	ne	NE
22.Visuomenė skiria per mažai dėmesio problemiškiems vaikams	TAIP	taip	ne	NE
23.Tėvai namie turi skiepyti savo vaikams toleranciją kitokiems vaikams, nei jie yra patys	TAIP	taip	ne	NE
24.Man būtų įdomu sužinoti apie specialiųjų poreikių turinčių vaikų ypatumus	TAIP	taip	ne	NE
25.Mano tėvai tolerantiški neįgaliesiems	TAIP	taip	ne	NE
26.Žinau, kokios pagalbos tėvai, mokiniai ir mokytojai gali tikėtis iš psichologo	TAIP	taip	ne	NE
27.Žinau, kokios pagalbos tėvai, mokiniai ir mokytojai gali tikėtis iš specialiojo pedagogo	TAIP	taip	ne	NE
28.Žinau, kokios pagalbos tėvai, mokiniai ir mokytojai gali tikėtis iš mokytojo padėjėjo	TAIP	taip	ne	NE
29.Žinau, kokios pagalbos tėvai, mokiniai ir mokytojai gali tikėtis iš logopedo	TAIP	taip	ne	NE
30.Man padeda mokyti specialusis pedagogas	TAIP	taip	ne	NE
31.Man padeda papildomai mokyti mokytojai	TAIP	taip	ne	NE
32.Man padeda mokyti draugai	TAIP	taip	ne	NE
33.Man padeda mokyti tėvai	TAIP	taip	ne	NE
34.Jei ko nesuprantu, klausiu mokytojo	TAIP	taip	ne	NE
35.Mokytojas man mielai paaiškina, jei ko nesuprantu	TAIP	taip	ne	NE
36.Visada lyginu save, savo pasiekimus su kitais vaikais	TAIP	taip	ne	NE

♥AČIŪ UŽ KANTRYBĘ IR GERANORIŠKUMĄ♥

MOKINIŲ ANKETOS REZULTATAI

Mokinių vertinimui buvo pateikti 4 klausimų blokai, iš kurių vienas – demografinis, o kitus tris galima suskirstyti į 6 prasmines dalis:

1. **Vaiko savo nuotaikų, būsenos mokykloje vertinimas**
3 blokas-1 – 9.
2. **Vaiko santykiai mokyklos aplinkoje su kitais vaikais**
2 blokas -1, 2, 6, 7.
3. **Vaiko savijauta mokslo ir pedagogų atžvilgiu**
2 blokas-3, 4, 5; 4 blokas-3, 15, 20, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36.
4. **Vaiko lūkesčiai**
4 blokas- 4, 12, 16, 17, 18, 19.
5. **Vaiko turima patirtis, žinios apie specialiųjų poreikių turinčius vaikus**
4 blokas-1, 5, 6, 7, 26, 27, 28, 29.
6. **Vaiko nuomonė, požiūris į specialiųjų poreikių turinčius vaikus bei jų ugdymą bendrojo lavinimo klasėje**
4 blokas-2, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 21, 22, 23, 24, 25.

17 lentelė

Vaiko savo nuotaikų, būsenos mokykloje vertinimas, %

Stiprus	72,8	Vidutiniškai	19,4	Silpnas	7,8
Ramus	57,7	Vidutiniškai	23,1	Agresyvus	19,2
Patenkintas	74,2	Vidutiniškai	17,2	Piktas	8,6
Pasitikintis	80,6	Vidutiniškai	14,0	Nepasitikintis	5,4
Linksmas	75,2	Vidutiniškai	17,8	Liūdnas	7,0
Atsipalaidavęs	46,9	Vidutiniškai	33,1	Įsitempęs	20,0
Bendraujantis	73,1	Vidutiniškai	17,7	Užsidaręs	9,3
Pilnas vilties	63,9	Vidutiniškai	22,3	Dažnai nusivylęs	13,9
Laimingas	83,1	Vidutiniškai	10,8	Nelaimingas	6,1

18 lentelė

Vaiko santykiai mokyklos aplinkoje su kitais vaikais, %

Turi draugų	76,2	Vid.	14,6	Neturi draugų	9,2
Bendraklasiai jį globoja	66,7	Vid.	20,2	Bendraklasiai jį atstumia	13,2
Draugai jam padeda	77,5	Vid.	14,0	Draugai jam nepadeda	8,5
Vaikai jį gerbia ir vertina	64,4	Vid.	26,4	Vaikai iš jo juokiasi, tyčiojasi	9,3

Vaiko mokymosi aplinka – I, %

Jam patinka eiti į mokyklą	57,4	Vid.	20,9	Jis nenori eiti į mokyklą	21,7
Jam sekasi mokslai	57,4	Vid.	26,9	Jam nesiseka mokslai	15,4
Jis išgyvena, kai nesiseka	63,5	Vid.	20,9	Nereaguoja į nesėkmes, abejingai žiūri į mokslą	15,5

Vaiko mokymosi aplinka – II, %

	Tikrai TAIP	Lyg ir taip	Lyg ir ne	Tikrai NE
3.Man gera mokytis savo klasėje su savo bendraamžiais	57,4	32,5	5,4	4,7
15.Aš patiriu mokymosi sunkumų	27,1	24,8	34,9	13,2
20.Dažnai lankausi pas socialinį pedagogą dėl savo problemų	6,2	6,2	15,5	72,1
30.Man padeda mokytis specialusis pedagogas	22,3	4,6	11,6	61,5
31.Man padeda papildomai mokytis mokytojai	20,5	17,3	15,7	46,5
32.Man padeda mokytis draugai	20,9	31,0	18,6	29,5
33.Man padeda mokytis tėvai	40,0	29,2	15,4	15,4
34.Jei ko nesuprantu, klaisiu mokytojo	62,5	28,1	4,7	4,7
35.Mokytojas man mielai paaiškina, jei ko nesuprantu	49,2	29,3	16,9	4,6
36.Visada lyginu save, savo pasiekimus su kitais vaikais	32,3	30,0	20,0	17,7

Vaiko lūkesčiai, %

	Tikrai TAIP	Lyg ir taip	Lyg ir ne	Tikrai NE
4.Norėčiau mokytis kitoje mokykloje, kad pritačiau prie klasės draugų	11,7	11,0	19,5	57,8
12.Norėčiau, kad mane globotų kiti, jei aš turėčiau mokymosi sunkumų	44,6	28,5	10,0	16,9
16.Aš norėčiau, kad man papildomai padėtų mokytis mokytojai	28,5	25,4	26,9	19,2
17.Aš norėčiau, kad man padėtų mokytis draugai	34,9	31,0	20,1	14,0
18.Aš norėčiau, kad man padėtų mokytis tėvai	36,9	27,7	23,9	11,5
19.Aš norėčiau lankytis pas psichologą	13,3	10,9	18,0	57,8

Vaiko turima patirtis, žinios apie specialiųjų poreikių turinčius vaikus, %

	Tikrai TAIP	Lyg ir taip	Lyg ir ne	Tikrai NE
1.Aš suprantu, kad žmonių yra visokių, su skirtingais gebėjimais	84,6	11,6	2,3	1,5
5.Esu girdėjęs sąvoką „specialiųjų poreikių vaikas“	21,7	24,0	23,3	31,0
6.Esu girdėjęs išsireiškimus „protinis atsilikimas“, „intelektu sutrikimas“	39,4	22,8	12,6	25,2
7.Man yra tekę bendrauti su protiškai atsilikusiais žmonėmis	33,1	15,4	21,5	30,0
26.Žinau, kokios pagalbos tėvai, mokiniai ir mokytojai gali tikėtis iš psichologo	33,6	32,8	16,4	17,2
27.Žinau, kokios pagalbos tėvai, mokiniai ir mokytojai gali tikėtis iš specialiojo pedagogo	34,6	39,2	16,2	10,0
28.Žinau, kokios pagalbos tėvai, mokiniai ir mokytojai gali tikėtis iš mokytojo padėjėjo	24,0	29,5	24,8	21,7
29.Žinau, kokios pagalbos tėvai, mokiniai ir mokytojai gali tikėtis iš logopedo	50,0	30,8	10,7	8,5

Vaiko nuomonė, požiūris į specialiųjų poreikių turinčius vaikus bei jų ugdymą bendrojo lavinimo klasėje, %

	Tikrai TAIP	Lyg ir taip	Lyg ir ne	Tikrai NE
2.Vaikai, kurie patiria mokymosi sunkumų, turi tokias pat teises kaip ir visi kiti vaikai	80,6	14,7	3,1	1,6
8.Specialiųjų poreikių vaikams reikalinga nuolatinė priežiūra, pagalba	47,7	39,2	9,3	3,8
9.Specialiųjų poreikių vaikai yra pilnaverčiai visuomenės nariai	53,1	32,8	7,8	6,3
10.Ir gabūs, ir negabūs vaikai turi mokytis toje pačioje mokykloje	45,0	28,7	14,7	11,6
11.Sutikčiau padėti neįgaliam vaikui, pavyzdžiui, bendraamžiui, besimokančiam mano klasėje	58,1	28,7	7,8	5,4
13.Didelių mokymosi problemų turintys vaikai turi mokytis specialiosiose mokyklose	44,9	28,3	16,6	10,2
14.Tiesiog nepakenčiama, kad mano klasėje mokosi specialiųjų poreikių mokinys	12,3	11,5	30,8	45,4
21.Reikia formuoti teigiamą mokyklos bendruomenės požiūrį į specialiųjų poreikių vaikus bei jų ugdymą kartu su kitais bendraamžiais	37,2	35,7	13,1	14,0
22.Visuomenė skiria per mažai dėmesio problemiškiems vaikams	36,7	39,1	17,2	7,0
23.Tėvai namie turi skiepyti savo vaikams toleranciją kitokiems vaikams, nei jie yra patys	42,2	25,8	19,5	12,5
24.Man būtų įdomu sužinoti apie specialiųjų poreikių turinčių vaikų ypatumus	28,7	28,7	17,0	25,6
25.Mano tėvai tolerantiški neįgaliesiems	52,3	25,8	14,9	7,0

**TYRIMO REZULTATŲ SUVESTINĖS VAIKŲ, TURINČIŲ SUP IR
VAIKŲ, NETURINČIŲ SUP**

24 lentelė

Vaiko savo nuotaikų, būsenos mokykloje vertinimas, %

	Vaikai, turintys SUP	Vaikai, neturintys SUP		Vaikai, turintys SUP	Vaikai, neturintys SUP		Vaikai, turintys SUP	Vaikai, neturintys SUP
Stiprus	67,3	76,2	Per vid.	22,4	17,5	Silpnas	10,3	6,3
Ramus	66,0	52,4	Per vid.	18,0	26,3	Agresyvus	16,0	21,3
Patenkintas	65,3	79,8	Per vid.	24,5	12,6	Piktas	10,2	7,6
Pasitikintis	72,0	86,1	Per vid.	18,0	11,4	Nepasitikinti s	10,0	2,5
Linksmas	65,4	81,2	Per vid.	22,4	15,0	Liūdnas	12,2	3,8
Atsipalaidavęs	56,0	40,5	Per vid.	22,0	40,0	Įsitempęs	22,0	18,7
Bendraujantis	74,0	72,4	Per vid.	14,0	20,0	Užsidares	12,0	7,6
Pilnas vilties	56,0	68,7	Per vid.	24,0	21,3	Dažnai nusivylęs	20,0	10,0
Laimingas	76,0	87,4	Per vid.	16,0	7,5	Nelaimingas	8,0	5,1

25 lentelė

Vaiko santykiai mokyklos aplinkoje su kitais vaikais, %

	Vaikai, turintys SUP	Vaikai, neturintys SUP		Vaikai, turintys SUP	Vaikai, neturintys SUP		Vaikai, turintys SUP	Vaikai, neturintys SUP
Turi draugų	76,0	76,2	Per id.	12,0	16,2	Neturi draugų	12,0	7,6
Bendraklasiai jį globoja	64,0	68,4	Per vid.	20,0	20,3	Bendraklasi ai jį atstumia	16,0	11,4
Draugai jam padeda	69,4	82,5	Per vid.	16,4	12,5	Draugai jam nepadedą	14,2	5,0
Vaikai jį gerbia ir vertina	52,0	72,1	Per vid.	26,0	26,6	Vaikai iš jo juokiasi, tyčiojasi	22,0	1,3

Vaiko mokymosi aplinka – I, %

	Vaikai, turintys SUP	Vaikai, neturintys SUP		Vaikai, turintys SUP	Vaikai, neturintys SUP		Vaikai, turintys SUP	Vaikai, neturintys SUP
Jam patinka eiti į mokyklą	62,0	54,5	Per vid.	20,0	21,5	Jis nenori eiti į mokyklą	18,0	24,0
Jam sekasi mokslai	36,0	71,2	Per vid.	38,0	20,0	Jam nesiseka mokslai	26,0	8,8
Jis išgyvena, kai nesiseka	65,4	62,4	Per vid.	22,4	20,0	Nereaguoja į nesėkmes, abejingai žiūri į mokslą	12,2	17,6

Vaiko mokymosi aplinka – II, %

	Vaikai, turintys SUP	Vaikai, neturintys SUP	Vaikai, turintys SUP	Vaikai, neturintys SUP
	<i>Taip</i>	<i>Taip</i>	<i>Ne</i>	<i>Ne</i>
3.Man gera mokytis savo klasėje su savo bendraamžiais	84,0	93,7	16,0	6,3
15.Aš patiriu mokymosi sunkumų	77,6	36,3	22,4	63,7
20.Dažnai lankausi pas socialinį pedagogą dėl savo problemų	22,0	6,3	78,0	93,7
30.Man padeda mokytis specialusis pedagogas	70,0	-	30,0	100,0
31.Man padeda papildomai mokytis mokytojai	60,4	24,0	39,6	76,0
32.Man padeda mokytis draugai	55,1	50,0	44,9	50,0
33.Man padeda mokytis tėvai	82,0	61,2	18,0	38,8
34.Jei ko nesuprantu, klausiu mokytojo	95,8	87,5	4,2	12,5
35.Mokytojas man mielai paaiškina, jei ko nesuprantu	76,0	80,0	24,0	20,0
36.Visada lyginu save, savo pasiekimus su kitais vaikais	66,0	60,0	34,0	40,0

Vaiko lūkesčiai, %

	Vaikai, turintys SUP	Vaikai, neturintys SUP	Vaikai, turintys SUP	Vaikai, neturintys SUP
	<i>Taip</i>	<i>Taip</i>	<i>Ne</i>	<i>Ne</i>
4.Norėčiau mokytis kitoje mokykloje, kad pritačiau prie klasės draugų	36,7	14,0	63,3	86,0
12.Norėčiau, kad mane globotų kiti, jei aš turėčiau mokymosi sunkumų	70,0	75,0	30,0	25,0
16.Aš norėčiau, kad man papildomai padėtų mokytis mokytojai	66,0	46,3	34,0	53,7
17.Aš norėčiau, kad man padėtų mokytis draugai	76,0	59,5	24,0	40,5
18.Aš norėčiau, kad man padėtų mokytis tėvai	76,0	57,5	24,0	42,5
19.Aš norėčiau lankytis pas psichologą	36,0	16,7	64,0	83,3

Vaiko turima patirtis, žinios apie specialiųjų poreikių turinčius vaikus, %

	Vaikai, turintys SUP	Vaikai, neturintys SUP	Vaikai, turintys SUP	Vaikai, neturintys SUP
	<i>Taip</i>	<i>Taip</i>	<i>Ne</i>	<i>Ne</i>
1.Aš suprantu, kad žmonių yra visokių, su skirtingais gebėjimais	92,0	98,7	8,0	1,3
5.Esu girdėjęs sąvoką „specialiųjų poreikių vaikas“	40,8	48,8	59,2	51,2
6.Esu girdėjęs išsireiškimus „protinis atsilikimas“, „intelektų sutrikimas“	48,0	70,9	52,0	29,1
7.Man yra tekę bendrauti su protiškai atsilikusiai žmonėmis	32,0	58,8	68,0	41,2
26.Žinau, kokios pagalbos tėvai, mokiniai ir mokytojai gali tikėtis iš psichologo	66,7	66,2	33,3	33,8
27.Žinau, kokios pagalbos tėvai, mokiniai ir mokytojai gali tikėtis iš specialiojo pedagogo	72,0	75,0	28,0	25,0
28.Žinau, kokios pagalbos tėvai, mokiniai ir mokytojai gali tikėtis iš mokytojo padėjėjo	55,1	52,5	44,9	47,5
29.Žinau, kokios pagalbos tėvai, mokiniai ir mokytojai gali tikėtis iš logopedo	90,0	75,0	10,0	25,0

Vaiko nuomonė, požiūris į specialiųjų poreikių turinčius vaikus bei jų ugdymą bendrojo lavinimo klasėje, %

	Vaikai, turintys SUP	Vaikai, neturintys SUP	Vaikai, turintys SUP	Vaikai, neturintys SUP
	<i>Taip</i>	<i>Taip</i>	<i>Ne</i>	<i>Ne</i>
2.Vaikai, kurie patiria mokymosi sunkumų, turi tokias pat teises kaip ir visi kiti vaikai	93,9	96,3	6,1	3,7
8.Specialiųjų poreikių vaikams reikalinga nuolatinė priežiūra, pagalba	88,0	86,3	12,0	13,8
9.Specialiųjų poreikių vaikai yra pilnaverčiai visuomenės nariai	87,6	85,0	12,4	15,0
10.Ir gabūs, ir negabūs vaikai turi mokytis toje pačioje mokykloje	83,6	67,6	16,4	32,4
11.Sutikčiau padėti neįgaliam vaikui, pavyzdžiui, bendraamžiui, besimokančiam mano klasėje	91,8	83,8	8,2	16,2
13.Didelių mokymosi problemų turintys vaikai turi mokytis specialiosiose mokyklose	70,8	74,7	29,2	25,3
14.Tiesiog nepakenčiama, kad mano klasėje mokosi specialiųjų poreikių mokinys	20,0	26,2	80,0	73,8
21.Reikia formuoti teigiamą mokyklos bendruomenės požiūrį į specialiųjų poreikių vaikus bei jų ugdymą kartu su kitais bendraamžiais	71,5	73,8	28,5	26,2
22.Visuomenė skiria per mažai dėmesio problemiškiems vaikams	85,4	70,0	14,6	30,0
23.Tėvai namie turi skiepyti savo vaikams toleranciją kitokiems vaikams, nei jie yra patys	64,6	70,0	35,4	30,0
24.Man būtų įdomu sužinoti apie specialiųjų poreikių turinčių vaikų ypatumus	70,0	49,3	30,0	50,7
25.Mano tėvai tolerantiški neįgaliesiems	70,9	82,5	29,1	17,5